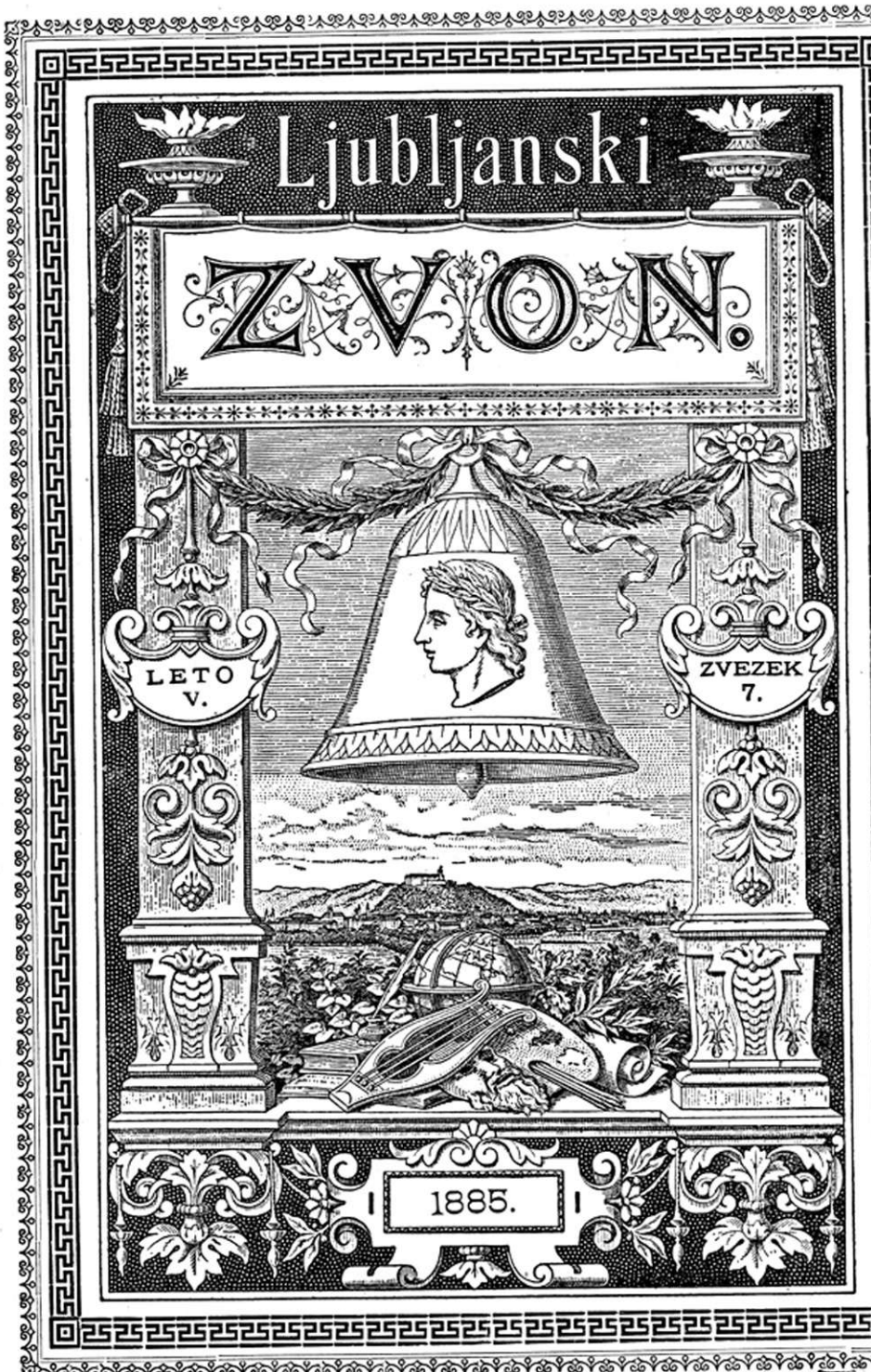

Vsebina 7. zvezka :

1. Gorázd: Časa nesmrtnosti. Povest v verzih. 385
2. Plavica: Spomin in želja. Pesem 386
3. Dr. Fr. Detela: Veliki grof. Zgodovinski roman. (Dalje.) . 387
4. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih. 22. Pod hruško. 396
5. L. Podgornikova: Glasbena vzgoja v Slovencih. (Dalje.) . 401
6. Ivan Vrhovec: Slavní Slovenci. II. Peter Pavel Glavar . 405
7. J. Stritar: Pogovori. V. 413
8. Svoimir: Drobne pesmi. 3. 4. 5. 6 417
9. Fr. Levec: Vodnikovi pesmi „Premaga“ in „Mirov god“. 418
10. Janko Kersnik: Agitator. Roman. (Dalje). 424
11. J. Šuman: Odgovor na Štrekeljevo kritiko moje slovnice 429
12. Književna poročila:
 - IV. S. Rutar: Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev 434
13. Slovenski glasnik: Poziv slovenskim pisateljem. — Nove knjige slovenske. — „Führer durch Krain und die Landeshauptstadt Laibach.“ — „Truber Primus und die Reformation in Krain“. — „Archiv für slavische Philologie“. — Književnost hrvaška. — Popravek.
14. J. Kalan: Šah 448

Listnica. Neki gospod v Ljubljani bi rad prodal „Ljubljanskega Zvona“ I., II., III. in IV. letnik; vsi štirji so dobro ohranjeni in elegantno vezani; cena jim je samo po 4 gld. Kdor želi kupiti omenjene letnike, lahko zve adresu prodajalčeve pri našem uredništvu. — Č. g. V. Harmel, kr. st. pristav v V. Zadujo številko nam je vrnila c. kr. pošta, a ni povedala uzroka, zakaj. Zatorej oprostite zamudo! — G. A. P. v P. Gr. Žal mi je, da tudi zdaj poslanih stvari ne morem porabiti. — Mnogim gg. dopisnikom urednik zaradi preobitega drugega dela zadnje tedne ni utegnil odgovoriti; prošeni so potrpeti nekoliko časa; vsi prid-
jo na vrsto.

Ljubljanski ZVON

Leposloven in znanstven list.

Leto V.

V Ljubljani, 1. julija 1885.

Štev. 7.

Čaša nesmrtnosti.

Povest.

„Kadar ob smrtni uri duša
človeku stopi do grla . . .
kdo mu ponudi čarovne
pijače, da bi ga otél?“ . . .
Koran, sura 76.

Turban pisan diči róso glavo,
Damaščenka mu visi ob boku;
Knjiga sveta je pred njim odprta,
Koran čita mladi Abduraman,
Koran čita, suro baš o smrti,
In o smrti in življenji večnem.
Svétel dan mu skozi ôkno sije,
Krasno jutro v izbo se smehljá mu,
Jasno jutro, déte vesne mlade:
Ali v duši jasno ni kalifu;
Težke misli misli Abduraman! —
„Smrt? Že zopet dúha obletávaš,
Veša črna, misel nevesela?
Smrt? Umreti! Moram li umreti?
Allah! v srci vžgal-si čút ljubavi,
Glavi vdihnil si modrosti dúha,
Meč oblasti dal si roki moji.
Glej, kakó naj ločim od ljudij se?
Veže náuje me ljubavi spóna.
Glej, kakó naj misliti prestanem?
V duhu nosim svet in — tebe, Allah.
Glej, kakó naj z mečem se razstanem?
Najzvestejši mi je on tovariš.“

V težkih mislih je kalif kordóvski!
V težkih mislih tri pozove k sebi:
Zove k sebi Hákima, zdravnika,
Zove k sebi Sofra, čarovnika,
Zove k sebi dervíša Rašída.

Stopi prédenj prvi, Hákim, lečnik.

„Ni li leka zoper smrt na sveti?
Čemu duh nam, čemu vede bistre?
Mora biti — večno čem živeti!“

„„Jasni emir, solnce zemlje španske,
Srečen sem, da smem pred tábo stati!
Moč veliko ima znanost naša,
Ali vsakdo večnosti ní vreden! —
Ti nastrézi si v kristalni čaši
Róse v polji, predno solnce vzide,
Stópi v čaši biserjev mi mórskih,
Pij pijačo mojo jutrov sedem . . .
Večno živel bodeš, emir jasni!“

Svita dan se jedva nad Kordóvo,
S čašo v roki spé kalif iz mesta.
V polje pride, predno solnce vzide,
Róso streže v čašo si kristalno;
S polno čašo v grad nazaj prispéje,
Vrže vánjo biserjev peččico,
Čaka, čaka na čarovno pitje,
Ali — biser ne stopi se v rósi!

In že stópi prédenj Sofer slavní.

„Svétlí emir, díka moslemínov,
Neumrlóst dati će ti Sofer!
Mnogo more veda ti zdravníška —
Vse premore veda čarovníška,

Alkimija, sveta veda naša,
Sámo tebi tajno razodevam! —
Glej je čaše, ki nesmrtnost daje,
Pij zdravilo njeno čudodelno,
Pij zlató, ki v čaši je stopljeno —
Pij iz kupe moje si nesmrtnost!“

„Sám pokusi jo poprèj pijačo,
Nágni krepko, Sofer moj učeni!“

„Svetli emir, čaša ta ní záme —
Tí jedíni . . .

„Sam poskusi prvi,
Dej, da vidim pitja prej učinek!“

Dvigne Sofer kupo k ustnom svojim,
A kalif nad Sofrom damaščenko.
„Glejmo, je li pitje tvoje pravo“ —
Abduraman mu odróbi glavo.

Stópi prèdenj stari Ali Rašid.

„Najmodrejši si v Kordóvi sérec?
E, povej mi in skrivnost razjasni:
Ni li léka zoper smrt na sveti?
Mora biti — večno čem živeti!“

Roko dvigne stari Ali Rašid,
Derviš stari v halji siromaški,
Siva brada mu do pasa pada —
Dvigne desno pa kalifu reče:

„Léka iščeš, mladi Abduraman,
Léka rad bi, ki nesmrtnost daje,
Pil zdravilo, ki ti večnost daje?
Sám imaš jo čašo čarodejno,
Sám narédi pitje si nesmrtno!
Čaša tvoja je — življenje tvoje,
Sám napólni z večnosti jo lekom!
Čaša tvoja je življenje tvoje:
Vlivaj vánje vsak dan dobra dela,
Slavna dela za rojake svoje,
Za rojake in za domovino!
Zléga čina pa ní jedna kaplja
V čašo níkdar ti ne káni toto!
Prej ne néhaj vlivati v posodo,
Dokler polna tista ni do roba,
Dokler polna čisto ní do — groba.
Truplo tvoje pač strohni v gomili,
Ali čaša tvojih dél ostane!
Národ tvoj bo pil iz čaše tvoje,
S pitjem njenim bode se napájal:
V délih svojih živel sám boš večno!“ —

Knjiga sveta je pred njim odprta,
A ne čita mi kalif korána,
Zrè za starcem, kateri baš odhaja,
Zrè za njim, sám sebi si šepèče:
„Tá utegne čaša biti prava,
Čaša tvoja, modri Ali Rašid.“

Gorázd.

Spomin in želja.

Prerada sedévam v hladnici samotni,
Upíram na zelen pomládno očí,
V minulost zamišljena pesemce pojem,
In v prsih sladák mi spomin se budi.

Nad máno skorjanec na hruški visoki
Pozdravlja me budno svoj spev žvrgolèč,
In tam na dehtèčem se róžinem cvetu
Čebelica ziblje, prijetno brenčèč.

Priroda, kakó si mamljivo čarobna,
Kadar nam odkrivaš pomládni svoj kras,
Takisto vablivo sem gledala tebe,
Ko meni precvítal ljubezni je čas.

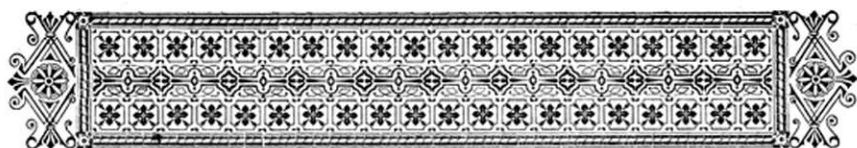
Ko ž njim sva sedévala družno v hladnici,
Nad nama skorjanec se kvišku je vil,
Ko v slast zatopljen si mislila nisva,
Da še kdo na zemlji bi srečnejši bil.

Oj, daleč zdaj on je, samica žalujem,
A najinih srdec ljubezni zvesté
Ni móči razdružiti góram, dolinam,
In mēj ne potegne ji širno morjé.

Vrníte se zopet, presrečni mi časi,
Vrnite se hitro, po vas kopernim,
Ti vrni se, ljubček, pogrešam bolešno,
Da v tvojem obližji krepkà oživim!

Plavica.

Vélikí grof

Zgodovinski roman.

Spisal Dr. Fr. Detela.

XI.

Cahejevo junaštvo pa ni prizadelo Ungnadu toliko sitnosti, kakor se je bal. Cesarja je bilo lahko prepričati, kako malo se je s tem činom žalila pravica in nedolžnost, doktor Lenart je bil pa preveč diplomat, da bi se bil za tako malenkost posebno menil. Boštjan je sicer še nekaj časa škripal z zobmi; a ko sta se bila vrnila z gospodom na stanovanje, odložil je bridko orožje in kmalu koračil v miroljubni opravi imovitega rokodelca po ulicah. Pot njegova se je končala v gostilnici, kjer so pri dolgi mizi sedeli jednako opravljjeni ljudje: obrtniki, rokodelci in mali trgovci, ter si gasili žejo. Vesel krik, ki je sprejel Boštjana, pokazal je, da ga je usoda že prej katere kratki pripeljala semkaj.

„Kaj je novega?“ povpraševalo je vse vprek našega junaka, ki je sédel v kot.

„Ha,“ dejal je leno in si pogladil obraz; potem pa se je naslonil na klop, da je bil na pol strani obrnen, in malomarno izustil: „Ogre bomo dobili.“

„Kaj? Ogre!“ šlo je od ust do ust in vse je tiščalo k Boštjanu, naj govori, naj pové, kar vé o vojski. Zdaj je odprl hrabri kaporal zatvornice svoje zgovornosti in obsul radovedno družbo z novicami o bojih cesarskih čet s sovražniki, o številu upornikov, o dogodkih na Dunaji, po Avstrijskem in Ogerskem. Cesarska krdela je pobijal po vseh bojiščih, armado sovražnikov povekševal je deseterno in divjo konjico ogersko je spustil na miroljubne poslušalce, katere je groza prešinjala o pripovedovanji grozovitih rečij. „Taboritov ima Eizinger na tisoče, in ti so se zagrozili, da mora vsak odrasli mož v našem mestu pod meč,“ dejal je mirno in počakal, da so se poslušalci ustrašili. „To bode pač prazna grožnja,“ nadaljeval je. „Saj se ne bomo dali klati kakor jagnjeta, in ozidje je trdno, ampak nečesa drugega se bojim. Cesar je trdovraten in držal se bo do zadnjega; mesto bo obkoljeno, da no-

bena miš ne bo mogla noter, in kaj mislite? Če bo vojakom, ki zdaj popijajo okrog, pošel živež, kje ga bodo vzeli?"

"Nam ga bodo vzeli," odgovorilo je takoj nekaj glasov. Boštjan pa je prikimal: "Kar ne bode skritega in zakopanega, vse bodo oni jastrebi pobrali."

"Na izbiro imamo torej," nadaljeval je, "da nas konča meč ali glad." Junak se je zamislil in dal meščanom priliko zabavljati na vojake, na vojsko, ki nima nobenega zmisla, kateri bi se lahko izognili, na cesarjeve svetovalce in cesarja samega. "In če se prav premisli," dejal je zopet Boštjan, "uporniki imajo po jedni strani tudi svoje pravo."

"I kaj pa," odgovoril je najpogumnejši nezadovoljnej. "Kaj jim zadržuje Ladislava? Če je pravičen váruh, vesel mora biti, da se iznebi skrbi za várovanca. Če se pa misli na njegove troške okoristiti, zakaj bi se za kralja ne potegnil Eizinger ali pa strije njegov, celjski grof?" Boštjan pa je znal zdaj govor lepo napeljati na prejšnje čase, ko je bil še grof Ureh cesarski svetovalec. Kako veselo je bilo življenje, kake slavnosti so se vrstile, kako je vse ljubilo in častilo radodarnega gospoda! Ta in oni meščan je vedel zanimivo dogodbico o tedanjem gospodstvu povedati in ravno so se bila srca vsem ogrela, ko priropočejo v sobo štirje vojaki. Preširno njih vedenje je razžalilo mirne pivce. Strupeno so gledali glasno druhal, ki tja v jeden dan požira darí tako rekoč njim namenjene. Srčnejši izmed njih so začeli vojakom vkljub še glasneje razvijati svoje nazore.

"Jurij, čuješ?" sunil je jeden vojak svojega tovariša. "Po meni vse zagomazi, kadar slišim take ljudi govoriti o vojski. Jaz se bom zagnal med nje, kakor hudič, ki ga je naš Vzveličar zapodil med prešiče."

"Nikar, Aleš!" dejal je oni, znani hlapec mladega Ungnada. "Ne veš ni dneva ni ure, kdaj bo treba katerega teh bližnjih na pósodo prositi. Tudi jaz težko poslušam te tuje grehe; toda poskusimo od začetka, če bo lepa beseda kaj izdala." Rekši je stopil prijazno k mizi meščanski in v znamenje svoje miroljubnosti prijel njih kupo.

"Na zdravje vaše, bratje vatlarji!" dejal je Jurij in izpraznil vrč. Razna čustva so obhajala meščansko družbo. Kar je bilo pogumnejših, vzkipeli so in šinili po konci, mirnejši pa so bili mnenja, da je najbolje, da se ima to za šalo, naj si bo že, kakršna hoče. Jeli so tleskati v dlan, smijati se in nazdravljati vojakom. A nepristranski Jurij, varujoč stališče svoje nad strankama, zmenil se ni ni za to ni za ono, ampak opominjal je, naj hvalijo Boga, ki jim je dal tako dobrega vina, ter ga ne žaliyo z neumnim govorjenjem o nepotrebnih rečeh. Zopet

so se zasmijali dobrovoljčki, drugi pa so vpili, da je to nesramnost, da bodo govorili, kar se jim ljubi, ker so prosti meščani. Ozirali so se na širokoustega Boštjana, ki je divje vrtil svoje oči in si vihal brke.

„Dobro se držite! Jaz grem po meč,“ šepnil je sosedu. Komaj pa je odšel Boštjan, pričelo se je razbijanje po krčmi.

Z Boštjanom vred pa je zapustil sobo tudi možček, ki je sedel v kotu pri vratih in tiho pil delež svoj. Urno se je obrnil za junakom in začel mu zvižgati in klicati ga po imeni. Boštjanu pa se je po meč mudilo, ali pa — Boštjan, če nisi ti mislil, da teče kak vojak za tabo! Dolge noge tekunove so pustile kmalu malega moža daleč zadaj. A v veliko zadrego je zapazil, da je zašel v ulice brez izhoda. Vrniti se je moral mimo tujca, ki ga je nagovoril s prijaznim pozdravom.

„Ne zadržujte me! Jaz grem zatiranemu meščanstvu pomagat,“ vpil je ohrabren, zagledavši tacega človeka.

„Ali me ne poznate več?“ vprašal je oni in smijal se debelim očem Boštjanovim. „Veseli me, da sem se tako izpremenil. Tudi vas sem spoznal bolj po glasu kakor po podobi in občudoval sem spretnost, s katero delujete za gospoda svojega.“

„Ho, doktor Manlij,“ začudil se je Boštjan in ošabno stisnil roko spoznanemu možu, katerega je žalilo to domače vedenje.

„Molčite in pojdite z mano! Imam vam nekaj važnega povedati,“ dejal je ta.

„Kar pojdiva,“ menil je Boštjan in oklenil se ga za roko. „Med potem mi pa povejte, gospod doktor, kakov vrag vas je zanesel sem, kjer vas lahko veliko prezgodaj obesijo.“

„Kar se obešanja tiče,“ odgovoril je óni zbadljivo, „mislim, bili ste vi jedenkrat že blizu; vaše govorjenje v krčmi pa kaže, da vas vrat zopet srbí.“

„Mene?“ zagrohotal se je vojak. „Posvečeno osebo poslančevu? kakor pravi gospod moj. Kdo bi se upal le prst náme položiti, ko me brani cesarski pečat!“ Oni pa je spomnil Boštjana celjskih dogovorov in vzbudil v njem lakomnost z velikimi obljubami, ako pomaga pri nekem važnem, a nevarnem podjetji.

„Kjer je nevarnost, tam sem jaz,“ dejal je s poundarkom Boštjan. Manlij pa je vzel v misel, kako se jima je v Celji ponesrečil naklep.

„Vaša krivda,“ očital je Boštjan; „ali ste morali vpričo tiste stare čaravnice z máno se pogajati? Da jo je premotil vrag in je poslala svojega butca za máno, kakor hijeno za levom, češ, tukaj se bo dalo kaj naropati. Jaz pa nič vedel, pa mislil, da so trije planili náme. Toda njih se nisem bal, ampak tega, da mi uidejo in ovadijo mene in vas.“

Manlij pa mu je začel praviti o novi nakani, ki ni nameravala ničesa družega, nego Ladislava oteti iz cesarskih rok. V nedeljo, ko bi šel kraljevič k maši v predmestje, čakali bi na skritem kraji zarotniki s konji; spremljevalci Ladislava bi se užugali, straža pri mestnih vratih pa zadene vojake, ki so podkupljeni; treba le še par krepkih rok, če bi spremstvo bilo premočno.

„Naj bode močno, kakor hoče,“ ponesel se je Boštjan; in po dogovoru, kje se drugi dan dobita, da se zmenita o podrobnostih, ločila sta se.

Ko pa je bil Boštjan sam, lotilo se ga je kot mislečega človeka preudarjanje. „Boštjan, kaj nameravaš!“ dejal je sam v sebi. „Iz rok cesarske mogočnosti hočeš iztrgati dečka, katerega varuje in čuva kakor zmaj svoj zaklad tisoč mečev“ — mraz ga je spreletel o ti misli. — „Strašljivec nisem“ — malo se je zarudel — „toda s premočjo se boriti ni pogum, ampak blaznost. Dober vojak se mora o pravem času tudi umakniti. V koliko bitvah je naš grof odjenjal; in Vitovec, kateremu nikdo ne more očitati boječnosti, večkrat je že pete kazal kakor jaz; da, večkrat, ker je pameten človek. Jaz pa tudi nisem blaznik. Kaj misli ta lopov, ta Manlij, da bom jaz zanj gade lovil! Mislimo si, da se posreči, kar seveda še mogoče ni. Koliko pa dobim jaz od tega? Beraško miloščino! Zastavim naj pa življenje? Ha, kaj pa še? Tako zabiti nismo, preljubi doktor moj! Jedenkrat si me spravil v smrtno nevarnost, pa nikdar več. In kaj pa sem mu storil jaz, da mi tako po življenji streže! Le čakaj; kdor drugemu jamo koplje, sam vánjo pade.“ S trdnim sklepom, vse to kovarstvo, ki je očitvidno bolj proti Boštjanovemu življenju kakor proti cesarju napérjeno, naznaniti svojemu gospodu, hitel je proti domu. Silna nevarnost, kateri je bil komaj komaj ušel, stopala mu je vedno živeje pred oči. Vroče mu je prihajalo in tiščalo ga je krog vratu. Tako mlad bi bil moral že življenje dati! Nikdar več ne bi slišal velicega celjskega zvona; nikdar več se ne šopiril pred celjskimi krasoticami; nikdar več zabavljaj meščanom! Ves zasopen je prišel domov. Tu pa mu je zdajci šinilo v glavo, kaj, če bi njegov gospod se hotel udeležiti te zarote in njega celó siliti, naj sodeluje. „Pa! ovadim ga cesarju, na mojo vero!“ Tako pripravljen na vsak slučaj je pripovedoval strmečemu Lenartu osupno novico. Ta si je mël roke in izpraševal hlapca na vse strani in mu ukazal, naj se kolikor možno velikrat snide z Manlijem in kar le more, pozvé od njega. Bogat dar je odškodoval Boštjana za strah, ki ga je prebil.

Vrlega Lenarta pa je tako razburilo to razodenje, da je kar tekal po sobi sem ter tja. Kaj je storiti? Pomagati? A če izpodleti? —

Nekako pust čut je obšel tudi Lenarta pri ti misli. — In če se posreči? Grofova vojska bo odveč in grof tudi in doktor Lenart tudi; kajti hvala se bo pela Eizingerju in, kar bi bilo neznosno, Manliju. Grof bi bil Eizingerjev in Lenart Manlijev pomagač: dvoje petih koles. On, najboljši jurist, lestvo bi držal takemu Manliju. Nikdar! — Sami naj poskušajo! Če se jim ponesreči, to nam nič mari. Za nas nič slabega, toda dobrega pa tudi nič. A srečen izid, brez našega delovanja, tega se je bati. Eizinger rešitelj postal bi váruh, prijatelj, vladar mladega kralja; Manlij kraljevi svetovalec; on, Lenart, pa ponižni tajnik zasobnega grofa. Na noben način se to ne smé zgoditi.

Urno je zlezel naš doktor v praznično opravo svojega dostojanstva in napotil se z Boštjanom kakor Merkur, priljubljen bog njegov, z Martom — tacega si je pač Boštjan tega malika mislil — v cesarski grad naravnost k svetovalcu Neipergu. Dolgo se je ondu mudil, in še delj kakor zadnjič spremil ga je svetovalec, stresel mu roko in zatrjeval, da njegovo veličanstvo ne bode nikdar pozabilo plemenitega njegovega ravnanja, in prosil ga, naj mu skoraj dá priliko, vrniti mu to veliko uslugo. Lenart pa je ponosno govoril o ti malenkosti in kako pač ni mogel drugače ravnati, kajti, kakor njegov gospod, sovraži tudi on vsa kriv pota in niti s sovražnikom ne postopa drugače nego naravnost in pošteno.

Določeno nedeljo pa se je čuječnosti svetovalca Neiperga posrečilo zajeti malo ne vseh zarotnikov. Na dvoru je rasel Neipergov vpliv in Ungnadov jednakomerno padal. Lenart je bil sicer povabljen k cesarski mizi in mnogovrstno odlikovan, a hudo ga je jezilo, da opreznega Manlija ni bilo moči ujeti. Kakor bi mu krivico delal, ker se ni dal zasačiti, sovražil ga je Lenart sedaj še bolj in njegovi vohuni so ga iskali po mestu mnogo marljiveje od cesarskih stražnikov.

„Če mi dá vaša vzvišenost,“ obljubil je čez nekaj dni Neipergu, „dvoje vaših služabnikov, pripeljem vam hudodelca živega.“

„Kolikor jih hočete, zlati prijatelj moj!“ razveselil se je baron in mu dal pooblastilo, da smé zapreti Manlija, kjer koli ga dobi.

Dan potem je prišel že Neiperg sam srečo voščiti in zahvaljevat se Lenartu, da je obljubo svojo tako točno izpolnil. Ponudil mu je, naj stopi po vojski v cesarsko službo, ker mu je cesar zelo naklonjen. „Pod mojim pokroviteljstvom,“ dejal je, „čaka vas lepa prihodnost.“

Ošabnemu možu pa je svetovalec s tem pokroviteljstvom slabo postregel, in Lenart je menil, da ni nezadovoljen v svojem stanu in da tako lahko še več koristi cesarju, če uglađi pot do mirú, ki bi bil njegovemu gospodu ravno tako na prid kakor cesarju. „O da bi Ungnada ne bilo!“ vzdihnil je Lenart in ž njim vzdihnil Neiperg. „In

na kaj se zanaša vendar ta človek, ki priganja cesarja vedno k vojski? Na Podebrada? Ta vendar ne more o pravem času priti na pomoč.“

„Težko, kajti sovražnikov pričakujemo od dné do dné; kar je pa poslanstvo šlo do češkega gubernatorja, da sklene zvezo, tega je komaj pet dnij.“

„Res! Pet dnij,“ potrdil je Lenart.

„Vi že tudi veste?“ začudil se je svetovalec.

„Oh, vse mesto že govori. In kdo je bil že odposlan?“

„No, to bi si lahko mislili,“ opomnil je óni s porogljivim smehom.

„Neizogibni Ungnad, Jurij Ungnad, brat našega Salomona, čegar predrznost bi bili vi lahko hudo kaznovali. Kajti veste, koga je poslal z bratom? — Ona dva potepuha, Caheja in Viljema, ki sta vas napadla. Tako sta se odtegnila kazni in cesarski svetovalec jima je pomagal.“

„O jaz jima še nisem odpustil!“ dejal je Lenart. „Samó če bi mi vaša vzvišenost hotela povedati, kdaj se vrnete, da ja primem.“

„To vam lahko storim. Ungnad ja pričakuje vsak dan. Poročilo, kaj in kako so poslanci opravili, ima prinesiti Viljem. Jurij Ungnad pa se vrne s Podebradovo vojsko. Kadar prideta, naznanim vam, da ja tožite. Naj vam ta hudodelca jaz vrnem za one, ki ste jih vi izročili meni. Zaléga bavarskega prihajača menim je uničena v našem mestu.“

„Ne še vsa,“ opomnil je Lenart. „Dvema sem na slédu in upam da mi ne uideta, samó če me še dalje pooblastite varovati vas Eizingerjevih zvijač.“ Postrežljivi baron mu ni odrekel svojega podpisa; popis sumljivih oseb pa je dodal Lenart sam, kateremu so bile znane.

XII.

Z Dunaja so prihajale vedno resnejše novice. Za papežev ukaz se nobeden človek ni zmenil; da, razkačeno ljudstvo je v ječo vrglo duhovnike, ki so ga hoteli razglasiti. Število upornikov se je množilo od dné do dné, in da se jim je pridružil grof rosenberški, vodja čeških katoličanov in mogočni tekmeč Podebradov, to se je še isti dan védelo v Novem Mestu in strahoma razširjalo. Dasiravno je pa vsakdo pričakoval vojske, iznenadeno in prestrašeno je bilo vse meščanstvo, ko je prišla vest, da se je vzdignil sovražnik in se bliža z dvajset tisoč vojaki. Ta dogodek je pretresel tudi cesarja, ki je še vedno upal, da se vse v miru uredi. Proti Ungnadu je tarnal, da se je zastonj zanašati na Podebrada; Silviju je očital, da se ne ozira dosti na njegovo cesarsko čast; nemudoma pa je odpravil poslanca, da prosijo premirja.

A poslanci niso opravili ničesar, in ko so se vračali drugoga dne, pritiskal je sovražnik že za njimi. Bila je nedelja, 27. avgusta in kakor v razgrebenem mravljišči, tako je vrelo in tekalo in gnetlo se vse po mestu. Proti severu se je vzdigoval dim in prah, in valil se vedno gosteje po dunajski cesti. Tu in tam se je zabliskalo orožje in pokazal se konjik, dirjajoč na brzem konji po ravnini. Kot temna črta so se zagledale prednje čete, a kmalu so se dobro razločevali vsi oddelki. Glušeč krik je zagnal sovražnik, ko se je približal trdnjavi; moško mu je odgovorila posadka. Nenavaden prizor pa se je pokazal radovednim očem: izmed sovražnih vrst je izšla cerkvena procesija. Za duhovnikom s križem je korakala častitljiva oseba v kardinalski opravi med dvema cerkvenima dostojanstvenikoma, za temi pa dolga vrsta največ duhovnih spremljevalcev. Takoj se je razneslo po mestu, da prihaja nadškof solnograški s škofoma brizinskim in ratisbonskim. Med vrstami vojakov, ki so odhajali na okope, trlo se je pobožno ljudstvo, ki je hotelo videti nadškofa, vmes pa je hitela duhovščina z banderi in svetinjami sprejet višjega pastirja. Poklekujočo množico blagoslavljajoč je šel nadškof naravnost do cesarja in ž njim vred poslanci vojvode bavarskega in mejnega grofa braniborskega, da pomiré sovražne stranke.

A čim bliže je bila nevarnost, tem menj se je je cesar bal, ter nikakor ni hotel pogajati se z oboroženimi uporniki. Nadškof je ugovarjal, da nima opravka z uporniki, nego s poštenimi nasprotniki, in da nikakor niso vsi ljudje uvrženi o pravičnosti cesarjevega postopanja. To pa je vladarja razkačilo in z jeznimi besedami je očital nadškofu nepokorščino proti svetemu očetu in zvezo z izobčenimi brezbožniki. A škof je odvrnil, da sveti oče nima pravice vtikavati se v posvetne reči in da mu gré pokorščina le v vérskih stvareh.

Pogajanje je bilo brez uspeha. Škofje in drugi poslanci so ostali v mestu, sovražniki pa niso napadli trdnjave, ampak utaborili se v okolici. Daleč tja po planjavi so se svetili ognji sovražnega tabora; z obzidja so jih gledali meščanje in brez spanja čakali drugoga dne. Ko pa je počila zora, navalili so sovražniki s silnim krikom na predmestne okope. A našli so vrednega nasprotnika. Rosenbergovim Cehom, ki so se z divjo predrznostjo zagnali v boj, postavil je baron Črnahora nasproti svoje taborite in ti so bili svojim rojakom ravno tako kos kakor zvesti Avstrijci in Štajerci Eizingerjevemu krdelu. Koder pa se je pokazala orjaška postava poveljnikova, naredila se je gaz in težki buzdovan je bilo njemu ravno tako strašno orožje, kakor njegovemu bojnemu idejalu, slavnemu Žizki. Po vročem boji je potisnil Črnahora sovražnika na vseh straneh nazaj. To je vnelo meščane, pripravljene

za brambo mesta, da so prihiteli v velikih tolpah pomagat vojakom. Z vzpehom je vzrastel cesárskim pogum in zapustivši okope tiščali so vedno odločneje nasprotnike proti taborišču; in Črnahora bi bil tedaj priporil cesarju zmago in ž njo razbil rahlo zvezo med sovražniki, da ni celjski grof ostro pazil, kako se bije boj. Utaborjen pred ogerskimi vrati in obrnen ravno tako proti cesarju kakor proti sumnjivemu Hunjadiju, čakal je streljaj od mestnega zidú, da odbije vsak zaskok posadke. Ko pa se je pričelo bojevanje na drugi stráni, razdelil je svoje krdelo v dva oddelka. Jedni je ostal pod poveljstvom Vita Lazarja na mestu, z drugim pa je jezdil bliže borišča in čakal ugodnega trenutja. In ko je zmagoviti Črnahora pridrl izza branišča in njegova četa z divjim krikom zagnala se za umikajočimi se sovragi, zapela je celjska trobenta. Prve vrste težkih konjikov so nagnile kopja ter ja naslonile na železne rogovile ob sedlu in krdelo se je spustilo v dir. Kamor je treščila železna sila, vrgla je sovražnika nazaj, ki je iskal zavetja za rovi in okopi. Eizinger je dobil dušek na ti stráni, kjer je posegel Celjan v boj, a na desnem krilu je podiral in pobijal strašni Črnahora njegove zaveznike, dasi najvztrajnejše in pogumnejše vojake. Stari Ureh Eizinger si je snel čelado, da si ohladi glavo in je čestital grofu. „Nebo in pekel,“ dejal je, „papeža in husite ščuje na nas novomeško veličanstvo. Glejte ga Žižko, od smrti vstalega, kako pestí našega Rosenberga!“

„Oh, Črnahora je pošten dečko!“ dejal je grof. „Za cesarja Albrehta sva se borila v jedni vrsti in spodobi se, da ga povabim na kôpje.“

Grof se je poslovil, potegnil naličnik čelade si čez obraz in hlapec mu je dal novo kopje v roko. Bôji tedanjih časov so bili jako prêprosti. Ko se je vojska napovedala, preteklo je dolgo dolgo časa, predno je bilo vse gotovo. Še delj pa, predno so se zadele počasne čete. Jednako oborožene in jednako vojene so si storile čuda malo škode. Naj si je zmagal domačin ali sovražnik, trpelo je le ubogo ljudstvo, kmetje. — Glavna moč vojske so bili oklopljeni vitezi, in ker ti s svojo težo na težkih oklopljenih konjih niso mogli premagati nikakih krajevnih ovér, gledalo se je, da se dobi za boj kar se dá lep in raven prostor. Kakor gibljive trdnjave so se pomikali vitezi drug proti drugemu in boj se je razdrobil v več ali menj dvobojev, kjer je zmagovala sama telesna moč. Na kako zvijačo nasprotnikovo na nepripravnem kraju ali nepripravljenega zasačiti, po navadi nikdo mislil ni. Kako neprijetno iznenadenje torej, če sovražnik ni bil jednako oborožen, jednako neukreten, in če se ni bil po enakih pravilih, ampak v svoj prid porabil kraj

in čas! Švicarski pastirji in češki kmetje so pokazali, na kako slabih nogah stoji železni velikan, ki se od Ksenofonta in Cezarja ničesar ni naučil in tako se vojskoval kakor nekdanj Cimbri in Tevtonje.

Toda vrnimo se k našemu Črnahori, ki je, dasi jednook — na duši in na telesi, pravi Eneja Silvij — takoj zapazil, da dobi oprava z dobrim junakom. Urno je imel kopje v rokah in z zaprto čelado je pognal svojega žrebca proti grofu. Kakor bi zvršetek te borbe imel odločiti zmago ali pobjo, ponehala je bitka v bližini. Marsikateremu staremu vojščaku je preletelo kosti, ko sta trčila junaka skupaj. Oboje kopje se jima je zlomilo na kose, a jezdeca se nista genila na sedlih. V trenutji je izdrl grof svoj meč in Črnahora vihtil svoj buzdovan. To je bil ropot in lom, ko so padali udarci na železno opravo; to je letel kras od čelade in oklopa. Kakor pribita na mestu sta stala nasprotnika in varovati se nikomur ni bilo mari. Nepotrpežljivemu poveljniku pa je bilo menda že vsega preveč, po konci stopi v streménih in s kli-cem: „Čuvaj se, grof Ureh!“ vzdigne svoje orožje nad grofovo glavo. S strašno silo je priletela železna teža; a sredi pota k svojemu cilju jo je srečal grofov meč z jednako močjo zavihten. Pregrozno je zaškrpala jeklovina, nesrečnemu Črnahori pa je odletela v prah pest in bāt. Stemnilo se mu je pred očmi in razoroženega bi bil posekal grof, da niso brž priskočili vojaki in ga odvedli z bojišča. Z neustavljivo silo so pritísnili zdaj zavezniki, vsak upor se je takoj pohodil, v divjem begu so gnali cesarske do mestnih vrat, in ker se ta v silni gneči niso dala zapreti, ž njimi vred bi bili udarili v mesto, da jih ni ustavil z dvema hlapcema orjaški Vipavec, vitez Andrej Baumkircher, ter jih zadržal toliko časa, da se je rešila premagana armada. Pušicam in kamenju, ki je letelo z obzidja, morali so se umakniti sovražniki, a utaborili so se v predmestji in pred trdnjavska vrata napeljali dva topova, ki sta metala kamenite kroglice, debele kakor človeška glava. Do poludne je trajal boj, po poludne pa se je le streljalo iz mesta, kar je sovražniku prizadelo mnogo škode, in v mesto, z velikim hrumom, a malim vspehom. Pri vsem tem pa je bila zmešnjava med obleženci neznānska. Ljudje, ki so pribežali iz predmestja v trdnjavo, povikšavali so strah potrtega prebivalstva. Krčme in prodajalnice so se zapirale, ljudje so skrivali živež svoj, in niti za drag denar se ni dobilo jedi in pijače. Nezadovoljnost je rasla in rovarji so šuntali množico in zbrali kmalu druhal razsajajočih mož in tūlečih žensk, ki se je valila proti cesarskemu grādu in vpila, naj se konča vojska. Vojaki so razpršili kričāče, cesar pa se je vznemirjen posvetoval z Ungnadom, ki je vedno trdil, da le malo vztrajnosti, le malo časa še treba in priti

mora poročilo od Podebrada in Podebrad sam; cesar naj porabi nadškofa solnograškega, da se napravi premirje in dobi časa. „Izvrstna misel, dragi Ungnad,“ dejal je cesar in takoj odpravil v sovražni tabor nadškofa Žigo, ki je premirje sklenil, toda le za jeden dan. Komaj pa se je cesar nekoliko odkrižal te skrbi, prišla je deputacija vojakov, pritožit se, da že ves mesec niso dobili plače. Z obljubo, da se jim v prihodnjih dneh usliši prošnja, potolažil jih je, on pa je hitel po znanih stopnicah k mojstru Bartolomeju.

(Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal J. Trdina.

22. Pod hruško.

(Dalje.)

Kakor Petrova nesreča dokazujejo tudi izkušnje drugih sleparjev, da šmihelske žené z večine ne marajo biti ljubice za kratek čas. Po pravici se je to trdilo nekdam tudi o dekletih. Žunek nam je pravil, da se je za njega mladosti porodilo vse leto v župniji komaj po dvoje ali troje nezakonskih otrok in njih matere da so bile po največ Gorenjke, Štajarke ali Ribniščice, ki so tukaj sebenjkovale. Zadnjih štirideset let se je obrnilo na slabše, vendar ne toliko, kakor vpijejo tercijalke in klepetulje. Bližnje mesto pohujšuje kmete res čim dalje bolj, gosposki in na pol gosposki zapeljivci imajo marsikatero nedolžnost na duši svoji. Prav so govorili ranjki prošt Arko, da se zbira v večjih mestih vsa domača in tuja nesnaga in plaža, ki okužuje ne le njih, ampak tudi okolico. Jaz bi tako dejala, da se izpolnjuje šesta božja zapoved v šmihelski župniji zdaj dosti menj vestno in na tanko nego na priliko v Beli Krájiní in Podgoro; ali Dolenjci, stanujoči preko Krke, naj se ji zato nikar ne rogajo, kajti niso nič boljši, nego še porrednejši. V jedni njihovi župniji, nečem povedati, v kateri, krstili so lani do malega same pankrte in v prečinski je velika vas, v kateri prebiva skoraj v vsaki hiši kaka nezakonska mati, v nekaterih pa tudi po dve in po tri! Takova sramota še ni oblatila šmihelske župnije, veliki večini njenih deklet se ne more nič nespodobnega očitati. Da me čuje kaka jezičnica, zagrohotala bi se mi: Le nikar jih ne hvali, ko vemo, da so vse zaljubljene. Jaz pa velim: Če je to res, kdo ima pra-

vico jih grajati; pošteno ljubezen dovoljujejo Bog in ljudje; brez ljubezni bi se mladina zakona bala. Ko bi bila brez tega čuta in pre-pametna, to je, tako pametna, da bi premislila na tanko, kake silne težave in skrbi jo čakajo v zakonskem stanu, prešla bi ji vsa volja do ženitve in svet bi se potem kmalu zatrl ali pa izpremenil v cigansko zgonišče. Tudi za druge reči gre čast šmihelskim mladeničem in mladenkam. Za delo se ne ustrašijo nobenega Podgorca, nikar Poljanca ali Hrvata; v društvu so priljudni, veseli in šaljivi, v vsem svojem vedenju pa pošteni, zdušni in moški. Ne porečem, da ni vmes kak rogovilež in kaka trapa, ali smeti se nahajajo povsod, še v kraljevskih palačah. Posebno pa je treba pohvaliti šmihelsko mladino, da hodi rada v cerkev. Za božjo čast in službo spada ta župnija med najprve na Dolenjskem. Sami veste, koliko prilike grešiti ima lahkoumen človek o božični polunočnici. V temi ni moči paziti, kaj se godi, dekleta se snidejo s fanti, kolikor jih je volja. Odprte so takrat tudi mnoge krčme, vino ugreje kri in srce in odpre vsaki nerodnosti vrata na stežaj. Nevarnost biva tem večja, ker dohajajo na šmihelsko polunočnico radi tudi mestni veseljaki. Ali navzlic vsem tem skušnjavam pripetilo se je, kar jaz pomnim, v ti sveti noči le prav malokdaj kaj grdega in pohujšljivega. Minilo je po pet, tudi po deset let, da se ni čulo za noben pretep ali drug nered, za nobeno nespodobnost, za noben večji prestopok božjih in cerkvenih zapovedij. Kadar se je kaj takovega naključilo, zakrivilo so greh skoraj vselej mestni negodniki, ne pa domačini. Najlepše in očitneje pa spričuje resnično pobožnost šmihelskih župljanov imenitna procesija, ki gré vsako leto v nedeljo po sv. Rešnjem telesi. V četrtek se vrši ta sprevod v Novem Mestu. Jaz nečem nikogar obirati, pa saj ste se lahko že sami uverili, kako šumne, nepravilne in posvetne so mestne procesije. Mnogi korakajo sparoma, mnogi pa tudi ne. Nekateri se tukaj pridružijo, tamo zopet zapusté vrsto. Nekateri dirjajo sèm ter tja in ogledujejo božjo službo od strani kakor kako gledališko igro. Niti udeležniki procesije ne kažejo vsi prave pobožnosti, marsikakov par se pomenkuje, smeje in moti še tiste, ki bi radi molili. V ti gneči in nerednosti človeku skoraj ni mogoče, da bi si ohranil zbranost duha, ki je za molitev potrebna. Poglejte pa potem v nedeljo šmihelsko procesijo, gotovo porečete z mano vred, da se vidi tako ginljiva in na vsako stran krščanska bogoslužnost le malokje v naši deželi. Vse, kar povečuje mestne svečanosti — skladno zvonjenje, streljanje meščanske straže in umetna godba, čuje se tudi o šmihelski procesiji, največja dika pa so ji čudoviti red, pristojno ponašanje in globoka pobožnost, ki jo spremljajo in naudajajo od prvega začetka do

zadnjega konca. Tiho, počasno, zastavno, žebraje iskrene molitve, stopajo vrste iz župne vasi čez ravno in neravno polje proti bogato s cvetjem, zelenjem in zastavami nakičenim kapelicam, pri katerih se delé blagoslovi. Nikjer ne zapazi človek najmanjše zmešnjave, ne žalijo mu ušes ni smeh, ni nesramni glasni pomenki. Sparoma gredó brez izimka fantje, možjé in žené in isto tako tudi male, v belo oblečene deklice z ovenčanimi glavicami in ličnimi košarnicami v nežnih rokah. O pogledu teh nedolžnih otrok zdelo mi se je vselej, kakor da so prišli na zemljo sami nebeški angelci hvalit in slavit stvarnika svojega. Za njimi korakajo odrastena dekleta z voščenimi svečami po tri jedna poleg druge. Teh trojk naštela sem vsaj sedemdeset, kdaj tudi do osemdeset, procesije se udeležuje torej več nego dve sto kar se dá lepo po praznično opravljenih devic! Vse Novo Mesto pride gledat na most ali na višave ta veličestveni sprevod in ni čudo, kajti se vidi v istino premnogo krasnega, mičnega in vabljivega. Fantje, pa tudi nekateri gospodje ozirajo se o ti priliki najrajši po dekletih. To gotovo ni prav ali se ne more prepovedati in odpraviti. Ne dá se zanikati, da ugaja pogled očem in srcu. Poleg Šentviščank in Topličank slove Šmihelke že od nekdaj za prve krasotice na Dolenjskem. Odlikujejo se s krepko, gibko in strojno rastjo in preprijaznim obrazom, ki zmoti lahko ne le kmetiških, ampak kdaj tudi gosposke mladiče in celó modre in učene gospose. Prikažejo se med njimi večkrat tako bele, gladke in oblikane, kakor da bi jih ne bilo opekalo še nikdar na polji in v vinógradu vroče dolenjsko solnce. Tudi se mora potrditi, da se znajo prav čedno, prijetno in ponosno oblačiti. Tiste, ki so iz bolj imovitih hiš, da si morejo omisliti opravo po svoji volji, izberó si vselej blago takih barv, ki se jedna z drugo ujemajo. S kofetasto kočamajko družijo se tedaj, da povém vzgled, zeleno krilo ne pa rudeče ali višnjevo. Sosebno pa olupšuje in prikupuje vsakemu šmihelska dekleta njihova dragocena, prezala, mrežasta peča z visokim, bahatim „petelinčkom“ na témenu. Kakor se krešejo po mestih Slovenci z nemškutarji, kósa se na kmetih domača peča s kupilnim robcem, ki je za delavnik jako náreden, ali za cerkvene svečanosti preveč cunjast in premalo prazničen. Slovenska gospóda so zmagali nemškutarsko in skoraj isti čas se je moral umakniti na deželi tuji robec mnogo gorši, starokranjski peči. Že nekaterikrat mi se je zdelo, da se veseli sam Bog te naše procesije. Vse nébo so pokrivali debeli oblaki, po malem je jelo že škropiti, obupno so pogledovali ljudje kvišku, v največjem strahu, da jim bo razdril dež priljubljeni sprevod še predno se bo pričel, ali glejte, kakor bi trenil, zapihal je ostri sever, raztrgal oblake in jih prepodil za Gorjance. Na

radostne vrste, zbirajoče se pred cerkvijo, sijalo je zopet žarko sonce, z višave zažvrgolelo je stoglasno, veselo petje drobnih škrjancev, na zemlji pa je zdajci zagodla sladko šumeča, ubrana glasba novomeških in šmihelskih umetnikov in oznanjevala mestu in vsi okolici, da se je napótila slavna šmihelska procesija tudi to leto poleg častite, starodavne šege preko zelenega polja proti sjajno okrašenim, belim kapelicam.

Naštela sem vam veliko dobrih svojstev, katera imajo šmihelski župljani. Bog daje darove svoje, komur hoče, ali gotovo jih deli najrajši tistim ljudem, za katere ga prosijo prijatelji njegovi — svetniki in svetnice. Tudi to se sme misliti in verjeti, da mu priporočajo najprej in najbolj domačine svoje, žlahto, znanke in prebivalce rojstvene svoje župnije. Šmihelski okraj se more pač ponašati in blagrovati, kajti je živel v njem več svetnikov nego v kateri koli drugi župniji na Kranjskem: trije so se v njem celó porodili, jeden pa se posvétil in storil baš za Šmihelce prvi in največji čudež svoj. Zdaj vidite, od kod in po čegavi prošnji dohaja ti župniji obilna božja milost, ki je razsvetlila in nadarila njene ljudi z bistrim umom, hrabrim in blagim srcem in s spretno roko, da se branijo uspešno vsem nadlogam, ki so nasledek velike revščine. Svetniki se razločujejo. Mnogi so že dvigneni in položeni v oltar, da jih kristjani časté in kličejo na pomoč. Med temi jih je kaj malo našega rodú. Jaz poznam samó šmihelskega župljana, sv. Feliksa in pa sv. Romarja, ki se je porodil menda na Krki ali vsaj v obližji. Sv. Vincencija, čegar svetinje se hranijo v Mokronogu, skoraj da ne smem imenovati, ker pravijo, da ni bil naš deželan. Druge vrste svetniki pa so tisti, ki še niso godni za javno čast, ker jih sv. katoliška cerkev do zdaj ni razglasila in potrdila. Truplo jim je ostalo celo, neznito, kar dokazuje svetost njihovo, ali zgodilo se je še premalo čudežev na njih grobu. Zadržek, trdijo nekateri, je tudi to, da imajo na tem svetu še živo žlahto. S takimi svetniki je ljubljanska škofija prav bogata. Šmihelska župnija je dala tri, v Novem Mestu počiva, kar jaz vem, jeden, kanonik Meterc, v Žužemberku tudi jeden, bil je prej mnogogrešen financar, pa se je vzveličal z dolgo in trdo pokoro; isto tako ležé sveti možé in žené, čakaje dvignjenja in priznanja svojega, v Soteski in še na veliko, veliko drugih krajih. Življenje sv. Feliksa vam ne bom razkladala, ker je slišite lahko s prižnice in vam je brž ko ne že znano. Povedala pa vam bom, kolikor vem in smem o tistih treh šmihelskih svetnikih, ki še niso dejani v oltar in se ljudje zánje malo ali nič ne brigajo. Jeden njih se je porodil blezo na Gorenjskem, bil je duhovnik in je služil v Šmihelu za kapelana. Krstno ime mu se je pozabilo, pisal pa se je skoraj gotovo za Goloba.

Župljani se ga nekoliko še zdaj spominjajo, ali prigodeb ne znajo več na tanko. To pomnijo, kdo je bil Katranec in da je pobijala šmihelsko polje več let strašna toča, katero je zagovoril napósled neki pobožen kapelan, toda le malokdo se domišlja, da so bile te tri reči sklenene, da je prišla jedna iz druge. Kdor pa tega ne vé, ne more nobene njih dobro razumeti in prav soditi. Jaz sem skrbno povpraševala in tudi sama bistro pazila, kaj in kako se je godilo, zato se morete zanesti, da bom govorila resnico. Pod šmihelski zvon se je priselil bogat bahač, zval se je Katranec. Vere ni imel nobene, kakor kako neumno živinče. Rogal in smijal se je kar očitno materi božji in vsem resnicam katoliške cerkve. Ko je šla mimo njega procesija s križem, zagrohotal se je zaničljivo in vprašal ljudi, kaj nosijo to rogovilo! Župniku je dejal: Vaš magazin stoji prazen. Koliko Vam dam, da bom spravil vánj do pomladi slamo in nastilo? Na konci in na straneh, kjer imate zdaj nekake lesene, pozlačene maskare, stale bi lahko vse moje krave, samo jasli jim bo treba narediti. Župnik se začudijo: Gospod Katranec, Vi se motite, jaz nimam nobenega magazina. On pa pokaže s prstom cerkev in se zareži: No, ali ni ta razvlaka magazin?! V službo je jemal najgrje malopridneže, tatove, pijance, vlačúgarje in tako brozgo. Večkrat je bleknil: Moja družina morajo biti ljudje, ne pa kristjani. Hlapci in dekle niso smeli hoditi dosti v cerkev, vasovanje pa jim je kaj rad dovolil, češ, to je fantovska pravica, naj jo uživajo, dokler so mladi. Od poslov ni zahteval družega, nego da mu delajo pridno kakor voli. Za njih dušo ga ni bilo skrb in kako neki, ko je čvekal celó vpričo otrók, da crkne človek kakor pes in podgana in da so si izmislili pekel in nebesa farji, zato, da laglje ljudi skubejo. Jednoč mu buti v glavo, da gre od daleč za pogrebom. Ljudje so držali v rokah sveče in so tudi molili, kar dan danes žal! ni več povsod navadno. Ko so mrliča pokopali, brala se je zanj sv. maša. Katrancu je bilo vse, kar je čul in zapazil, tako po godu, da je dejal: Takovo predpustno burko napravil bom tudi jaz, kadar mi pogine Hektor moj. Kmalu potem mu se je zaletel pes v živino, ki so jo gnali proti Ljubljani Hrvatje. Voli zasade Hektorju roge v rejeni trebuh in ga ugonobijo. Katranec da izkopati zanj na vrtu lep grob, zraven njega pa postaviti šotor in oltar. Strogo zapové hlapcem in deklam, da morajo iti psu za pogrebom in moliti spotoma na brojanice. Vsakemu dá tudi polfuntno voščeno svečo. Smrdljivega Hektorja so zagrebli svečano kakor kakega krščenega, po božji podobi in za nebesa ustvarjenega človeka! Po dovršenem pokopu je šel Katranec s služabnikom k oltarju v šotor in oponašal duhovnika, ki bere sv. mašo. Proti koncu se je obhajal z

meseno klobaso in z majóliko vina, v katero mu je prilival sluga kisle vode. Ta neznanska predrznost, to v nebo vpíjoče osmehovanje svete vere prisilila sta pravičnega Boga na grozovito in očitno maščevanje. Katrančevo hudodelstvo je oskrnilo brez dvojbe vso šmihelsko župnijo, njegovega greha se je udeležila tudi ona, ker ga ni zabranila in se ni dvignila v sveti jezi na samopašnega sovražnika božjega.

(Dalje prihodnjič.)

Glasbena vzgoja v Slovincih.

Spisala Lucila Podgornikova.

II.

(Dalje.)

Dobre pripoznane pesmi naj se pa sestavijo po svoji vsebini in po ti uredé, n. pr. v lovške, vojaške in druge vrste pesmi. Potem naj se v pravilni izdaji ponatisnejo. Primerno bi morebiti bilo, da bi se izdali oddeljeni zvezki, katerih pojedini bi obsezali po kategorijah razvrščene pesmi (šolske, otroške, pobožne pesmi itd.). Glavne skupine pa bi bile ločene takó, da bi dobili otroci in nežnejša mladina svoje pesmi posebe, odrasli pa zopet posebe. Tako bi nastali raznoteri glasbeni zborniki, in glasbeni zbornik za odrasli del naroda bi dobil po ti poti veljavo narodne knjige svoje vrste. Skrbeti pa bi bilo pri izdajah za kar najnižjo ceno, da bi se toliko lože razširile med narodom. To je, da bi bilo kaj primerno ob posebnih prilikah take zvezke razdeljevati med učitelje, otroke itd. itd. kot darila. Tu podani splošni načrti so zaresni, in bi zato tudi nujno priporočali, da „Glasbena Matica“ tako delovanje takoj z vsemi silami prične in rajši začasno ustavi izdaje del umetno sestavljajočih komponistov.

Za sestavo in tisk je po vsem tem skrbeti glasbenemu društvu; za razširjanje bi imenovali šolo, čitalnice in druga jednaka in pevska društva.

Gledé na šole nam je zopet bistveno poštovati samó ljudske šole, ker imajo najobsežnejši delokrog. Da bodo pa ljudske šole zares delovale v prid glasbene vzgoje, zavisno je sicer z jedne strani od pomočkov, katere jim v ta namen odločujejo — (število pevskih ur, pevske knjige) — ali gotovo ne menj od učiteljev samih. Tudi

z najmanjšimi pomočki more učitelj, ki ima veselje za svojo nalogo in razumnost za predmet in metodo, neizmerno veliko storiti za povzdigo veselja do petja med otroki; to pa je velik korak naprej. Zatorej je zahtevati, da tudi učiteljska za učitelje in učiteljice posebno pozornost obračajo na pravo glasbeno vzgojo učiteljstva; za posebno tehnično izvežbanje na takih zavodih ni časa; toliko bolj pa je želeli, da se pitomci učé razločevati, kaj je v glasbi popolno in pravo, in kaj neskladno in brez vsebine. Ukus tedaj si mora učiteljstvo izobraziti, sôsebno tudi zato, da more razločevati, kaj je popolno v domači glasbi. To dosežejo pitomci pa samó, ako dobé za vadbo ukusa cvet domače glasbe; zatorej je želeli, da se na pripravnicah uvedejo primerne antologije (cvetniki).

V ljudski šoli sami pa je največja naloga učiteljeva, da goji v otrocih veselje do petja in jim dá v življenje neizguben zaklad najlepših pesmij njih naroda. Zlasti po gorskih kotih — in po osamljenih dolih, kjer je vsaka zveza z omikanim svetom pretrgana, ima takov pesemski zaklad podvojeno vrednost. Delavci na polji, pastirji, ženske za kolóvratom ob dolgih zimskih večerih nahajajo v svojih pesmih neusahljive vire čiste in dobrodejne radosti. Dá, ko bi primerjali petje s pripovedovanjem, katerega se ljudstvo zarad dolgega časa rado polasti, pripoznati je sicer, da je v ljudskih pravljičah skritih mnogo biserov pravih ljudskih mislij in čustev; pa kolikokrat v zavoji kot zmes prazne vere in fantastike na naivnega poslušalca bolj vpliva, nego v pravljiči skrita vsebina sama! Napósled je pa tudi mnogo pripovedek, katerih vsebina je škodljiva, in katere z lepotičjem iz narodnih ust poslušalca o pravi vsebini premotijo. Takó n. pr. so one pripovedke, v katerih se hudobija skriva za šegavostjo, humorjem in drugimi zapeljivimi oblikami.

V tem ko utegnejo tedaj pripovedke in pravljičice tudi v lepi obliki ljudska čustva zapeljevati in kvariti, nima isto ljudstvo nikdar bati se jednake škode od strani pravih narodnih pesmij; kajti vsebina prave glasbe je vedno resnična in njen vpliv vedno blaži. Nikdar ne dela glasba ljudij lažnjivih in licemerskih, hudobnih ali surovih; pač pa mehke in krotke, pogumne in vesele.

Ta glasbeni vpliv je možno ljudskim učiteljem v narodu pomnožiti, ako vedó prav postopati. Posebno pozorni naj bi bili učitelji v sedanji dobi na to, da v deklicah oživljajo pravo veselje do petja. Videti je namreč, kakor bi ženske, zlasti po nekaterih krajih, ne prepevale več tako rade, kakor so bile doslé na lepem glasu; še bolj žalostno je pa to, da so tuji vplivi, sôsebno po fantih zaneseni, le pre-

naglo poprijemljejo tudi deklet, katere so bile doslé, kolikor sem jaz slišala, tudi na Slovenskem varuhinje, gojiteljice in prve učiteljice narodnih pesmij pri mladih in odraslih. V resnici bi bilo zanemarjenje petja od strani ženskih, katere imajo nežnejše čute za vse, v nasprotju z njih naravo in preteklostjo, kakor z njih stalno dolžnostjo za izrejo otrok. Da se ljubezen do petja zopet vname s prejšnjo močjo, treba je tudi za ženske že v šoli na to delati. Kjer zna mati doma za mnogotere prilike primerno pesem zapeti, vzbudi tudi otroku to ljubo navado; in tako prirase pesemski zaklad kot pravi olepševalec življenja narodu globoko v srce. Šoli pa je skrbeti, da se otroku pesmi vselej prav v vcepijo, ker so v nevarnosti, da se v ljudskih ustih ravno tako pokvari, kakor jezik z lokalnim narečjem.

Dokler pa se ne premagajo mnogoteri zadržki, ki zdaj zaverajo dovršeno organizacijo, da bi se gojila taka glasba v šoli, morajo učitelji za ta čas s svojim trudom na smoter in po moči delati zanj. To je, da ni zahtevati, da bi se učitelji v toliki meri brez vsake odškodnine neprenehoma žrtvovali. Tu bi bilo vsekakor primerno, da bi se učiteljem, orgljarjem in vsem tistim, ki si pridobé zaslug za povzdigo narodnega petja, odločile posebne nagrade. Ali vendar ni pričakovati, da bi imele občine že zdaj dovolj spoznanja za določevanje takih denarnih plač. Zahipno ostane tedaj samó pomoček, da se z denarnim skladom napravi „denarna matica“, iz katere bi se delila najboljšim učiteljem denarna darila. Ta sklad bi utegnila „Glasbena matica“ prevzeti in darila določevati.

Ravno tako bi morali učitelji delati na to, da bi se napravile med fanti prostovoljne pevske skupine, ki bi se od časa do časa shajale in o glasbi med seboj tekmoval. Tudi voditeljem teh skupin bi se delila darila, kadar bi njih pevska skupina pri tekmovanju zmaga. Iz takih malih začetkov bi se s časom sestavila iz posameznih ali celó bolj ali menj združenih pokrajin pevska društva, ki bi se potem morebiti vsako leto sešla k vzglednim zvršbam in narodnim pevskim veseliam. Taka društva bi bila potem na velik vzgled vsem čitalnicam in drugim podobnim društvom. Po načelih te razprave vsakdo lahko vidi, da pevskih društev in narodnih veselic v tem zmislu Slovenci niso še imeli, če tudi so se pod enakim imenom pevska društva k pevskim poskušnjam že zbirala in tu pa tam še živé in se shajajo. Umevno je, da od nas zahtevane zaslombe taka društva še nikdar imela niso.

Čitalnice si prizadevajo že zdaj, da bi po svoje s pevskimi izvršbami pesmi razglašale in razširjale. Ali tukaj se kaže za zdaj veliko zlo v tem, da, ker niso dozdanje osnove dovolj poznane in preso-

jene, zvršujejo dobro in slabo, drugo med drugim pomešano, ako se nečejo omejiti na nekaj malo, pa priljubljenih pesmij. Zarad izpremembe tedaj pobere si vsak pevovodja iz raznih nekritičnih zbirk pesem za pesmijo, kakor mu je drago.

Za poslušajoče občinstvo se vé da ni škoda prevelika. Ono sliši jeden večer po 6—8 in še več pesmij, in, kakor je umevno, ploska po zahipnem učinku te ali one pesmi, ne da bi si je zapomnilo. Učinek kompozicije v koncertni dvorani pa obstaja sósebnó iz efekta, ki ga z ugodno melodijo, s prijetnimi glasovi ali z živahnim ritmom itd. napravi začasno na poslušalce. Trditi smemo celó, da pridejo najboljše in najzrelejše kompozicije najpozneje do veljave v koncertnih dvorinah, ker one ravno zahtevajo natančnejšega znanja globlje ukoreninjene lepote svoje.

Zatorej ni veliko upati, da bi čitalniške glasbene zvršbe s trajnim učinkom delovale na občinstvo, dokler bodo na jeden večer zvrševale veliko pesmij. Nasprotno bi morali strogo izbirati in od tega, kar je najboljše, poskušati, da se ne več kakor po tri ali štiri pesmi zapojejo, vmes pa vsposed dopolni z deklamacijami, govori, instrumentalnimi komadi, itd.; pa tudi v teku jedne zime bi bilo treba to, kar se je občinstvu naglo prikupilo, večkrat uvrstiti v programe.

Vedno pa bi bil dobiček takih produkcij manjši za občinstvo, nego za pevce same. Ti so prvi vsled večkratnih vaj in poskušanj prisiljeni, bolj po nadrobno seznaniti se s pesmimi, za vsakratno zvršbo odločenimi, in imajo tako priliko, ukus svoj zboljšavati, ali poslabšati. Ko bi bilo torej možno, pevcem izročiti pravo antologijo, ali pravi zbornik pesmij, izurilo bi se v kratkem po pokrajinah veliko skupin pevcev v ukusu prave glasbe, in bi te kmalu znali razločevati narodne cenljive pesmi od spakudranih kvarljivih šušmarjev. Vpliv bi se torej vsekakor takoj raztezal po deželi na veliko oseb, ki bi potem pač tudi zasebno to, kar bi se jim prikupilo, rade ponavljale v svojih rodbinah in prijateljskih krogih. Tako pa bi se storil velik korak za vzgojo razumnega občinstva, katero bi zopet od svoje strani več boljšega zahtevalo od koncertnih zvršitev.

Vsled take vzajemnosti bi se bilo potem nadejati najboljšega, kolikor morejo čitalnice sploh storiti za petje. Po drugih potih čitalnice ne morejo delovati na glasbeno vzgojo občinstva in je opomniti, da vsposedne vmesne točke (komadi za klavir, samospevi kot virtuvozni komadi itd.) ravno zarad samó jednokratne, naglo minljive zvršbe nikakor ne morejo v tem pogledu znatno koristiti, pač pa pomagajo s potrebno izpremembo dopolniti program.

(Konec prihodnjič.)

Slavni Slovenci.

II.

Peter Pavel Glavar.

Spisal Ivan Vrhovec.

(Dalje.)

Pred kacimi tri in dvajsetimi leti je prišel prevzvišeni gospod komendator tukajšne komende vitez Maria Testaferata z Malte semkaj, da si ogleda komendo, nekaj pa tudi zato, da si utrdi po dolgi bolezni zdravje svoje, ker se mu je svetovalo, da mu bode čvrsti gorenjski zrak mnogo boljše dèl, kakor oni na Malti. Le-tá me je sprejel takrat za najemnika te šempeterske komende. Bil je dober, ljubezniv mož, v teh-le dveh najboljših sobah je stanoval več kakor jedno leto.

Za postrežnico si je najel deklico iz poštene kmetske hiše na Krškem, v katero se je vitez popolnoma zagledal. Le-ta je bila tvoja mati!“

„Torej res — nezakonski otrok!“

Za nekoliko časa umolknetá oba in Petru se uderó vroče solze po licih, potem pak povzame gospod župnik zopet besedo.

„O ti zvezi gospoda komendatorja z njegovo postrežnico se ni slutilo kar nič. Ko je minilo leto, odpotoval je komendator sicer ozdravljen, a vedno še molčeč in v sé utopljen na Malto, postrežnica pak je odšla takoj po njegovem odhodu stráni od tod ter se vrnila, kakor je dejala, k svojim roditeljem na Krško, ne da bi se dalje kdo zmenil za njó.

Minilo je najst mesecev po odhodu komendatorjevem, ko me izvabi necega jutra jok malega otroka ven pred duri, in tu sem našel tebe.

Da se te nisem Bog védi kako razveselil, to si lahko misliš. Vse moje prizadevanje zaslediti človeka, ki te je položil na prag moj, bilo je zastonj in oddal sem te Jerasovki v vzgojo; da si tako visocega rodu, ni mi prišlo ne jedenkrat na misel. Še le čez mnogo let sem zvédel slučajno vso skrivnost, a zdelo se mi je potrebno zaradi visocega stanu tvojega očeta o tem popolnoma molčati. Tvoja mati, čuteča se noseča, ni šla po odhodu komendatorjevem na Krško k svojim roditeljem, kakor je dejala, ampak v Ljubljano k teti svoji, čuvajki na ljubljanskem grádu. Tu je ostala do poroda. Družega majnika l. 1721. te je porodila ter te dala v šenklaški cerkvi v Ljubljani na skrivnem

krstiti za Petra Pavla. Sebe in tebe je skrivala jako pazno pred ljudmi in ko je vstala z otročje postelje, odpravila se je peš s teboj iz Ljubljane semkaj ter te položila na prag moj. Od tega dné je izginila; živa duša ni zvédela ničesa o nji, zastonj so pozvedovali za njó in tudi danes čez dve in dvajset let ne vemo ničesa, kam je izginila.“*)

To rekši seže župnik v svoj predalnik ter mu izroči iz njega izvorni rojstveni list.

„In kaj naj počnem sedaj?“ Glavar vpraša župnika.

„Najbolje bode morebiti,“ meni le-ta, ako bi šel kar naravnost na Malto ter poskusil tam srečo svojo, kajti Testaferata, oče tvoj, živi še tam in on ti bode pač najlože preskrbel papeževega dovoljenja za duhovski stan ter ti vrhu tega morebiti še dalje pomagal. „Kolikor je v moji moči,“ pravi župnik dalje, „podprem te že z nekoliko denarjem za pot in ti dam s seboj pismo za Testaferato.“ —

Kaj je bilo Petru družega početi, kakor napotiti se na to težavno in nevarno pot, če hoče doseči svoj tako zaželeni smoter ter postati kdaj duhovnik. Ni se dolgo premišljeval, temveč dejal, da pojde, in že malo dnij potem se je poslovil od župnika in šel preko Ljubljane in Reke v Senj, od koder se je namenil na ladji odpluti na Malto.

Svoje dosedanje ime Jeras je izpremenil sedaj v „Glavar“, preloživši nekako očetovo ime Testaferata (= železna glava) na slovensko.

V Senj dospевši ne najde Glavar nobene v Malto namenjene ladje. Trebalo je torej čakati, toda njegovi novci so bili jako neznatni in so kmalu pošli. V ti zadregi so mu poiskali dobri ljudje jako dobre službe. Poučeval je v Senji otroke nekega bogatega trgovca Zandonattija,**) kjer se mu je jako dobro godilo. A dolzega pol leta ni odplula nobena ladja na Malto; da si nerad, čakati je moral te prilike, kar mu je sicer hodilo zeló v prid. Priučil se ni le italijanščini, ampak si pridobil s svojim uzornim vedénjem tako dober glas, da je došel celó do škofovskih ušes, ki je izrazil željo, da bi ga rad videl, in ga je povabil zato k sebi. Videč, kako hrepeni mladi človek po duhovskem stanu, obljubi mu škof, da mu preskrbí on sam papeževega dovoljenja ter ga posveti za duhovnika. Naj ne hodi torej na Malto.

Toda Peter se ni hotel na polu pota do svojega očeta vrniti; gorko se zahvali dobrosrčnemu škofu in pravi, da hoče iti na vsak način na Malto.

Spomladi je napósled vendar priplavala v Senj ladja, na Malto namenjena. Trгоvec, pri komur je poučeval Peter, preskrbí ga z vsemi

*) Izrecno omenjam, da tukaj pripovedujem Glavarjevo življenje po Stratilovem spisu in s Stratilovimi besedami; a da pozneje dodajem temu spisu še svoje kritične opazke.

za tako dolgo vožnjo na morji potrebnimi stvarmi, plača zanj vožnjo in mu dá še vrhu tega nekoliko denarja.

Vožnja je bila s početka lepa. Tudi morsko bolezen je Peter prebil brzo, le jako slabega se je čutil po nji. A za kogar splete uroda bič, splete močnega. Zdajci se presuče veter in nastane hud vihar, ki se igra z ladjo kakor z orehovo lupino in jo zanese tri dni daleč od nameravanega pota. Toliko groze dosedaj Peter še ni prebil. A ta ni bila jedina. Tiste čase se je moral vsak popotnik sám oskrbeti z živežem za pot po morji. Peter ga je vzel s seboj toliko, da bi bil ravno shajal z njim, ko ne bi vihar prestregel ladje. Živež mu je posel, ko ni bilo suhe zemlje še od nikodar zaznati in mimo viharja boriti se mu je bilo še z lakoto. Od svojih sopotnikov ni mogel pričakovati nobene pomoči; o tacih slučajih si je vsak sam najbližji, vsaj kdor je védel, koliko dnij jih bode še vihar zanašal po morji sem in tja. A tudi pozneje, ko je vihar ponehal, ni se popotnikom izboljšalo upanje, ker je nastala na morji tolika tišina, da se ladja jadernica niti z mesta premaknila ni. Sicer se je mornarjem posrečilo spraviti jo z velikimi težavami na pravi tir, veter se je uprl zopet v njena jadra, a minilo je takrat že par dnij, odkar je imel Peter poslednji grizljaj v ustih.

Še le za ves svoj denar in po dolgotrajnih prošnjah je dobil Peter od necega mornarja toliko kruha prepečenca, da je mogel za silo z njim shajati tri dni. Seveda s tem še niso bile pregnane vse skrbi; kaj, ko bi tudi v treh dneh ne bilo mogoče ugledati kópnega? Umreti bi moral od lakote.

In skoraj mu je to pretilo. Minil je jeden dan, minila sta dva dneva, a kópnega le še ni bilo ugledati; tudi tretje jutro so napenjali popotniki svoje poglede zastonj po kópni zemlji. Glavar je použil že zadnji košček prepečenca ter se izročil božji previdnosti, kar zakliče proti poludnevi mornarski fantič sedč vrhu jambora: „Kópno, kópno!“ Ker je pihal jako ugoden veter, dospeli so tri ure zatem srečni na Malto.

Ladjo zapustivši hiti Peter takoj v glavno mesto Valetto, kjer je bil sedež redovniških viteзов. S kako utripajočim srcem je Glavar stopil v vežo viteške palače, mislimo si lahko, ker ta pot k očetu ni le bila težavna, ampak tudi nevarna. Bog védi, kako ga bo oče vsprejel in kaj bo dejal o njegovem prihodu, ko bo stala kakor iz tál vzrastla pred njim živa priča njegovega mladostnega greha, storjenega z lepo postrežnico. Sedaj seveda že osiveli vitez je menil morebiti, da je izginil, Bog védi, kdaj že, najmanjši sled tega greha s sveta, a zdajci naj bi mu stopil Peter pred oči! Že zaradi njegovega visocega

stanu, še več pak zarad cerkvene obljube, ne smela bi zvédeti živa duša, da mu živi sin, in mogoče bi bilo, da bi oče poskusil vse pomočke, da ostane toliko časa zakrivana skrivnost tudi še na dalje zakrita; morebiti bi celó smrt na pomoč poklical, ugibal je Peter, in noge so se mu šibile od strahú in od oslabeledosti zarad velike lakote, ki ga je trla, in zarad nevarnosti, ki jo je ravnokar prebil na morji.

Prvo, kar je ugledal v velikanski palači, bila je krasno opravljena straža vélicege predstojnika malteškega reda. Srčen in v svojo usodo upajoč stopi v pritlično odprto sobo, v kateri je sedel lepo opravljen gospod. Prijazno gre le-ta Glavarju naproti ter ga vpraša, česa želi. Med obilimi prikloni se opravičuje Glavar ter pové napósled v italijanskem jeziku, da želi govoriti z gospodom komendatorjem baronom Testaferato, za kogar ima neko pismo.

Lepo opravljeni gospod je bil Testaferatov komornik Bernardo. Boječe vedénje in tuja nemška noša mladega klerika je vzbudila njegovo pozornost. Ugenil je lahko, da ni z Laškega, ampak od severja kod. Uljudno ga vpraša torej, odkod je prišel.

„S Kranjskega, blagorodni gospod!“ odvrne Glavar.

„E kaj še!“ nasmeje se tako zeló počesčeni Bernard, „na meni ni nič blagorodnega, jaz sem le Bernardo, sluga ónega gospoda, ki ga iščete. Toda, ali mi verjamete!“ dostavi smehljajoč se, „da vém, kdo ste Vi? Ali verjamete, da vém, kdaj, kje in kdo Vam je dal življenje? S kratka, Vi ste sin mojega gospoda, barona Testaferate.“

Glavar se prestraši, kakor bi bilo z jasnega tresčilo prédenj. Ta odločni glas Bernardov ga je omamil popolnoma. Doslé je menil, da razven njega in komendskega župnika ne vé nihče za njegovo skrivnost, toda sedaj jo je čul na tuji zemlji iz ust tujega človeka. Kdo mu jo je li izdal?

Ves potrít mu pritrdi Glavar, da je res tako; da je on res Testaferatov sin in ga prosi, naj ga nikar ne stori nesrečnega.

Glavar je bil svojemu óčetu tako zeló podoben, da ga je sluga spoznal prvi hip.

„Ali bi ne mogel takoj govoriti s komendatorjem?“ vpraša Peter.

„Sedaj ne!“ odvrne sluga, „kajti vrši se ravno zborovanje vsega kapitlja. Toda sédite in kadar seja mine in se gospodje razidó, oglasim Vas takoj pri njem.“

Da pak ne bi Peter preveč trpel v svojem velicem strahu, jel ga je jako izgovorni sluga zabavati in sicer v slovenskem jeziku. Trenutek za trenutkem je prinašal Petru novo iznenadenje.

„Tudi jaz sem Kranjec,“ dejal je Bernardo. „Gospod moj me je vzel v službo jeden mesec pred svojim odhodom s Kranjskega. Mater

tvojo, komendatorjevo postrežnico, poznal sem dobro, in že takrat se mi je zdelo nekaj, o čemer se nisem motil, kakor vidite.“

Pravil mu je na dolgo in široko o tem in onem; Peter pak je le poslušal in molčal trepetaje pričakujoč, kaj mu prinesó prihodnji trenutki.

Njijin pogovor so presekali obili glasovi in koraki v dvorani nad njijino glavo. Seja se je končala. Vsa kri šine Petru v glavo, ko ustavi sluga zabavo s kratkimi besedami: „Gospodje se razhajajo in jaz Vas hitim oglašat očetu Vašemu.“

Peter ostane sam s svojimi razburjenimi mislimi, ki so mu hotele razgnati glavo. Da bi videl odhajajočo gospôdo, stopi k oknu, odkoder se je videlo na dvorišče. Mnogo mnogo črno opravljenih in bogato okrašenih gospodov z velikimi vlasuljami je stopalo ponosno proti njemu. Ako bi bil imel le še količkaj poguma, le-ta pogled vzel bi mu še tega. Polastila se ga je smrtna groza in sedaj je bil do dobra prepričan, da ga oče njegov, komendator, ki je morebiti še višji gospod kakor drugi, ne more spoznati in nikoli ne spozna za sina, in da ga ne čaka družega kakor smrt. Ta misel mu vlije v njegove do smrti utrujene in sestradane ude novo moč; kvišku skoči ter dreví brez zavesti ven in zunaj dalje ob morskem obrežji, ne ozirajoč se niti na levo, niti na desno, dokler ga ne zapusté moči. Ves spehan séde na kamen, da malo počije in dobi duška.

Še jedenkrat premisli vse, in napósled ugane, da kaj hujšega mu komendator pač ne more storiti, kakor če ga umori; Bog vé koliko pa to njegovo ubogo življenje tudi ni vredno. Vmes se mu pak vendar tudi oglasi upanje, češ, mogoče je pa tudi, da ga ne umori, saj je vendar njegov oče! Morebiti je dobrega srca in bo celó še neizrečeno vesel, videti svojega sina, o katerem doslé še védel ni, je li še živ, ali ne.

Ko se mu nekoliko umiri kri, sklene vrniti se, naj se zgodi ž njim, kar koli hoče. Poznal bo vsaj očeta svojega. Da bi Bog vse obrnil na najboljšo plat, poklekne ter ga prosi pomoči; potem vstane in se vrne proti palači. A noge se mu vendar le šibé. V nekaterih trenutkih je predirjal to pot, katere sedaj nikdar ni hotelo biti konec. Napósled pak dospè čez kake pol ure vendar do palače. Zopet gré trkat na Bernardova vrata, a bila so zaprta in razven preklicane straže, ki mu je napravila že poprej toliko strahú, ni bilo niti žive duše na spregled. Nepopisno truden in lačen, da bi skoraj od gládu poginil, — saj ni imel že tri dni grízljaja med zobmi — séde na kamenito klop pred Bernardova vrata. Stati že več ni mogel; pozneje je večkrat pravil svojim prijateljem, da takrat je izkusil oni čút, ko človek v ne-

svesti pozabi vse. K sreči pripelja pot Bernarda semkaj, ki sam ni védel, čemu naj se bolj čudi, ali da vidi Glavarja sedaj tu, ali da je ubogi človek skoraj brez zavesti.

„Za Boga svetega, kaj pak Vam je vendar?“ pravi mu, „in kje ste bili v tem? Šel sem Vas oglašat, pa ko sem prišel po Vas — izginili ste, kakor bi Vas z metlo pometel. Gospodu komendatorju sem napravil že malo skomino o Vas, a ko sem Vas prišel iskat, — saj sem dejal, kakor bi Vas bil z metlo pometel. In pa še to! Gospod komendator so se nad menoj znašali, da je bilo groza, ker Vas nisem mogel dovesti. Na vse strani sem razposlal sluge, naj Vas poiščejo, a mrcin še ni nobenega nazaj. — Sicer pa, da ste le Vi tukaj. Ne morem Vam povedati, kako sem vesel.“

Toda Glavarju je bilo še kaj družega na mislih, kakor Bernardova zadrega. „Vode, kozarec vode!“ vzdihne, da ga Bernard komaj čuje. — Kolikor so ga hotele noge hitro nesti, stekel je Bernard stráni, a nekolikokrat se je spotoma vendar ozrl, če mu tujec morebiti ne namerava zopet odteči ter ga drugič spraviti v zadrego. V kratkem se vrne s steklenico žlahtnega vina, katero Glavar popije v malo duških.

Vino mu je délo jako dobro.

„Sedaj pa me vedíte h gospodu komendatorju!“ pravi Bernardu, in gre ž njim po dolgih mostovžih in širokih stopnicah velikanske palače. Pred visokimi vrati obstojita napósled. Toliko krasote, toliko bogastva, tako prostornih soban, okrašenih z marmorjem, slikarijami in dragocenimi tapetami Peter ni še videl. Skoraj stopati se ni upal mimo teh dragocenostij in jedenkrat in drugikrat ga je moral Bernard podrezati, naj gre le dalje.

Do tretjih vrat dospevšima njima zdajci stopi krepak, črno oblečen gospod nasproti. Bel redovniški križ se mu sveti na prsih. Sedaj še le je obžaloval Glavar iz dna srca predrznost svojo, toda, ker ni védel storiti družega, potegne list komendskega župnika iz žepa, poklekne pred komendatorja ter mu ga pomolí: „Tu je pismo in usoda moja!“ Več ni mogel govoriti, strah in jok mu zadušita besede na jeziku.

Komendator razgrne pismo, prebere nekoliko vrstic in pogleda mladega, pred njim klečečega moža. A predno še prečita list, skloni se h Glavarju, podá mu tresočo roko ter mu reče: „Surge, mi fili! — Vstani, sin moj!“ Vzdigne ga in iskreno poljubi na čelo. Sedaj še le prečita list do konca, prime Glavarja za roko in véde s seboj v svoj kabinet, kjer mu reče sesti, kar je bilo Glavarju pač več kakor treba. Bernardu pomignivši, da ga tu več ni treba, pravi Glavarju po italijanski: „Sin moj, sam Bog vé, da nisem jaz kriv tvojega dosedanjega ubožstva.“

Še le danes sem zvedel po Bernardu, da si na sveti. Tvoja mati mi niti zinila ni, da te bo kdaj povila. Na jedno stran sicer obtežen, sem na drugo popolnoma nedolžen. Gotovo se ti nečem kazati neusmiljenega, odurnega očeta, toda ta najina skrivnost ne sme na dan. Zarad mojega stanu, zarad moje veljave mora ostati to skrito, vsaj dokler ne umrem. Če bi kdo pozvedoval, reci, da si sorodnik kacega kavalirja iz Ljubljane na Kranjskem; roditelji njegovi so te poslali k meni, da se priučiš italijanščini in francoščini. Tudi jaz bom tako govoril. Seveda, če mi bodo moji to tudi verjeli," dostavi komendator smehljaje, "tega tudi jaz ne verjamem, ker si mi le preveč podoben. Sicer pak je s tem varovana dostojnost, in to je dovolj. Mi redovniki, ki poznamo človeške slabosti jako dobro, zakrivamo tuje in svoje radi s plaščem krščanske ljubezni. Bernardu sem ukazal strogo molčečnost. Bati se ti torej ni nikogar, toda — kako si blede, kaj ti je? Ali si bolan?"

"Že tri dni nisem imel gorke žlice v ustih," odgovori Glavar. "Danes zjutraj sem použil poslednji kósec prepečenca."

Sedaj še le je videl oče revo sina svojega. Gorke solze se mu uderó po lici, in hlastno, da se je hotela vrvica odtrgati, potegne za zvonec, naj Bernard urno, urno prinese jedil.

Prigovarjati Glavarju pač ni bilo treba. Ne meneč se za komendatorja, plane na jedi s tako slastjo, da mu je moral oče svetovati, naj se ne prehití, in naj rajši še nekoliko časa lakoto trpi, ker je njegov želodec preslab. Le piti mu dovoli, kolikor mu poželí srcé. Po končanem obedu je moral Glavar pripovedovati vse, kar je doživel. Opisoval je komendatorju svoje pastirjevanje, kako si je želel priti v šole, kako jo je popihal iz Ljubljane, kako je bil v Gradci sprejet in kako ga je spremljala sreča ves čas do komendatorjevega praga. Marsikaterikrat je vzdihnil Testaferata iz dna srca, ker je bil gledé sinovih bridkih izkušenj popolnoma nedolžen.

"Z obleko si vsaj dobro preskrbljen!" vpraša ga čez nekoliko časa.

Z ramami zmajevaje se ozre Glavar po obnošenih cunjah, češ, to je najboljše in vse, kar imam. Pač je imel še nekaj druge obleke, a le-to je pustil na ladji, ker ga je bilo sram vzeti jo seboj. Bila je še slabša.

"Sedaj pak idi spat!" pravi Testaferata Glavarju, "ker treba ti je zeló. Jutri se pomeniva dalje. Le sladko spavaj," reče mu, ter namigne Bernardu, naj mu odkaže spalnico, kjer je bilo že vse zanj pripravljeno.

"Ali Vam nisem dejal!" pravi zgovorni Bernard, "kako prijazen in dober gospod so naš komendator," in postavi pred Glavarja sreberni dvorogljat svečnik. "Lehko noč! Pa mirno počivajte!"

Kako gorko je stisnil Glavar prijaznemu Bernardu roko! Pal je potem na kolena in se iskreno zahvalil Bogu, da se je njegova usoda zasukala na tako lepo stran. Legel je, sanjal sladke sanje ter spal dolgih šestnajst ur. Solnce je šlo že na poludne, ko se prvikrat prebudi na Malti.

Kdaj bi bil mislil, da bo tako dolgo spal! Ves prestrašen skoči kvišku, da bi se oblekel, a njegove obleke ni bilo videti nikjer: namesto nje pak je ležala pred njim vsa nova obleka, kakeršna se je spodobila kleriku in kavalirju tedanjega časa. Med Glavarjevim spanjem je izgotovil krojač črno svileno obleko in kakor sneg belo perilo. On in njegovi pomagači pač niso zatisnili vso noč očesa.

Ko se Glavar obleče, bil mu je že tudi Bernard takoj za petami, poročajoč mu, da ga pričakuje komendator ter želi govoriti z njim.

Brzo odide Glavar k očetu, čakajočemu ga že nestrpno na bogati, damastni sofi. Ginen mu poljubi Glavar zaradi tolike skrbljivosti roko ter se mu hoče zahvaljevati, toda Testaferata, oveseljen, da je Glavarja tako poživilo spanje, prestreže mu besede, želi mu dober dan, in mu reče: „Sédi, Peter! Kar si mi včeraj pravil o svojem življenji, ponovil sem si minulo noč. Izkazal si se vrednega sina. Človek, ki nima zupanja v samega sebe, ne velja nič. Lastna jakost, lastni pogum, morejo človeka povzdigniti iz najhujših zadreg. Vesel in srečen se ozira človek na sicer trnov pot za seboj, na uspeh svojega duha, na samega sebe! — Kaj si bil kdaj? — Nič! Pastir bi bil moral ostati vse svoje žive dni. Toda tvoja duša, tvoja vnetost do znanja ti je dala pogum, potrpežljivost, vztrajnost, in dospel si, sam po sebi, daleč dovolj.“

„Ugaja mi,“ nadaljuje Testaferata po kratkem molku, „da si se odločil za duhovski stan. Jaz sam ne vém, kako bi dejal, ali sem popolnoma duhovnik, ali nisem. Dostikrat se čutim v tem stanu silno srečnega, časih pak zelo nesrečnega, sin moj! Pomisli torej dobro, kaj nameravaš! Ako pak ostaneš pri tem, meni je tudi prav, ker v tem stanu ti morem najlože dalje pomagati. — Gledé dovoljenja ti ni treba čisto nič skrbti. V Rimu nam ne odrekó radi kake prošnje. Jedno leto pak ostani vsekako pri meni. Priuči se našega jezika in naših običajev in zatem bodeva že še nadalje govorila o tem, za kar si se odločil. Še nekaj! Žepne ure neki nimaš. Ná jo, vzemi jo ter jo nosi v spomin na očeta, ki napnè vse svoje moči, da pozabi sin njegov dosedanje bridkosti.“

(Dalje prihodnjič.)

Pogovori.

Piše Jos. Stritar.

V.

Mladim ljudem v učilnicah dajo se za vajo naloge, predmeti, kateri naj obdelavajo, vsak po svoji moči. Popisujejo naj pomlad ali zimo; štiri letne čase naj primerjajo s štirimi dobami človeškega življenja; kaj nam gozdi koristijo, naj razpravljajo, in čute naj razodevajo, kateri jih obhajajo o pogledu razvalin „Hudega grada“. Taki in jednaki bolj ali manj primerni, časi tudi precéj nerodni predmeti dajali so se nam, in dajali se bodo pač tudi našim otrokom. To je čisto naravno in skoraj biti ne more drugače. Toda odraslim godnim ljudem, pesnikom in pisateljem priporočati ali celó naročati, kaj naj pišejo, kaj naj pojó, tu pač ne veljá, in jaz sam sem v svojih mladih letih precéj odločno, dà, celó nekako osorno zavračal in odbijal take „dobre svste“. Ali sem se s časom premislil, ter sedaj sodim drugače? Nikakor! Tudi sedaj še pravim, da naj pesnik, pisatelj poje in piše, kar sam najbolje zna, česar mu je polno srcé. Samó, kar izhaja iz preobilosti srcá, najde pot do srcá. Konj se še posili, da potegne, dasi tudi to ni posebno lepo; ali kdo bode ptiča silil, da naj poje, ako se mu ne ljubi, da naj poje tako, kakor je nam po volji! Umetnik bodi prost in svoboden na vse strani. Če sila že sploh nikjer ni dobra, umetnost celó ne more se nikdar sprijazniti z njo.

Krivo bi torej umel besede moje, kdor bi menil, da jaz, kakor kak učitelj z vzvišenega svojega stališča, kar naravnost svetujem ali vелеvam mladim svojim rojakom — samó o takih more biti tu govor — da naj, popustivši vse druge predmete, poprimejo se samó „socialnih“. Ali nekaj družega se pa vendar smé. Vidi se pogostoma, da kak pesnik, pisatelj dolgo časa tava od poskušnje do poskušnje ter po mnogih zmotnjavah in prevarah stoprav krene na pravo pot, časi tudi ko je že prepozno. Ali ne smemo misliti, da bi bilo temu človeku koristno, ko bi mu bil kdo za časa z dobrim svetom in poukom priskočil ter tako okrajšal mu dolgo tavanje po neplodnih puščavah? Nič napačnega torej ne more biti, če človek, ki je že nekaj izkusil na svetu, reče mlademu začetniku, kateri ne vé, ali bi krenil na desno, ali na levo: Tod ni več iskati pravega vspeha. Če te morebiti tudi neko notranje nagnenje vleče na to stran, na udajaj se mu.

Izvožena pota, zastarele oblike! Dan danes ima občinstvo druge potrebe. Radi še ogledujemo zdaj pa zdaj tiste umetne vrte, tiste

grajske „parke“, ki so si jih omislili naši pradedje, ali recimo rajši: naših pradedov gospodje, z onim inozemskim drevjem in grmovjem, z onimi vodometi, slapi in enakimi bolj ali manj duhovitimi igračami; vse to nas lahko zanima in veseli; vendar mi bomo sadili rajši sadno drevje, ki nas bode s pisanim cvetjem razveseljevalo spomladi, s svojim plemenitim sadom v jeseni. Mladenič, bral si toliko knjig, toliko pesmi in povesti in igrokazov, v katerih se je vse mišljenje in dejanje, vse želenje in hrepenenje vrstilo v ljubezni med Arturjem in Emo, ali med Jako in Mino; kako se zdaj lovita, zdaj ogibljeta, kako se borita z raznimi ovirami in zaprekami, dokler jih napósled ne premagata in „se dobita“, ali pa premagana skupaj pogineta — vse to si bral, videl v duhu, doživel v srci; in duša tvoja je sočutno radovala se z veselimi, z žalujočimi žalovala. In tudi tebi je morebiti začelo gibati se, vreti in kipeti v mladih prsih; zdelo se ti je, da čuješ v sebi glas: „Anch' io son pittore;“ tudi jaz sem poklican in izvoljen služabnik, svečenik nebeške poezije! Tedaj pa ti jaz svetujem tako: Ako ni že drugače, ako ti siloma silijo mladi čuti iz prsi na dan, začni tudi ti tako, kakor vidiš da delajo drugi. A ko si tako dal dušek svojim prvim čutom, postoj, počakaj malo; začni ozirati se po svetu, po življenji; ogleduj brate svoje, kako živé in trpé, kako se trudijo in pešajo, kako se oddihújejo in odpočijajo pod življenja bremenom! Ker imaš bistro okó, da vidiš, in mehko srce, da čutiš — drugače bi ne govoril s teboj — preverjen sem, da se ti zbudé s časom druge misli o pisateljevanji, o leposlovji, o pravega umetnika nalogi. Ne da bi zaničeval, kar se ti je lepo, vzvišeno zdelo do sedaj; ali spoznal bodeš, da, ko se je vse povsod izpremenilo, ni da bi umetnost sama ostala, kakoršna je bila do sedaj. Če si zares poklican, razširi se ti pogled, razodene se ti resnica, da je vse življenje, sosebnost pa v nižavah svojih; da je vse človeštvo, sósebnost pa trpeče, pravi predmet leposlovju. Jasno ti bode, da je najlepši, da je jedino pravi smoter vsi umetnosti: blažiti človeka, povzdigovati ga iz zemeljskega prahú; pomagati mu iz duševne in telesne bede, téšiti ga in tolažiti, kjer mu pomagati ni moči; podajati mu plemenitega razveseljevanja po dnevnem trudu; učiti in oznanjati z gorečo besedo sprelepo blagovestje, da smo si vsi bratje, kar nas je stvarjenih po božji podobi; zbujati in gojiti ljubezen do rodbine, in domovine, ljubezen do naroda, do vsega človeštva; sveto navdušenje netiti za vse, kar je dobro, lepo in plemenito; iz src trebiti vso surovost in podlost ter vseh hudobnih nagnenj in strasti vir, grdo samopašnost: s kratka, pobijati vse, kar je živalskega v srci človeškem.

Da se ne bi krivo umele moje besede, treba je pač, da nekatere stvari nekoliko pojasnim. Zdeti bi se utegnilo komu, da gori nekako premalo spoštljivo, ali pa celó zaničljivo govorim o ljubezni v leposlovju. To bi nikdar ne bilo po volji mlademu svetu, sósebnó pa ženskemu, ki si življenja kar misliti ne more brez ljubezni. Ne, tako srpogledéga in hudomušnega me niso še naredila leta, da bi to veselje kratil mladini. Ali, da resno govorim: mogočen čút je in bode ljubezen v življenji in v leposlovju, preimeniten in hvaležen „motiv“, pisatelju in umetniku sploh; liriki celó je več nego pol življenja. O ljubezni se bode pisalo in pelo, dokler bode, kakor sedaj, utripalo človeško srce. Kakor sem o pesniški ljubezni pred toliko in toliko leti pisal govoreč o Preširnovih pesmih, tako mislim in sodim o nji še dan danes. Tu hočem le reči, da naj se ljubezen, za nekaj časa vsaj, pomakne v drugo vrsto. Vse dosedanje leposlovje, zlasti pa pripovedno, je po moji misli nekako prenedeljsko, pregosposko, presalonsko. — Túdi slovensko? Nekoliko tudi! Roman se pri nas sedaj prav prijetno piše, vendar bi si ga jaz želel nekoliko drugačnega. Kako naj rečem? bolj narodnega? Dà, bolj narodnega, ali, če hočete, bolj kmetskega; pravo jedro našega naroda je vendar le kmetški stan. — Naše leposlovje ostani torej vedno kmetško? ali se nikdar iz nižave svoje ne povzdigni v višje kroge? ali naj Slovenci nikoli ne stopimo v jedno vrsto z drugimi narodi? — Bog ne daj, da bi jaz kaj takega zahteval. Ko bi se godilo po mojih željah, Slovenci bi se mogli meriti s prvimi narodi na svetu, dà, prekosili bi jih v mnogem oziru. Jaz govorim o naših razmerah, kakoršne so dan danes. Naša polovičarska gosposka družba, naše nerazvito še in negodno meščansko življenje zdi se mi samó primeren predmet komediji ali veselo-zabavljivemu romanu. Tudi táko leposlovje ima svojo veljavo, gotovo; ali meni se zdi, da je nekaj družega, česar nam je še bolj potreba. Kdor hoče naše mlado slovstvo obogatiti z delom, ki bode prava narodna dobrotá, popusti naj dvomno elegantne meščanske izbe ter gré naj iskat naroda, tja, kjer biva v vsi svoji pristnosti in nepopačenosti. Nepopačenosti, pravim? To je tudi tako jedna tistih besed, kakoršne nam tako rade po stari navadi uhajajo iz „zóbne ograje“ ali pa iz peresa. Žal, da tudi naš narod, naš kmet je tako malo nepopačen, kakor so drugi. Tudi on ima svoje napake in ravno té napake bodo naj poleg bede njegovo pravo gradivo pisatelju, gradivo, katero mu tako hitro ne poide! Tega gradiva naj se polasté naši tako spretni, tako duhoviti romanopisci; to jim bode zares rodoljubno početje, Bogu in ljudem po volji, na čast in slavlónjim, v prid in korist narodu! Toda o tem nameravam še drugé obsirneje govoriti.

Dobro vém, kaj se bode še očitalo novemu mojemu nauku. Zlasti plemenito misleči in rahločutni ljudje porekó mi, da jaz s svojimi zahtevami in nasveti nekako ponižujem umetnost; da jo hočem nekako ukleniti v koristnosti jarem; da hočem juho in močnik kuhati s svetim ognjem navdušenja in pojezije; da bode vse leposlovje, če pojde po mojem, nekako hlapčevsko, goloroko, vsakdanje. Navajalo se bode proti meni tako krepko izražano mnenje dveh nemških slovstvenih prvakov, da nima pojezija ničesa opraviti z navadnim ljudstvom. Jaz visoko spoštujem ta slavna velikana, globoko se jima klanjam z ozirom na njihine literarne zasluge, ki imajo zgodovinsko in svetovno veljavo, ali drugi časi, druga mnenja. Kar se tiče omenjeno sodbe, upam se reči, da bi pač tudi ta dva moža dan danes govorila drugače. Njiju jeden je rekel, da „ljubezen in lakot svet skupaj držita“; modra beseda, globoka resnica! Ljubezen in lakot! Čudna dvojica, silna, mogočna dvojica! Kako gosposka jedna teh dvéh moči, kako hlapčevska druga! In vendar obé jednako mogočni! Kako različno se je ž njima do sedaj ravnavalo v leposlovji! Kako se je slavila in povzdigovala prva, kako skromno je v kotu tičala druga! Dovolj česti se je v vseh jezicah, v vseh oblikah izkazalo ljubezni; meni se zdi, da pride sedaj na vrsto njena delavniška družica. Ko pravim „lakot“, umeje se samó ob sebi, da ne govorim samó o potrebah, katere ima želoдец človeški, nego da imam v mislih vso materialno stran našega življenja. Tisto očitante torej, da hočem ponižati umetnost, ni, vsaj na videz, popolnoma neosnovano. Ali to ponižanje je táko, kakoršno je duhovnega gospoda, ki v nedeljo popoldne, zapustivši mirno svojo gosposko izbo, gré med préprosto ljudstvo, da se malo pokratkočasi ž njim, da zvé njegove potrebe in težave, da reče tu poučno, tu tolažno, tu svarečo besedo. Táko poniženje nikogar ne ponižuje. Če se pojezija tako poniža in, rekel bi, pripogne, da kakor mati dete, k sebi povzdigne sina prahú, siromaka, ali ne izpolnuje tedaj stoprav pravega svojega poklica?

Poleg tega pa, če leposlovje, kakor zahtevam, začne služiti socialni ideji in postane zategadelj nekako bolj praktično, s tem še nikakor ni rečeno, da naj bode posihmal konec vse „visoke“ pojezije. Moje besede merijo sosebnó na roman, ki je že, in bode še bolj najimenitnejša leposlovna oblika. Isto tako imam v mislih igrokaz, ki bodi, mnogo bolj še nego dosedaj, prava podoba življenja, kakoršno je, z jasnim namenom boljšati, blažiti in povzdigovati ali pa tudi samó spodobno in pošteno kratkočasiti poslušalca, ne pa, kakor se navadno godi sedaj, buditi in dražiti najpodlejšše strasti njegove. Poleg romana pa in igrokaza, imej svoje mesto „visoka tragedija“, kakoršne

so: Edip kralj, Lear, Hamlet, Faust in dr. Ona naj nam še dalje, in ako moči, še silneje in mogočnejše, kakor sodnjedanske trombe glas, pretresa srce, spominja nas naše končnosti in slabosti, razgrinja naj nam našega življenja, vsega bitja skrivnostne globočine, večne uganke! Kakor o hudi uri grom ter blisk in tresk soparno ozračje, tako naj nam ona stresa in čisti dušo našo ter misli in želje njene. Slab duhovni govornik, pravijo, kateremu se ne posreči na veliki petek, v skrivnostno otemnjeni cerkvi, z grmečo svojo besedo prijeti pobožne poslušalce, da jih obide sveta groza, da se jim krči in trepeče v tesnih prsih grešno srce, da se jim kolena šibé in pripogibljejo v svetem strahu pred stvarnikom sodnikom: „Strašen dan bo dan plačila!“ Z nekako podobno močjo zgrabi in pretrese naj žaloigra, kakoršno si mislim jaz, posvetnega poslušalca; tedaj bode vredna, da jo čisla, podpira in goji družba in država. In pesnik, lirik; kaj brani, da se tudi pesem njegova jednako polasti bralčevega srca? Dà, tudi pesnik, izvoljeni pesnik naj nam, kakor dosedaj, in nekoliko tudi pri nas, v svojih bolečinah, v svojem neutešnem hrepenenju, izraža, predočuje, kar teži in vznemirja vesoljno človeštvo! Dà, naj kdo reče in ugovarja, kar hoče: leposlovje naj se prestvari, kakor jaz mislim, in neizmerno ter blagodejno bode vplivanje njegovo.

Kaj je torej, da zberem in združim posamezne tu pa tam raztresene glavne misli, kaj je mojega obširnega besedovanja smoter in konec? Toda, ker bi utegnil tá posnetek sam zopet precej obširen biti, in ker želim, da naj bode kolikor moči določen in jasen, bode pač bolje preložiti ga na prihodnjo številko. V ti precej dolgi dobi pa naj bi se, to bi mi bilo posebno ljubo, oglasil, kdor meni, da so kakega pomiselka vredne ali pa pobijanja potrebne misli moje. To bi mi bilo povod, da to ali ono še bolje pojasnim.

Drobne pesmi.

Sijaj, solncece pomladno,
Sijaj še v srcé mi jadno,
Da bo prišlo nanj življenje
In vzbudilo se zelenje!

Temni spet šumé lesóvi,
Mili v njih doné glasóvi;
Vse zelene so liváde,
In po njih cvetlice mláde.

3.

In povsod jaz vidim cvetje,
In povsod jaz čujem petje,
Ti samó si zmeraj tožno,
Moje srcece ubožno! . . .

Sijaj, solncece pomladno,
Sijaj še v srcé mi jadno;
Vzbúdi, vzbúdi mi zelenje,
Vzbúdi prejšnje hrepenenje!

Razsípala je vesna cvet
Po zemlji tihi in žalóbní
Ter oživéla ves je svet,
Zavila v kras ga je čaróbní.

4.

Vsadila nade je v zemljó
In v srca tudi jih vsadila,
Le tebe, srčee bolnó,
Le tebe vesna je zabila.

Vetrec pomladánji piha,
Zemljo spečo mi budí,
Nóvo vse življenje diha,
Toge ní, bridkosti ní.

5.

Gledam, nóvo te življenje,
Ki mi vstajaš iz zemljé;
Oj, zelenje, oj, zelenje,
Siliš mi v okó solzó!

Danes zrem lepote tvoje,
Jutri ni jim več sledú:
Isto je življenje moje! . . .
Oj čemú pač to, čemú? . . .

O pesemce moje žalóbné,
Kakó ste, kakó ste podobné
Ledenim cveticam na oknu!

6.

V temini ponočni vstvarila
Vas burje in mraza je sila,
Ledene cvetice na oknu!

In sila mrazú in viharja
Saj tudi, saj tudi vas vstvarja,
O pesemce moje žalóbné!

Vodnikovi pesmi: „Premaga“ in „Mirov god“.

Spisal Fr. Levec.

Ko sem leta 1883. meseca julija ob znani deželni slavnosti v ljubljanski realki ogledoval prezanimivo razstavo zgodovinskih predmetov in kulturno-imenitnih stvari, opozoril me je njé varuh g. E. L. na trak od rožnato-rudeče svile.

Trak je bil blizu pol metra dolg in kakih 5—6 cm širok; na njem so bili z zlatimi črkami natisnjeni slovenski v bohoričici nekoliko nepravilno pisani verzi:

„Zefarja sta vgnala
Hud vojskíni krik,
Franzосу pa dala
Pravizhen mejnik.

Mladenzhe vuhájo,
Kdar stavio mejó,
Naf plesat ravnaajo,
Nam godze dájó.

Spomin bo; kdaj smóte,
Kdaj spor je minul,
Kdaj mir nam dobróte
Na zemlo izsul.

Plefajmo, posablen
Pober se prepír,
Vukajmo, povablen
S' nam rajat fi mir!“

Na d verzi je vtisnena vinjeta, na kateri se poljubujeta dva golobčka; na vinjeti pod verzi se igrata dva genija.

Verzi so mi bili znani. Vodnikovi so! In bereš jih lahko v Levstikovem izdanji Vodnikov pesmij na 32. in 33. strani pod naslovom „Premaga“.

Gospod váruh deželni razstavi mi omeni, da se ti Vodnikovi verzi odnašajo na znani vladarski kongres v Ljubljani leta 1821. Jaz se hipoma domislim, da je v Vodniku poleg teh verzov postavljena letnica „1814“. Vrh tega se mi je zdelo, da je pesem devati v tisti čas, ko sta cesarja Franc I. in Aleksander I. ugnala Napoleona I., a ne v leto 1821., ko so se cesar avstrijski, car ruski, kralj napolitanski in mnogi drugi knezi in oblastniki zbrali v Ljubljani, da bi, kakor je rekel Metternich v okrožnici svoji, uničili „die tyrannische Macht der Rebellion und des Lasters“, zlasti da bi udušili uporno gibanje na Italijanskem. Tudi omenim g. váruhu, da leta 1821., ko je zboroval v Ljubljani vladarski kongres, Vodnika ni bilo nič več med živimi, kajti umrl je bil že 8. januarja 1819. leta.

G. váruh mi na to odgovori, da je trak poslal v razstavo g. dr. Karl vitez Bleiweis-Trsteniški ter vrhu tega povedal, da je trak spomin na ljudsko veselico, katero so priredili Ljubljančanje l. 1821. v njih mestu zbranim vladarjem. In to, kar meni, pripovedoval je g. váruh najbrž tudi drugim obiskovalcem deželne razstave. Vsaj kakih štirinajst dni pozneje je „Slovenski Narod“ (1883, št. 167. od 24. julija), opisuje deželno razstavo v realki, poročal tako: „Pod št. 140. razstavil je g. dr. Bleiweis-Trsteniški rudeč svilen trak, kakeršni so se delili v kongresni dobi (l. 1821.) pri ljudski veselici kmetskim dekletom. Na tem traku tiskani so naslednji Vodnikovi stihi:

Cesarja sta vgnala
Hud vojskine krik,
Francozom (sic!) pa dala
Pravičen mejnik i. t. d. i. t. d.

Jednak zeleno-svilen trak (pravi „Slovenski Narod“) hrani se v deželnem muzeji. Na njem je tiskana znana Vodnikova pesen:

Póbiči, punčike,
Spletajte venčike i. t. d.

ki se je med prebivalstvo delil o drugej priliki.“

Tako „Slovenski Narod“.

Z glavo sem majal, ko sem čital te stavke; kajti trditev v njih izrečena, zdela se mi je očitno napčna, če tudi sam nisem védel, kako bi jo ovrgel.

Slučajno pridem nekoliko tednov pozneje na Dolenjskem v veliko družbo, ki se je razgovarjala o bivši deželni razstavi. Jaz omenim tudi tistega trakú, ki mi je delal toliko preglávce ter citiram Vodnikove

verze na njem. Na to se oglasi neka čestita dama, da tudi ona že blizu šestdeset let hrani takov trak, samó da ni rudeč, ampak zelen. In da izdatno podpre in podstavi besede svoje, prinese mi trak drugi dan kazat. In res! Trak je bil ves takov, kakor oni v deželni razstavi, imel je vtisnene tiste verze, tiste vinjete, samó zelen je bil, a ne rudeč. Naravno, da sem vprašal damo, kje, kedaj in kako je dobila ta zanimivi trak.

Pové mi, da je bil njé oče za francoske okupacije župan („maire“) v Planini in da ga je to dostojanstvo dičilo tudi še nekoliko let po avstrijski reokupaciji. Ko so si Avstrijani l. 1813. iz nova osvojili Kranjsko, bila je v ta veseli spomin leto pozneje (l. 1814.) v Ljubljani velika národna slavnost, h kateri je moral tudi planinski župan priversti nekoliko parov najlepših kmetskih deklet in najgorših fantov, ki jih je mogel dobiti v veliki svoji županiji. Pri narodni slavnosti so tem brdkim dekletom in fantom pripeli čez prsi rudeče in zelene trakove z Vodnikovo pesmijo, in v spomin je tudi planinski župan prinesel domóv takov trak, hranil ga mnogo let ter napósled kot obiteljsko svetinjo ostavil svoji hčeri.

Ker je dama videla, kako me zanima trak, izroči mi ga v dar, rekoč: „Saj vém, da bode pri Vas tudi dobro shranjen!“

Srečen lastnik interesantnega trakú sem mislil, da moram stvari priti prav do dná ter za trdno pozvédeti, kaj je Vodnika napotilo, da je zložil ter na trakove od rudeče in zelene svile dal natisniti verze svoje.

In radovednosti svoji sem mogel ugoditi prej, nego sem pričakoval. Te dni najdem v nekdanjem ljubljanskem nemškem časopisu „Carniolia“ (l. 1839, list 20., 21. in 22.) članek „Vaterländische Erinnerungen“. V njem pisatelj H. v. C. (osta, oče) opisuje slavnost, ki jo je Ljubljana, takrat še stolica kraljevstva ilirskega, priredila l. 1814. iz veselja, da se je 30. maja 1814. l. sklenil prvi pariški mir in da se je ž njim spet povrnilo avstrijansko gospostvo v deželo kranjsko.

Ta slavnost je trajala tri dni: 10., 11. in 12. julija 1814. in praznovala se je z vso narodno navdušenostjo, z vsem cerkvenim bleskom, z vsem oficijalnim in vojaškim očitnim skazovanjem in velikolepjem.

Prvi dan so ob 8. uri zjutraj zastavili vojaki pešci in huzarji v dolgih vrstah dunajsko cesto, gosposke ulice, novi trg, glavni trg do škofije, in grom topov z ljubljanskega gradú je ob 9. uri naznanjal urbi et orbi, da je v Ljubljano prijezdil posebni mirovni kurir, katerega je spremljalo na konjih 24 postiljonov po omenjenih ulicah v škofovo palačo. Tam je stoloval prevzvišeni dvorski komisar Fr. grof Saurau, in temu je mirovni kurir izročil depešo, naznanjajočo, da je sklenjen mir.

Potem jezdi kurir z isto depešo h glavnemu guvernerju ilirskega kraljevstva, njegovi prevzvišenosti fem. baronu Lattermannu v zdanjo deželno hišo („k. k. Burg“), kjer so bili zbrani vsi dostojanstveniki in vse plemstvo kranjske dežele. Glavni namestnik se na to odpelje, spremljan od huzarjev, plemstva in dostojanstvenikov, k dvorskemu komisarju grofu Saurauvu ter ga odvede k slovesni maši v stolno cerkev, kjer je imel primerni govor tedanji stolni kaplan Dagarin, mašo pa je bral in Te Deum zapel namestni škof Ricci. Glavne dele slovesne sv. maše so vojaki pred cerkvijo pozdravili s petkratnim streljanjem iz vseh pušek in na grádu so jim topovi odgovarjali s sto in dvajsetimi stréli.

Po cerkvenem opraviu je fem. baron Lattermann na rotovži dvema meščanskima nevestama slovesno izročil vsaki po 100 gld. dote, delila se je miloščina (420) mestnim ubožcem; bolni vojaki so dobili denarja in celó jetniki 1900 hlebcev kruha. Opoludne je glavni guverner pri sebi gostil plemstvo in dostojanstvenike, mestna občina pa na strelišči oficirje; 2000 vojakom po kasarnah so dali na občinske stroške vina, kruha in mesa. Zvečer je bila v gledališči slovesna predstava z glasnimi patrijotičnimi izjavami. Po gledališki predstavi je bilo mesto krasno razsvetljeno. Na mnogih hišah so se blesteli prelepi transparenti z več ali menj duhovitimi napisi, večinoma v nemškem in latinskem jeziku. Ne bom jih tukaj našteval, a omeniti moram vendar dveh, ker sta bila — slovenska.

Stolni dekan in generalni vikar Gollmayer je imel na svoji hiši št. 301. ta transparent:

„Iz Mofhkve pepéla	Per Lipcah se dela,
Evrop' sablefhi,	V' Paris' dosori.“

Mislim, da se ne motim, ako te verze pripisujem dr. Jakobu Zupanu, ki je bil tisto leto še kaplan v Šmariji; kajti očitno kažejo vsa svojstva Zupanovega pesnikovanja.

Na hiši grofa Aleksandra Auersperga št. 221., očeta Anastaziju Grünu, svetile so se besede:

Ljubimo cefarja dobrega, Slovenzi!“

Najlepše pa je bil razsvetljen ljubljanski grad, kjer je inženier Müller grádu na pročelje postavil 20 sežnjev visoko in 45 sežnjev dolgo kolonado iz korintskih stebrov, ki so se vsi svetili v lučicah, plamenih, vencih in trofejah.

Ljudstva se je po ulicah kar gnetlo, godba in petje sta se razlegala od vseh vogálov in kmetje in gospôda so kričali: „Vivat Franciscus!“ —

Drugi dan 11. julija, zbere se v mestni svetoválnici šest in trideset parov najlepših deklet in najgorših fantov z Notranjskega, z Dolenj-

skega in z Gorenjskega, po dvanajst parov iz vsake „kresije“. Godba jih spremi čez špitalske ulice pred frančiškansko cerkev; tam so jih na Ljubljani čakale bogato olepšane ladje. Na teh odrinejo po vodi gori na ljubljansko barje in ogromno število 180 ladij, vseh v zeleni, vencih in zastavah, odrine po vodi za njimi. Prišedši na barje, izkrcajo se na levem bregu Ljubljane, ravno nasproti izlivu Ljice. Tam na travniku grofa Vincencija Thurna je bil pripravljen prostor za ljudsko veselico. Olepšan je bil z maji in zastavami, postavljeno na njem gledališče, narejeni odri za odlične gledalce; kmetskimi dekletom in fantom iz vsakega okrožja je bilo pripravljeno posebno plesišče in pograne so bile mize v posebnih treh jedilnicah, v katerih so jih gostili z jedjo in pijačo.

Opoldne 11. julija so Ljubljančanje povabili v goste na svoj dom vse c. kr. vojaštvo, kolikor ga ni bilo v službi, in kazinsko društvo je pogostilo 270 mož, ki so bili v službi in jim vrhu tega še izplačalo dvannevno plačo.

Popoldne se je v posebni, okrašeni ladji peljalo na barje dvanajst parov otrok, starih po osem do deset let, namreč dvanajst meščanskih hčera in dvanajst meščanskih sinov. In ob 5. uri popoldne je šla na Bregu na ladje vsa ljubljanska gospôda ter je veslala na veselišče. Mestni magistrat je posebno lepo in ukusno priredil ladjo, s katero so se na barje peljali njih prevzvišenosti grof Saurau, baron Lattermann in baronica Lattermannovka.

S petjem, godbo, plesom, pantomimami, dramatiškimi prizori, deklamacijami je narod, zbran na veselišči, zabaval došlo odlično gospôdo in posebno navdušeno se je pela cesarska pesem ter venčala v provizoričnem gledališču podoba cesarja Franca I.

V tem, ko so zgoraj omenjeni meščanski otroci pred cesarjevo podobo pokladali zelene veje, znamenje miru, izročila je baronica Lattermannovka vsaki deklici in vsakemu dečku trak od zelene svile, na katerem so bili vtisnjeni z zlatimi črkami ti verzi Vodnikovi:

Pubizhi, punzhike,	Špletajte venzhike,	Trófilí, venzhali
Pulte marjetize	Šmarnize, kókalje,	Gas Premagavzhovo,
Slatize, svonzhize,	Kérfnize, pojdemo	Mil'mu porézhemo:
Danf mirov je gód.	Mirivzu naprot.	Franzhifhek, sdrav bod'!
	Troje smo zvetize,	
	Še ti poklonimo,	
	Ponishno profimo:	
	Šmil' le firot. *)	

*) Izmed teh štiri in dvajsetih meščanskih otrok, ki so se 11. julija 1814. udeležili ljudske veselice, živi, kolikor sem mogel dognati, zdaj samó še blagorodna gospa Trpinčeva, vdova g. Fjdelija Trpinca v Ljubljani. — V deželni muzeji v Ljubljani je videti tudi portrét nekega dečka, ki se je udeležil te slavnosti. Iz podobe je možno posneti, kako so bili oblečeni ti meščanski otroci.

Kmetska dekleta in kmetski fantje iz vseh treh okrožij so se zabavali na svojih, vsakemu okrožju posebe odločenih plesiščih, a napósled defilirali z godbo pred prevzvišeno gospôdo ter o ti priliki izročali gospé glavni guvernerki različne pridelke in umetnine iz svojega okrožja. Gospa baronica Lattermannovka je pa ta trenutek vsakemu kmetskemu dekletu, vsakemu fantu pripéla na prsi svilen rudeč ali zelen trak, na katerega so bili tiskani Vodnikovi verzi:

„Zefarja sta vgnala
Hud vojkini krik,
Franzосу pa dala
Pravizhen mejnik.

Mladenzhe vuhájo,
Kdar stavio mejô,
Naf plefat ravnajo,
Nam godze dajô.

Spomin bo; kdaj smóte,
Kdaj spor je minúl,
Kdaj mir nam dobróte
Na zemlo izsul.

Plefajmo, posablen
Pober se prepír,
Vukajmo, povablen
S' nam rajat si mir!^{*)}

Zdaj pa se začuje kanonada in turška muzika od Krima doli. Postojinski okrožni glavár Jurič je na ladjah pripeljal od Vrhniške doli vso notranjsko gospôdo. Godci so bili oblečeni kakor turški janičarji, na ladji je bilo prirejeno jako okrašeno plesišče.

Narod se je veselil na to do poznega večera.

Zvečer je šla vsa gospôda na ladje in tu se je začelo še le pravo petje in — pitje. Glavni guverner je na ladji svoji pogostil vse odličnjake z izborna večerjo in še le ob 11. uri zvečer se je vse brodovje vrnilo proti Ljubljani. Vso pot so se užigali umetálni ognji, na dveh posebnih čolnih so topničarji neprenehoma streljali iz topov; ob Ljubljani so goreli kresovi ter se palile v primernih presledkih smolnate plamenice, in med temi ognji so od barja do Ljubljane stali vojaki v spalirji. Med grom topov se je razlegala godba, vpitje in petje. Na ljubljanskem gradu se je svetil v velikanskih ognjenih črkah napis: „Te Deum laudamus!“. In čarobno je bila razsvetljena tudi barona Žige Zoisa hiša na Bregu, kamor je brodovje dospelo še le o polnoči, in kjer se je izkrcala gospôda.

Slavnost se je tretji dan nadaljevala v gledališči, kamor je imel narod prost vstop; v reduti, kjer je imela gospoda sijajen ples, na

*) Znani so mi samó trije taki trakovi: jednega (zelenega) z napisom „Punbizhi, punzhike“ i. t. d. hrani deželni muzej; drugi (tudi zeleni) z napisom „Zefarja sta vgnala“ i. t. d. je zdaj moj, in tretji od rudeče svile z enakim napisom je lastnina g. c. kr. poštnega uradnika in hišnega posestnika R. Arceta v Ljubljani. Prejel ga je po svoji bábici, ki je bila tudi udeležena pri ljudski veselici l. 1814., in ta trak g. Arceta je g. dr. K. vitez Bleiweis-Trsteniški poslal v deželno razstavo l. 1883. — Trakovi so bili vsi ali zeleni ali rudeči, in g. Karl Deschmann je te misli, da so zeleni pomenili mir, rudeči pa veselje. Pis.

katerega so bili povabljeni posebno vsi imenitni tujci; — in na strelišči, kjer je bilo slovesno streljanje, posebno zategadelj spomina vredno, ker so imele tarče — slovenski napis, najbrž Vodnikov:

„Odreščen je fvet,
Od shelesnih nadlog,
Šmo Franzovi spet;
Sahvalen bod' Bog!“

Toda, kam sem zašel? Hotel sem dokazati, da sta Vodnikovi pesmi „Premaga“ in „Mirov god“, in da so tudi trakovi, na katere sta pesmi natisnjeni, iz leta 1814., a ne iz kongresne dobe l. 1821., kakor se je po zmoti trdilo in tudi pisalo. Mislim, da sem to dokazal. Zatorej končam.

Agitator.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Peto poglavje.

(Dalje.)

Res je tako! A Vas ne bo zanimalo; sigurno ne! Volitve — volitve!“ hitel je koncipijent.

„Oh, to je pa Vaš element!“ smijala se je deklica.

Sela je k mizici pri oknu, in on na nizek stoliček poleg nje. Početkom ni bil namenjen razložiti ji vseh podrobnostij denšnjega svojega poslanstva, a trajalo ni dolgo, in zatekel se je bil v najnatančnejše poročilo o raznih kandidaturah in ob agitaciji, ki se bo gotovo vnela v domačem trgu. Jezil se je govoreč ob vladi, zabavljal kolegi gospodu Antonu in klerikalcem, in ko je omenjal Medena, postal je skoraj strasten in pozabil, da govori z deklico, katëra vendar teško ume razburjenost njegovo.

„Sicer ste pa vendar prijazni z vsemi temi gospodi?“ vprašala je Milica.

„Prijazen? V takem položaji ne velja več prijateljstvo, in še meni prijaznost!“

„To mi je neumljivo!“

„Dozdeva se Vam tako; a le potrpite, gospodična! Želel bi skoraj, da bi Vam bilo zabranjeno tako spoznanje; pa ne bo Vam — gotovo ne! Ko se Vam odkrije življenje z vsemi svojimi strastmi in brezdnimi, s svojimi nadami in prevarami, s srečo in nezrečo — oh, gospodična, ve-

rujte mi — ako le stopite malo ven iz tihega svojega zavetja, potem Vam ono tudi ne bo več tako povsem neumljivo.“

„A naš oče vendar niso takov! Smeje se, govoreč o politiki in agitaciji — ali kakor drugače imenujete te zabave svoje — in jaz mislim, da bi se zaradi razlike v mišljenji o takih vprašanjih z nikomer ne skregali ali sprli.“

„V mirnih časih, in dokler človek sam ne stopi na pozorišče, naj velja to; pa letošnje volitve Vas o nasprotnem poučé, gospodična!“

„Prosim Vas, gospod Koren! Vi trdite, da se boste bojevali letos samó za narodnost, za slovenstvo; a kako to — saj trdite, da so nasprotniki, kakor gospod Anton, tudi narodni, in da hoče Medenu postati narodnjak?“

„Ti gospodje imajo druge namere. O Medenu ne govorim, kajti ako postane naroden, potem je veteranjak, in pri nas se ne veselimo tako poboljšanega grešnika, kakor gori v nebesih. Nemškutar ostane nemškutar, in ta sramoten pečat mu je na veke vtisnen, naj se levi, kolikorkrat mu je drago ali možno. Drugo pa je z Antonom! On je naroden, to je istina, toda narodnost mu ni prva; — on je bojevnik za vero, in potem še le za slovenstvo! In poleg teh imamo še drugih gospodov, za katere se tudi ne morem ogreti: to so naši vladni narodnjaki. V našem trgu še nimamo nobenega pravega zastopnika te stranke, pa bojim se, da se prekmalu pokaže na dan.“

„In zakaj se teh bojite?“

„Ker so polovičarji! Za polovično, navidezno korist žrtvujejo — ako treba — najblažje svetinje naše narodnosti — pa, gospodična, kaj bi Vam govoril o tem?“

„Zanima me, ako mi pripovedujete o teh stvareh, akoprem jih ne umem popolnoma; — res je tako, vse mi je novo!“

Koren pa je bil pri pravem predmetu. Razkladal je na dalje politična vprašanja in popolnoma pozabil, kako maloumesten je ta pogovora gledé zabave mladi deklici. Pa počasi in nehoté je zapustil ozko polje domačih političnih razmer in pripovedoval ji o slovanstvu sploh, o zgodovini in o slovstvu slovanskih rodov, in ognjeno navdušenje, ki je sedaj donelo iz njegovih besed, vplivalo je silno na mlado poslušalko. Vsa njena vzgoja je bila nemška; — jedinega slovenskega govor še ni pozabila, kakor se ga je bila priučila v otročjih letih; a tu se ji je odpiral nov svet, novo prizorišče in ko je nekolikokrat med Korenovim govorom omenjala, „oh, to mi je popolnoma neznano,“ ni bila to sama običajna opomnja, nego čulo se je v nji tudi obžalovanje, da ji je doslé ostalo vse to prikrito. —

Z malega grajskega stolpiča se je oglasil zvon, ki je oznanjal delavcem v bližnjih Boletovih tovarnah poludansko uro. Koncipijent se

je skoraj pretašil, kajti ni mislil, da se je pomudil tako dolgo. Izročil je Hrastovo pismo Milici, da je oddá očetu, nato se poslovil. „Zakaj ne prihajate večkrat?“ vprašala je Milica in se zarudela. „Tako sami in zapuščeni smo, in tudi oče si želé mnogokrat družbe.“

Spremila ga je veselo do mostovža in mu tam še jedenkrat podala roko. Nekako čudno ji je bilo pri srci, ko se je vrnila v sobo; postala je pred zrcalom, in pogladila si lase, kakor da bi bili v neredu, in pri tem je videla svoje zarudelo lice. Obrnila se je stráni in hitela v drugo sobo pospravljat svoje pletenje; a ni je strpelo tam. Vrnila se je veselo pevaže in stopila k oknu, od koder se je odpiral krasen razgled na vso dolino. Tam doli se je vila bela cesta proti Borji, in prav doli pod klancem jo je meril sedaj urnih korakov naš znanec.

„Se bode li ozrl?“

To vprašanje ji je sililo v glavo, in ž njim vred kri, ta izdajalska kri.

In res; oni tam doli se je ozrl na ovinku, a videti je ni mogel, kajti že pri prvi misli, da bi jo mogel ugledati, stopila je za široko zagrijalo; in predaleč je bilo tudi. Videl je le belo prijazno ozidje, in visoke bezgove grme ob njem, ki so poganjali prvo zelenje.

Blizu Borja je srečal Koren zopet Medenov voz; tudi gospa Elza, ki se je vračala v njem, ugledala je že od daleč koncipijenta ter velela kočijažu ustaviti.

„Oprostite, gospod Koren!“ dejala je z najprijaznejšim smehljajem, kater je premogla; „govorila bi rada o nujni stvari z Vami. Jaz in soproj moj. Pridite vendar nocoj v grad . . .“

„Ni mogoče, milostiva, nocoj ne morem, obžalujem“ — hitel je oni, dobro vedoč, česa želita Medenova.

„Kaj pa imate tako silnega?“

Koren je bil časih tudi zloben.

„Védite, milostiva, jako važno obravnavo imamo nocoj — o kandidatu za deželni zbor!“ lagal se je z nedolžnim obrazom.

„O-oh! No, tudi jaz bi o tem rada govorila z Vami!“

„Vi, milostiva?“

„Ne strašite se! Jaz ne kandidiram. A jaz mislim, da bi bilo možno zjediniti se o kandidatu — in Vi imate jako vplivno besedo.“

Naslonila se je na kraj voza in smehljaje se zrla v koncipijenta, da mu je skoraj gorko prihajalo. A ostal je trden.

„Pridite k zboru,“ šalil se je, „poslali Vam bomo vabilo.“

„Zakaj ne? Saj imam volilno pravico v trgu!“

Videla je, da danes ne opravi ničesar s Korenom, in velela je vozniku pognati konja.

„Oh, Vi. ste bili gotovo na Drenovem! Tudi morebiti v volilnih zadevah?“ omenila je še zbadljivo.

Koncipijent se je molče priklonil in voz je oddrdral dalje.

„Haha, stvar postaje zanimiva!“ smijal se je Koren ter hitel v trg.

Šesto poglavje.

Nekoliko dnij pozneje je kazalo prebivalstvo našega trga vse drugačno lice. Vsi so bili čudno izpremenjeni. Doma in v krčmi se je govorilo le o volitvah, o kandidatih, o shodih; družbe so se ločile po političnem izpovedanju, in prejšnji prijatelji se niti pozdravljali niso srečajoč se v svojih opravkih. Sodnik, davkarski nadzornik in Ruda niso zahajali v krčme, v katere bi utegnil priti Koren ali notar, ali celó dr. Hrast; gospod Anton pa je lazil rad za sodnikom, in se itak ogibal Korena. K onim je časih prišel celó Meden. In kakor ti, tako so se ločili tudi drugi tržani; jedini adjunkt je „plaval nad strankami“, kakor se je sam izrazil, ter nocoj popijal z notarjem Koprivcem, jutri pa zabavljaj Medenu in Antonu, in dražil pl. Rudo.

Nasprotstvo se je ostrilo dan za dnevom, akopram niti še kandidata niso bili imenovali; to pa je moral storiti shod volilcev, kateri je bil napovedan v nedeljo popoldne. Ta shod je bil volilen manéver, katerega je bil izumil Koren. Védel je, kako mehki, neodločni so tržani, in da jih bode spreten govornik, kakor je bil dr. Hrast, takoj dobil na svojo stran in jih trdneje držal, nego najsilnejša agitacija. Če bi hoteli nasprotniki postaviti Medena, nemogoč bi bil takoj, in umaknil bi gotovo svojo kandidaturo, kajti on je bil vse drugo prej, nego govornik.

Tako je računala Korenova stranka, ki se je imenovala sama odločno narodno, in bila si je tako svesta zmage, da ji ni bilo niti na tem, zbrati večjega števila odločnih privržencev pri shodu, češ, saj morajo vsi za nami. Nasprotniki pa, na čelu jim premeteni gospod Anton in večina uradnikov, ravnali so drugače: iskali in prigovarjali so tržane, naj se v obilem številu udeležé shoda, in zlasti kaplan pri tem ni pozabil prehvaliti graščaka Medena, češ, koliko več lahko on stori za trg, nego odvetnik, ki skrbi le za svoje pravde in za svoj žep. Vspeh tega je bil, da je pred zborovanjem v nedeljo bilo že več nego dve tretjini volilcev za graščaka pridobljenih. Koren tega ni verjel, ampak čakal, da se otvori zbor.

Lekarja, kateri se dosedaj ni bil izjavil za nobeno stran, izvolili so predsednikom, in ta je potem prosil kandidate, da se oglasijo. Prvi je nastopil doktor Hrast, in v lepem, dovršenem govoru razložil svoj

program: varovanje narodne ideje v vseh okolišnih, skrb za široko slovensko domovino in za ožji volilni okraj — in pristaši njegovi so mu burno ploskali. Meden, ki se je drugi predstavil, ni bil tako srečen; a izpregovoril je vendar par priučenih fraz, in gospod Anton ni nehal klicati mu „živio“ in „slava“, zlasti ko je oni poudarjal v svojem programu geslo: vse za vero!

Koren je sedaj uvidel, da preti nevarnost njegovi stranki in isprosil si je besede, da stavi nekoliko vprašanj do kandidata. Hotel ga je osramotiti, ker si je bil v svesti, da Meden ni zmožen odgovoriti. Kaplan je nemirno gledal, a ugovarjati ni mogel. Koren pa je interpeloval, kako si misli kandidat ustanovo deželne hipotekarne banke, in takoj za njim pride notar Koprivec z vprašanjem, kaj bode ukrenil kandidat glede končne uravnave zemljiškega razbremenila. To sta bila predmeta, s katerimi se Meden v svojem življenju nikdar pečal ni, in jecljaje je odgovoril, da se bo v teh vprašanjih ravnal tako, kakor bo ukrenila narodna večina.

Ta še najbolj umestni odgovor je prouzročil pritrdjevanje na strani njegovih privržencev, toda glasni smeh in grohot pri nasprotnikih. To je bilo pa znamenje za občno kričanje, žuganje in zabavljanje, tako da so mirnejši takoj zapustili zbor in da ni prišlo do imenovanja pravega kandidata.

Koren je ostal z malo tolpo svojih ljudi zadnji na pozorišču; vseh se je lotila vesela razburjenost, da se jim je posrečilo vsaj prvi mahljaj nasprotnikov odbiti. Pa videli so, da bodo imeli težko stanje, kajti osupnila jih je večina, ki je bila na oni strani.

„Pa bomo jih, moramo jih!“ kričal je Koren. „Nemarni smo bili z agitacijo! Agitirati je treba, prigovarjati jim; — možje, gospodje, mi moramo takoj na delo. Kje je doktor?“

„Odšel je,“ omeni notar.

„Odpovedal se je!“ oglasi se adjunkt za mizo, kjer je kozarec piva v roki, z velikim veseljem poslušal in gledal, kaj se godi krog njega.

Koren je bil nejevoljen.

„In Boléta tudi ni bilo!“ ponavlja glasno.

„Tega menda nikdar ne bo“, deje učitelj Skubè, ki je bil tudi prisegel na Hrastovo zastavo.

„Zakaj?“

„Ker ga bo prihodnji zet pregovoril.“

Koren je prebledel, a nikdo ni pazil na to.

Notar ga prehiti z vprašanjem: „Kateri zet? Mi ne vémo ničesa.“

„I, po trgu se govori tako! Tisti gizdavi Ruda je bajè mnogo-krat gori na Drenovem, in ljudjé uigibljejo, da ni zaman tamkaj. Pravijo, da je že zaročen.“

„Oh, klepetanje starih bab!“ deje Koprivec, katerega je jezilo, da Boléta ni bilo.

„Mogoče; a vsekako je čudno, da graščaka ni bilo semkaj,“ ugovarja učitelj.

„Odpotoval je menda za par dni,“ reče Koren, akopram sam tega ni verjel. „Sedaj pa gospodje, treba, da se organiziramo. Ako vam je po volji, snidemo se še nocej, da se dogovorimo, kako nam bo postopati. Dovolj nas je, ako smo energični, dovolj, da vso nasprotno tolpo spravimo v beg. Shoda menda ne bo več, in zato je treba le delati in agitirati na vse kriplje. Osrednji odbor bo postavil Medena, to je sedaj skoraj gotovo; za to bo že gospod Anton skrbel — a mi se ne udamo — nikdar ne, mi ne maramo kruhoborcev, polovičarjev, naš kandidat je odločno narodni doktor Hrast.“ Koren je stal sredi družbe, vihtel svoj klobuk, ter govoril strastno in naglo.

„Živio Hrast!“ klicali so drugi.

Določili so večerno uro, da se snidejo zopet, in potem jih zapusti koncipijent.

Napotil se je domóv, a potem se zopet premislil in krenil ven iz trga.

„Kaj, ko bi šel na Drenovo? Povoda imam dovolj — volilski shod in — saj so me večkrat vabili! In morebiti vendar jedenkrat pozvem resnico o Rudi in o — nji?“

Odločil se je naglo in zavil na stezo, ki je po bližnjici skozi gozd držala proti Bolétovem gradiču.

(Dalje prihodnjič.)

Odgovor na Štrekeljevo kritiko moje slovnice.

Gospod dr. Štrekelj je račil mojo slovensko slovnico za srednje šole slovenskemu svetu objaviti in pri tej priliki mene opozoriti na nekatere hibe, ki so v knjigi zaostale. Jako hvaležen sem mu za popravke, če so opravičeni, proti drugim popravkom pa, ki po mojem mnenju niso popravki ampak pomote, imam se braniti. Naj grem po vrsti in dodam nekatere opombe in razjasnila.

Pretresovatelj mi očita:

1. da v §. 41. učim, kaj prav za prav pomenjajo osebne končnice, — nedognan uk, o čemer je v šolski knjigi najbolje molčati. Na to naj

odgovorim, da ima n. p. grška Curtius-ova in lat. Schmidt-ova slovnica tudi sličen nauk o osebnih končnicah. Slovnica pa se tega nauka težko izogiblje zato, ker je potrebno opozoriti učence, kako je pomen 1. 2. 3. osebe v zvezi z obliko dotične osebne končnice, ki je pritaknena na deblo glagolovo. Ko bi se učenci ne zavedli te medsobnosti, predstavljali bi n. p. lat. lauda-tis v slovenščino z obliko hvali-mo. Da je med osebnimi končnicami in med osebnimi zaimeni nekaka zveza, o tem že zaradi istega pomena ni dvomiti. Pretresovatelj citat iz Meyerjeve slovnice sam je obrnen le proti medialnim oblikam, tedaj meni ne more veljati, ker govorim le o aktivnih oblikah. Če pretresovatelj pristavlja, da jaz učim -nto v 3. osebi je znak večine, dela mi krivico; kajti jaz učim, v končnici -nto je *n* znak množine; oziram se na podstavne oblike bere-to in bero-nto.

2. Pretresovatelj mi ne more verjeti, da je postal *a* v 1. osebi jednine iz *o*-m. Morda pa verjame Leskien-u, ki dokazuje v knjigi, die Declination im Slavisch-Litauischen und Germanischen, Leipzig 1876, kako daja *o*-m (iz ig. *ām*) glas *a*, *o*-m (= ig. *ām*) pa *u*, zato praesens reka iz rek*o*-m in aorist rek*u* iz rek*ō*m (p. 15).

3. Imperativ rec*ě*m*u* ne smem razlagati iz reko-i-m*u*, ampak iz reke-i-m*u*. Evropski *ei* daja v slovanščini *i*, *k* pa se mehča pred *e* v *č*, zato je meni le mogoče razložiti rec*ě*m*u* iz reko-i-m*u*, prim. gr. λέγο-ι-μεν; kako pa Vi zagovarjate razlago iz reke-i-m*u*?

4. Da je predlog s*u* razložen iz san, pretresovatelju ni po volji. Besede n. pr. sn-ěsti, s*o*-sed, s-tiskam imajo jedno in isto predponko, ki ima zdaj obliko sn, zdaj s*o*, zdaj s. In če postavim tem trem oblikam jedno jedino podstavo, storim li kaj drugega, nego če stavijo slovničarji sorodnim besedam skupni koren?

5. Pretresovatelj pravi, da sem si ustvaril posebno pismo, da bi bolje zaznamoval, katerim glasom stsl. odgovarjajo nsl. Ne vem, na kaj pretresovatelj meri. Med vokali pišem samo nosni *o* mesto navadne pisave *a* in to zaradi učencev, da vidijo v glasniku *o* svoj *o*; med konsonanti pa pišem zraven č mestoma *ć*, da bi tako poudarjal izvir iz *kt*, *gt*, *tj*; kažoč na hrvatsko pismo v besedah re*ć*i iz*rekti, mo*ć*i iz*mogti, ho*ć*ete iz*hotjete, toda v vseh slučajih *ć* (p. 11. 13). Zato tudi ni res, da jaz zaznamujem jeden slučaj s *ć*, drugega pa ne. Kar se tiče postanka nsl. glasa *ć*: stsl. *št* iz *tj*, je razlaganje vzeto iz Miklošiča I² p. 222, stsl. *št* iz *sk-j* iz Leskiena v Jagičevem arhivu I, 58; *št* iz *kt* in *gt* iz posredne oblike *čt* oziroma *žt* (zadnje meri na *gt*) je moje mnenje, posneto po analogiji Leskienove razlage. Naj bi tedaj račil pretresovatelj vsaj Miklošičevo in Leskienovo razlaganje ločiti od mojih nazorov, on pa imenuje vse skupaj napačne in neverjetne.

6. Da se pretresovatelj vjema z mojim načrtom glede razdelitve slovnice po gimnazijah, mi je drago, ne morem pa razumeti obžalovanja, da ni jednak načrt podan tudi za realke. Realke imajo 7 razredov, stsl. pride v 7. razred, in ko bi se učilo kaj iz hrvaščine, ono bi se postavilo v 6. razred. Tako bo si, mislim, vsak učitelj sam izračunil.

7. Nepravi predlogi imajo z večine pristojniški roditelji za seboj, blizo kakor slični samostalniki. Zato, pravi Kern, Grundriss der deutschen Satzlehre, Berlin 1884, taki predlogi prav za prav ne spadajo v slovnico ampak le v slovník. Če sem jih jaz postavil v slovnico po stari navadi, dal sem jim prostor na prvem mestu, da jih ni treba celo dvakrat razpravljati.

8. Pretresovatelj mi očita, da preveč zahtevam od četrtošolca, če pravim, da ima vsakako znati, kaj je korenski, izimenski, izglagolski glagol, predno more soditi o dovršnosti, če se ta opira na izvod glagolov. Tu stoji aut—aut. §. 190 n. p. uči: Izimenski glagoli postanejo v sestavi dovršni, izglagolski pa trpežni: dokraljevati, izplačevati. Tu tedaj učenec ima znati, da je kraljevati izvod iz kralj, plačevati pa iz plačati; če tega ne ve, ne more razumeti, zakaj je dokraljevati dovršnik, izplačevati pa trpežnik. Na take primere mislim jaz in želim, da bi tudi drugi učitelji mislili na take primere. Če pa pretresovatelj misli n. p. na glagol pomeniti, ki ga Miklošič razklada kot v. durativum in ga izvaja iz pomen, Krek pa dosledno piše pomenjati in ima zato gotovo tudi svoje vzroke, takim mislim jaz nisem dal povoda. Da pa opravičene niso, da se dokazati, kajti po isti analogiji lahko rečemo, kaj bodo učenci sklanjali, saj še učene glave same ne vedo, ima li jelen v lokativu jelenu ali jeleni, saj prvo uči Miklošič, drugo Levstik. Glede etymologičnega nauka bo menda pretresovatelj nekaj drugače sodil, če pregleda n. p. Seemüllerjevo knjigo, Leitfaden zum Unterrichte in der deutschen Grammatik am Obergymnasium nach dem neuen Lehrplane, Wien, 1885.

9. Glede pisave navedenih izglede je moj nagled tak. V oblištvi sem imel razjasnjevati in se zato držati sporočenih oblik, samo da sem tu pa tam zaznamoval samoglasniku zgodovinski značaj, v skladnji pa mi je šlo za pomen besednih plemen in oblik, zato sem podaval tu besede v sedanjosti pisavi. Če so zaostale pomote, jaz bi jih popravil v tem smislu.

10. Kedaj naj pišemo u, kedaj v, bi si jaz pač ne upal avtoritativno ustanoviti; glede razlage in pravilnosti naših dosedanjih pisav pa ima slovnica svoje opazke v §. 20, 4, §. 145, 15, 16.

11. Pretresovatelju se ne dopada izraz vladni stavek in želi vladavni. Še tretji predlog bi bil vladarski. Jaz sem postavil vladni, ker je ta oblika najprostejša. Če hočemo regierend predstaviti, lahko rekamo vladajoč. Toda kakor smo napravili iz prehajavnih glagolov

prehodne, iz povračivnih povratne, jednako sem postavil mesto vladavnih vladne, prim. glaven : glava, postaven : postava itd. Da ti stavki v istini vladajo periodo in da je ta besedna slika res vzeta po posvetni, državni ali če hočete deželni ali občinski vladi, razumeva se samo ob sebi.

12. Glasništvo je Ausrufergilde. Zato je menda soglasnik Helfer beim Ausrufen? — Glas je po mojem mnenju preširok pomen: glas ima struna, lev, pevec itd., potrebujemo pa izraz, ki bi za govorjenje značil ono, kar znači pismenka za pismo. In ker uže rabimo samoglasnik in soglasnik, zato sem si dovolil vzeti tudi glasnik za ta pomen.

13. Da je pregibovanje nauk o pregibovanju, razumeva se pač tako samo ob sebi, kakor se razumeva, da je grammatika nauk περί των γράμ-ματων ali živalstvo nauk o živalstvu. Če pretresovatelj graja izraz slo-vo-tvorje in ob jednom izraz besedotvorje, češ napačno je oboje, ter pripo-roča osnovstvo, naj pomisli, da imenuje Miklošič 2. del svoje slovnice Stammbildungslehre, imenuje pa tudi 3. del Wortbildungslehre. Dokler naši učenci nimajo teh korrelativnih pojmov Stamm- in Wortbildung ter zadnje imenujejo kakor dozda po starem še Flexionslehre, tačas jim je pač jedino le postreženo s starim šolskim izrazom vseh drugih šolskih knjig. O rabi domače terminologije zavračam na predgovor, dasi imam mnenje pretreso-vateljevo jako hvaliti.

14. Med pisavo analysa in instrukcija ne nahajam protislovja. Če pretresovatelj misli, da bi naj pridržal lat. *c* tudi če se glasi kot *k*, ker pridržujem *y* in *s* v besedi analysa, na to naj odgovorim, da sem tako pisal nekako v porazumljenju z onimi gospodi, ki pišejo knjige za srednje šole, videč, da tudi Nemci zdaj često tako ravnaajo in lat. *c* pišejo kot *k*, kedar se tako govori; *y* pa pišem, ker mislim, da je analiza kriva pisava in kriv izgovor, zarad *i* kriv, ker ima izvirna beseda *v*, ki se govori kot *ü*, zarad *z*, ker v grščini ni *č*. Nemci se branijo izgovora Analise in terjajo Analyse, zakaj pa bi mi popuščali?*)

15. Po pravici pretresovatelj opominja, da je moč in krasota slo-venskega jezika v glagolu, ter graja, če bi kdo nemška substantiva na -ung vedno prestavljal z glagolnikom. Toda kje, kedaj bo menda vendar dovoljeno rabiti tudi glagolnik, sicer bi jaz imel iz svoje slovnice izbrisati iz zadnjega §. zadnji odstavek, ampak tudi celo poglavje o glagolniku. Da bi še račil pretresovatelj primerjati, kako je Janežič razvijal pomen dotičnih predponk.

16. Med hibe šteje pretresovatelj prilog osebkov v zvezi oseb-kovi glagoli, kažoč, naj bi bilo osebkovni, osebski ali oseb-kovski, češ, da stoji priponka -ov razven rastlinskih imen le na prašanje

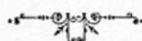
*) Tako tudi krivo izgovarjamo in pišemo n. p. atribut m. attribut iz ad-tribut, kolega m. kollega iz kon-lega, pojezija m. poesija itd. Pis.

čigav. Morda bi služil tudi izraz osebovski ali osebkovni — drugi pomen pa bi imel vsakako osebski —; toda vzrok proti obliki osebkov menda ne velja. Priponka *-ov* se namreč ne stavi samo na prašanje čigav, ampak tudi na druga prašanja. Da bi pretresovateljevo pravilo veljalo, kako bi pa mogli imeti v Ljubljani take napise, kaki so n. p. Valvasorjev trg, Vodnikove ali še celo Slonove ulice? Istina je, da je med besedami čigav in recimo Adamov glede priponke nekaka zveza, a ta zveza se mi dozdeva biti na opak, nego jo predstavlja pretresovatelj. Jaz si namreč mislim, da je beseda čiga-v še le potvorjena po besedi Adam-ov. Zdi se mi, da so izimenski posestni prilogi na *-ov* služili v sliko, da so se po njih porodili novi prilogi celo iz rodilnikov, n. p. njih-ov, čiga-v. Tako uči tudi Miklošič II. pod priponko *-ov*. Pomen na prašanje čigav pa je le jeden pomen prilogov na *-ov*, oni pomen, ki ga znači Miklošič pod a) kažoč: na imena živih bitij pritaknen, tvori *-ov* posestne priloge; ostale pomene znači Miklošič pod b) v svoji znani in občudovani previdnosti kažoč: sicer pomenijo prilogi na *-ov* stvarino, iz koje je kaj stvorjeno ali sličnost (Aehnlichkeit), pristojnost (Zugehörigkeit). Da je ta zadnji pomen pod b) v istini lasten priponki *-ov*, dá se dokazati na isti način, po katerem hoče pretresovatelj raztegnoti pomen pod a) na vse slučaje. Kakor imamo namreč po sliki Adam-ov tvorjeno prašalko čiga-v, jednako imamo po sliki, recimo, lipov, hrastov (les) stvorjeno tudi prašalko kak-ov. Kakor tedaj odgovarjamo pod a) na prašanje čigav s posestnimi prilogi na *-ov*, ki so stvorjeni iz imen živih bitij, jednako odgovarjamo pod b) na prašanje kakov tudi s prilogi na *-ov*, n. p. lipov, hrastov les, jelenov rog, slonova kost, Valentinovo bolenje, višnjevo nebo itd.

Če sem jaz Miklošiča prav razumel, stavi pod pomen b) sledeče slučaje: α) priloge, ki značijo stvarino iz drevesnih in zeliščnih imen: hrastov les, lipov bog, trnova krona itd; β) priloge, ki značijo tudi stvarino iz drugih imen: kamenova krogla, otreva srajca Hemd aus otre d. i. aus grobem, beim Hecheln herabfallenden Flachse; sem spada menda tudi: polhova (koža) kapa, jabolkov, sirov štrukelj, itd.; γ) priloge, ki značijo sličnost; tu sem šteje Miklošič menda prilog višnjev, n. p. višnjeva obleka, t. j. obleka, ki ima barvo kakor višnja. Tu sem tedaj gre tudi Valentinovo bolenje, rakova pot, levovo (junaško) srce, kralj Matjaš, kraljev bolnik, itd. Tu sem bi spadali tedaj osebkovi stavki, ki stoje kakor osebek; δ) priloge, ki značijo pristojnost; ta pomen pa je jako širok, kakor kaže nauk o rodilniku. Sem stavi menda Miklošič priloge pogrebova plenica t. j. plenica za pogreb, podjarmova oslica: oslica pod jarmom, jutrova dežela: dežela

proti jutru, deževa mavra : mavra ob dežju. Jaz bi si dovolil, sem postaviti stolova noğa, t. j. noga na stolu, gabrova voda : voda izpod gabra. Na dalje tudi: mščev, majnikov mesec; tu stoji prilog, kakor v lat. genetivus explicativus, primeri arbor fici : figovo drevo, jednako orehovo drevo, bezgov grm, kumova trava. Sem spada tudi menda gornji slučaj Vodnikove ulice. Na dalje bi stavil tu sem: špehova salata : salata s špehom, križev pot : pot s križem itd.; zato menda tudi osebkov glagol. Tako tedaj menim, da je izraz pravilen. Vsakako pa je pretresovateljeva omejitev glede pomena naše priponke -ov preozka in neistinita, kakor svedoči cela vrsta primerov, ki ne spadajo pod prašanje čigav. Šuman.

(Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

IV.

Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev.

Spisal in založil Ivan Lapajne, v Ljubljani natisnil R. Milic 1884, str. XVI + 310, cena vezanemu iztisu 1 gld. 20 kr.

Gosp. Ivan Lapajne je nedavno podal slovenskemu občinstvu zgodovinsko-znanstveno knjigo, da bi ž njo izpolnil zelo občutljivo praznoto v naši literaturi in ob enem vzbudil zanimanje za domačo zgodovino med narodnimi učitelji, zlasti pa med slovensko mladino na štajerskih srednjih šolah. Vrh tega je bila še pisateljeva želja, da bi ta knjiga „prodrila tudi v ljudske kroge“.

Pisatelja samega je plašilo njegovo podjetje in takoj s početka mora priznati, da „njegova knjiga nosi nekoliko po krivem naslov zgodovine štajerskih Slovencev, ker je prav za prav zgodovina skupne Štajerske s posebnim ozirom na slovenski Štajer“. Še bolj žalostna pa je njegova izpoved (na str. IX. in XVI.), „da štajerski Slovenci niti nimajo svoje posebne zgodovine, da oni niso bili nikdar samostalen narod, niso imeli nikoli svoje lastne države“.

Ta trditev ni povsem resnična, čeravno se opira na izrek občestvoštovanega in kompetentnega slovenskega zgodovinarja. Štajerski Slovenci so sicer že od davna samo del druge, neslovenske dežele, ali ohranili so vendar še do denšnjega dne najvažnejša znamenja svoje posebne individualnosti, t. j. svoj jezik, svoje običaje, svoj značaj in narodno svojo samozavest. Vse to jih je ločilo vsekdar od svojih nemških sosedov in vtisnilo jim pečat samostalne skupine.

Ta plemenska različica in individualna samostalnost štajerskih Slovencev se je izražala več ali manj vselej tudi v njih zunanem življenji,

v njih cerkvenih razmerah in v političnem razdeljenji. Da, celó politika se je ozerala vselej na posebno individualnost štajerskih Slovencev. To individualnost so spoštovali že prvi podjarmitelji Slovencev — Franki — in naredili iz južne Štajerske posebno marko (tako imenovano „južno marko Karantanije“), ki se je obdržala celó do l. 1149. kot samostalno upravljana pokrajina. Dve stoletji pozneje nahajamo zopet skoraj vso južno Štajersko v oblasti celjskih grofov, ki so skoraj neodvisno vladali po svojih zemljah kakor pravi deželni knezi. Pozneje, ko se je Štajerska delila na pet okrožij, bili sta med njimi dve čisto slovenski, t.j. mariborsko in celjsko. Takrat, kakor še dan danes je bila meja med slovenskimi in nemškimi Štajerci vrh Radla in ob Muri.

V cerkvenem obziru je pripadala vsa Štajerska na južni strani Drave od l. 811. pa do l. 1787. pod akvilejski patrijarhat, bila torej v tem zvezana z ostalimi slovenskimi deželami. In tudi sedaj so vsi štajerski Slovenci zjedinjeni v labodski škofiji. — Prav tako imajo štajerski Slovenci záse svojo okrožno sodišče v Celji. Uzrokov je torej dovolj, da nam ni potreba dvojiti, hočemo ali nečemo štajerskim Slovencem priznati njih posebno zgodovino.

Prehajaje sedaj na oceno gori imenovane knjige, poudarjati moram takoj, da je nje pisatelj sam najbolje čutil nepopolnost dela svojega. Opravičuje se s tem, da „ni zgodovinar niti po svojih študijah, niti po svojem poklicu in da tudi krajevnih razmer ne pozna“ (str. XII.). To potrdi vsak čitatelj, kdor prebere le nekaj strani „Zgodovine štajerskih Slovencev“. Uvidi takoj, da v ti knjigi ni sisteme in metode. Pisatelj bi bil veliko prej svoj smoter dosegel, da je čitatelju razkladal dogodke in odnošaje štajerske Slovenije po analitični, namestu po sintetični metodi, ker poslednja preveč utruja in ne prouzroči nikoli tako jasnih vtisov, kot prva. Z jedno besedo: knjiga ni dobro premišljena in v harmonično celoto združena, tako da bi vidljivi rezultati čitatelja prepričali in za stvar naudušili; pogreša se na nji zlasti jasnost historičnih dogodkov, pragmatična zveza in točnost pripovedovanja.

Ker je pisatelj svojo zgodovino „sestavil na podlagi raznih knjig“, zato se ji krparija preveč pozna. Ne more se nikakor pohvaliti, da so kar cele strani iz drugih knjig in spisov prepisane ter neizpremenjeno pretiskane. Zlasti pa se mora g. pisatelju očitati, da je prepogostoma zajemal iz člankov političnih listov, ker to so vselej kalni viri. Graje vredno je tudi, da pisatelj večkrat vsporeja dve različni mnenji (seveda različnih zgodovinarjev), pretiska jedno za drugim, a ne odloči se za nobeno in ne pokaže svojemu čitatelju, kaj se njemu zdi pravo (n. pr. na str. 37., 43., 45.). Ravno tako mrgoli po ti zgodovini vse polno tistih

„menda“, ki nič ne povedó, a potrpežljivega bralca lahko tako ujeze, da nejevoljen knjigo potisne od sebe.

Ker je knjiga premalo premišljena in preveč „rahla“, zato opazamo v nji prav pogostoma, da naslovi poglavij in oddelkov več obečajo, nego podajajo. Pripeti se tudi pisatelju, da ne pripoveduje stvari o pravem času, ali na svojem mestu (str. 127 o patrijarhu Gottfriedu). Mnogo izrazov in razmer ne tolmači na tistem mestu, kjer govori prvokrat o njih, nego še le pozneje (n. pr. „Kruce“), in tako prouzročuje nepotrebno opetovanje, n. pr. str. 57. omeni še le, kje je bil grad Eppenstein, dasiravno je že na str. 54. govoril o posestvih Eppensteincev. Ponavlja se dalje o rojstvenem mestu sv. Hieronyma (str. 10. in 19.), o Sibirjaninu Janku (98 in 109), o „gajžlarjih“ (79 in 139), o Zajčkolštru (127), o latinski šoli v Rušah (148) itd.

Z jedne strani bi bila knjiga rada „popularna“ in torej nepreobširna; a z druge prinaša zopet nepotrebne „ekskurze“, (kakor na str. 113) in podrobnosti, n. pr. str. 11, o rimski hiši v Rečji, potem na str. 29., 32. in 53. Sploh bi bil moral g. pisatelj vse izpustiti, kar ni še določeno, ali menj gotovo. S tem bi bil veliko bolj ustregel čitateljem svojim in knjiga bi se bila bolj prikupila čitajočemu narodu.

Ocenjevatelj „Zgodovine štajerskih Slovencev“ se spotika najbolj ob tu našete splošne nedostatnosti, ob to, da g. pisatelj opisane dogodke preveč naivno in zunanje presoja, ne da bi jih izkušal opravičiti v duhu in mišljenji tedanjih časov ali pa pretolmačiti po vplivu višjih, splošno delujočih idej. (Zakaj ni g. pisatelj ocenil protestantske dobe na Slovenskem po vrednosti in zasluženji, zakaj izraža malo ne na isti strani (XV.) protivna mnenja o nji, to bode vsak izobražen Slovenec lahko presodil).

Nasproti temu pa radi opraščamo g. pisatelju marsikateri manjši pogršek, ki se je tu pa tam priklatil v njegovo knjigo, kakor se to zgaja pri vseh enakih knjigah. Da te manje pomote vendar-le naštevam, prihaja od tod, ker je g. pisatelj sam izrazil željo, naj bi se mu „popravki“ pošiljali, da bode „pri mogočem drugem natisu tudi te popravke z vspehom porabil.“

Tako „strašansko“ miroljubni stari Slovenci vendar-le niso bili, kakor tolmači g. Lapajne na str. XIII., drugače ne bi bili plenili in ropali z Avari vred, premagovali in razdirali mesta ter celó Langobarde stoletja in stoletja strahovali. Tudi niso bili Slovenci nikoli tako potrpežljive ovčice, da bi bili prostovoljno prepuščali zemljišča svoja nemškim vitezom (str. XIV.) — Razmere med prvotnimi, nekeltskimi prebivalci slovenskih dežel in med nadošlimi, zmagajočimi Kelti niso dovolj pojasnjene. Tudi ni dopuščeno zamenjavati rimsko z etruščansko kulturo po naših deželah (str. 2). — Da bi bile Ture dobile ime od Tavriskov, to je samó nemško „slepilo“. — Na str. 4. bi bil moral g. pisatelj omeniti tudi predzgodovin-

skega pokopališča v Rušah (pr: Wurmbrand, Das Urnenfeld von Maria Rast, Braunschweig 1879). Tu bi bilo tudi zelo umestno malo obširneje izpregovoriti o mnogoštevilnih gomilah, ki se nahajajo skoraj po vsem dolinem Štajerskem, zlasti pa v hočki fari (Müllner, Mittheilungen der Central-Commission 1878, pg. LXXXIII). — Mnenje, da so s početka vsi Slovani bivali ob Dunavu, a da so bili od Keltov nazaj za Karpate potisnjeni (str. 5, 23.), to mnenje se oslanja na napačno tolmačenje Nestorjeve kronike, katero je zakrivil Šafařík. — Sv. Hieronym se ni porodil v Strigovi v Medjimurji (str. 10), nego v Strigonu (denašnji Stržanj) na meji med Dalmacijo in Panonijo. Zato so tudi vse posledice napačne, katere izvaja g. pisatelj iz tega krivega mnenja. — Candin (str. 18) je samó nemška spaka namesto Hajdine, (kjer so „hajdje“ = Rimljani prebivali). — Krščanstvo so med južno-štajerske Slovence razširili gotovo akvilejski duhovniki, ker je ta del naše domovine vedno spadal k akvilejski patrijarhovini. Čuden je izraz „selilni škof“ (str. 20) za „chorepiscopus“, ki je opravljal v obširni vladikovini vsa tista višepastirska opravila, pri katerih se ne zahteva škofovska jurisdikcija.

O prvotno slovenskih krajevnih imenih po srednjem in gorenjem Štajerskem bi se bilo dalo še več izbrati iz Kronesove knjige „Zur Geschichte der ältesten, insbesondere deutschen Ansiedelung des steierischen Oberlandes, Graz 1879.“ Iz te razprave bi se bil g. pisatelj prepričal, da ime denašnjega trga Aussee, prihaja res od slovenske besede „Jelša“ (str. 3).

O leži „dudlipinske županije“ ne more se nič več dvojiti (str. 41, 50, 289), ker je Felicetti to že davno določil. Pisatelj te ocene ni nikjer trdil, da je „Dudleipa“ vas blizu Radgone (str. 50), nego rekel je le, da je omenjena županija obsegala vso dolino, ki se odpira od Radgone na vzhodno in jugo-vzhodno stran. Ime samo je čisto slovansko, namreč *duliba*, *dolíba* (s predloženim *d* pred *l* in izpremenjenim *i* v nemški *ei*) in pomenijo isto, kar nemški „Mulde, Muldenthal“. Po Hrvaškem in po Dalmaciji je omenjena beseda v navedenem pomenu čisto navadna in morala je nekedaj tudi Slovincem znana biti. Da, še celó na Češkem je ta beseda domača, ker najjužnejše okrožje češko imenovalo se je v srednjem veku: Tutliep, Tutleib(e), Dudleipa, torej malo ne popolnoma jednako, kakor radgonska županija.

Zitilinesfeld (str. 50) mora se vsakako primerjati s „cetinjsko polje“, katero se po jugoslovanskih deželah na mnogih mestih nahaja. Cetinjanin je človek iz župe cetinjske in Ceklini (*t* se v našem jeziku rad izpreminja v *k*, primeri: „soldat“ in „soldak“, „Sotla“ in „Sokla“, „kiklja“ in nemški „Kittel“ i. t. d.) je črnogorsko pleme. Od kod to ime izvira, ne pravi veliki „Rječnik“ jugoslavske akademije I. pg. 767 in 776.

Ob upravnih razmerah v srednjem veku bi bil moral g. pisatelj malo več izpregovoriti, nego ono, kar se nahaja na str. 51. in 59. njegove knjige. Napačna je trditev, da so kedaj „mejni grofi“ vladali nad vso Karantanijo. Tu g. pisatelj pozablja, da je bila Koroška vojvodina in da je ona imela izven pravih svojih mej na južni in vzhodni strani posebne, k nji pripadajoče marke. O teh markah pa g. pisatelj nima jasnega pojma in zato misli (na str. 52), da je doljenja marka obsežala le posestva grofa Viljelma in še le na str. 56. omenja, da se je doljenja marka razprostirala „skoro od Drave do Save“. Po cerkveni razdelitvi bi se dalo zares soditi, da je bila Drava meja med gorenjo in doljenjo karantansko marko, ali verjetno je, da je poslednja (vsaj iz početka) sezala še dalje proti severo-vzhodu, ker l. 970. se spominja „Markwardova marka“ ob dolenji Muri in Rabi (!), ter l. 980. „Rachwinova grofija ob Dravi“. Doljenja koroška marka je morala torej vsakako sezati tudi na severno stran Drave, najmenj do „Slovenskih goric“.

Še več, nego o deželni upravi, moralo bi se bilo povedati o „cerkvenih razmerah“, ker tisto, kar nam g. pisatelj na str. 60. in 61. podaja, je vendar-le premalo, ako se pomisli, kako zamotane so bile tudi cerkvene razmere v srednjem veku in ako se preudari, da na podlagi cerkvene razdelitve se morejo večkrat tudi politične razmere pojasniti.

G. pisatelj se je po pravici oziral zlasti na zgodovino celjskih grofov (str. 87—100). Vendar pogrešamo, da ni dovolj pojasnil, kakov velik vpliv so imeli ti grofje vsled svojih mnogobrojnih posestev in rodovinskih zvez z najodličnejšimi družinami tedanjega časa. Ne omenja se n. pr. (str. 93 in 94) da je bil celjski grof Hermann II. tudi z Goričani in z ogerskimi plemiči Gara v sorodstvu. In vendar sta ravno te dve zvezi zelo važni za slovensko (o priliki bojov za ortenburška posestva) in za ogersko zgodovino (Ogri so bili kralja Sigmunda celo zaprli, ali oslobodili so ga plemiči Gara). Sploh imajo Celjani svoje zasluge tudi za jedinstvo Slovencev, ker so oni politično vezali lep del tako zelo razkosanega naroda.

Razmerja med Celjani in cesarjem Friderikom III. g. pisatelj ni dobro pojasnil. Celjski grofje niso bili vazali Habsburžanov (izvzemši gledé nekaterih posestev), nego cesar Karol IV. je bil podelil celjskim grofom l. 1372. posebno okrožje imenovano „celjska grofija“. Še menj pa so mogli Celjani odvisni biti od Habsburžanov po l. 1436., ko so bili od cesarja Sigmunda v knežji stan povzdigneni in so si prisvojili mnogo posestev na Hrvaškem in v Slavoniji. Da se je omenjeno povzdignenje zgodilo proti volji Friderika III. ne odločuje nič, ker poslednji ni imel pravice protestovati. Neodvisnost Celjanov spričuje zlasti njih velika moč, katero tudi g. pisatelj omenja (str. 101), potem pa, da je isti cesar Friderik III. sklenil

pogodbo s Celjani gledé dednega nasledstva, kakor n. pr. z Luksemburžani ali Goričani. — Gledé celjske povesti ozirati bi se bil moral g. pisatelj ne samó na Orožno kroniko, nego tudi na vse novejšé preiskave prof. Kronesa, ki je v svojih mnogoštevilnih preiskavah dobro razbistril vso celjsko zgodovino.

Dolgotrajni razpori med Leopoldovci in Albertovci so se občutili živo tudi na dolenjem Štajerskem, zato bi bilo dobro ta oddelek domače zgodovine obširneje obdelati.

Nekatere dogodke pripisuje g. pisatelj preveč le osebnemu vplivu nekaterih mož, ko bi se moralo poudarjati, da so bili oni le nosilci splošnih idej in da so za njimi stale še cele vrste političnih somišljenikov. V mislih imamo tu Baumkirchnerja, o katerem bi se lahko sodilo, da se je le on sam protivil cesarju, a ne, da je bil on le orožje na široko razpletenege plemiškega upora. Treba namreč pomisliti na tedanja politiška nasprotja med absolutističnim vladarjem in po avtonomiji hrepenečim plemstvom, ako se hočejo razumeti nagibi Baumkirchnerjevega postopanja. Ravno to velja tudi o nasprotovanji celjskega grofa Ulrika II. in o njegovih mnogovrstnih spletkah proti cesarju Frideriku III. Tudi uzroki srditih turških bojov ob meji Štajerske v letih 1657—1664. niso čisto nič pojasnjeni s tedanjimi razmerami v Erdelji (str. 183—186).

Tudi ob „uplemenitvi“ Teharčanov bi bil g. pisatelj lahko kaj omenil, ker je ta zgodovinski dogodek zelo popularen postal in ker se slovenski leposlovci kaj radi poslužujejo te snovi.

Precèj obširno razpravlja g. pisatelj „turške vojske v novem veku“ (str. 176—187). Samó tega pogrešamo, da se ne poudarja izrecno, kako so vse notranje-avstrijske, slovenske dežele skupno postopale proti skupnemu sovražniku, in kako so njih poslanci na skupnih zborih (v Innsbrucku l. 1518., v Slov. Gradci 1530., v Spodnjem Draubergu 1531., v Pragi 1542. i. t. d.) ukrepali, kako bi bilo najuspešneje obraniti se vsem Slovencem preteče sile. Slovenski deželni stanovi so najbolj pripomogli k utemeljitvi vojaške Krajine in tu bi bilo na mestu opomniti, kako so se zlasti Štajerci prizadevali osnovati tako imenovano slovensko (windische) ali varaždinsko vojaško granico. — O Kacijanerjevi nesreči pri Oseku l. 1537. g. pisatelj popolnoma molči, čeravno se je najbliže tikala tudi Štajercev, katere je takrat vodil njih deželni glavar Janez Ungnad.

O turških vojnah govoreč, moral bi bil g. pisatelj vendar tudi omeniti, da so bili kristjani l. 1575. pri Budaških potolčeni in da so vsled tega z večjo silo napadali notranje-avstrijske dežele, dokler niso bili l. 1593. pri Sisku užugani. — Montekukulijeva bitka s Turki l. 1664. opisuje se

na str. 185., ali še le na str. 188 se pové, da se je ta bitka vršila pri St. Gothardu. To mora pri neveščem čitatelji gotovo le zmešnjavo proizročiti.

Uzrok magnatske zarote na Ogerskem je bil drugačen, nego tisti, katerega navaja g. pisatelj na str. 188. — Ob vladi popularne cesarice Marije Terezije in njenega velikega sina Jožefa II., potem o njiju upravnih in sodskih reformah, ob uredbi katastra in novem razdeljenju davkov i. t. d. moral bi bil g. pisatelj pač veliko več povedati, nego je to storil na treh straneh (in nekoliko tudi v kulturni zgodovini), ker je vse to globoko sezalo v javno življenje ker in so ti dogodki po nekoliko še dobro v spominu tudi navadnega kmeta. Tu bi bil torej na mestu malo natančnejši pouk za neizobraženega čitatelja. Tudi francoske vojne bi se bile lahko obdelale malo obširneje.

Mnogo obširneje pa se govori v Lapajnetovi knjigi o najnovejših dogodkih (červavno so ti preveč le po časnikih posneti); potem o cerkvah in samostanih v zadnjih stoletjih (218—227); o kulturni zgodovini Slovencev (227—241); o šolstvu (241—257); o nekaterih imenitnih štajerskih Slovencih v novem veku (257—263); in o raznih elementarnih ne-zgodah in nadlogah (264—272).

Vse delo završuje „zgodovina mest in trgov“ od 273. do 309. strani. Tu nam podaje g. pisatelj mnogo prezanimivih črtic o posameznih važnejših krajih na spodnjem Štajerskem, vendar bi bil lahko še marsikaj zanimivega pridodal iz Janischevega topografičnega leksikona Štajerske (n. pr. da se v gorenjem sevniškem grádu nahaja slovenski napis: „na pana boga mi houffanje“ in še drug glagolski napis); ali pa iz Orožnove izvrstne zbirke „Das Bisthum und die Diöcese Lavant“ (n. pr. o grobu Kacijanerja v Gorenjem grádu) i. t. d.

Gledé jezika mi je omeniti, da je knjiga v obče prav popularno pisana, ali da ima vendar nekoliko jezikovnih napak, katerih bi se bilo prav lahko izogniti. Prav barbarski se glasi n. pr. „rodovinsko drevo“, potem ko Cigaleteva terminologija uči, da se „Stammtafel“ slovenski imenuje rodovnik in potem ko je Jesenko to besedo tudi že praktično uvedel v šolske knjige. Učimo se rajši in ne kujmo zmerom novih besed. Ravno tako okoren je tudi izraz „rudosrebrne jame“ (str. 59). Napačno je, „da je P. opisoval turške vojske v M. L.“ (str. 111); slabo se glasi: „ime imeti“; po nemško je zavito: „ubogljiv“ (123), „v Sekavu“ (124); „johaniterji“ (125) i. t. d. Mnogokrat g. pisatelj omahuje v pisavi krajevnih imen n. pr. Žice (str. 60) in Zajec (str. 125). G. Lapajne piše dosledno „Medjimurje“, ali to ni niti slovensko (Medmurje), niti

hrvaško (Medjumurje.) Na str. 132 rabi se beseda „vstajnik“ in hitro potem „vstaš“. „Boesky“ (str. 182) je sicer le tiskovna pomota, ali vendar zelo nevšečna. V pisavi madjarskih imen opaža se sploh mnogo nepravilnostij, n. pr. Forgacs in Forgach (196); Sitvatorok namestu „Žitvatorok“ (182); Serinvar je madjarska oblika za „Zrinijev grad“ (184) i. t. d.

Nekateri stavki so zelo slaboglasni, n. pr. „Friderik se ga ni mogel prej rešiti, dokler ga ni bila nagla smrt pograbila“ (str. 109). „Poleg tega, da je moral kmet svoji gospodski najprvo zemljišče obdelati, moral je grofom sezidati gradove i. t. d.“ (str. 123). „S svojo ženitvijo z bogato princesinjo“ (str. 157). „Padlo je Turkom v oblast za 100 let“ (str. 181). Ali se je to že naprej določilo, koliko let je mestu ostati v turški oblasti?

Ne gledé na te pogoške in nedostatnosti je g. Lapajnetova knjiga vsega priporočanja vredna, ker bode gotovo budila v srcih naše mladine ljubezen do poznavanja lepe štajerske domovine in tako izpolnila namen, katerega ji je postavil pisatelj. G. Lapajne zasluži, da ga slovensko razumništvo podpira v njegovem prizadevanji in da mu tako povrne ne male stroške, katere je imel z omenjeno knjigo. Zlasti jo priporočamo šolskim prijateljem, da jo kupujejo kakor darilo siromašnejšim učencem, ki si je sami ne morejo omisliti.

Simon Rutar.

Slovenski glasnik.

Pisatelj slovenski, ki mislijo letošnji letopis „Matice Slovenske“ podpirati s svojimi doneski, prošeni so, da bi rokopise svoje vsaj do 1. avgusta t. l. poslali društvenemu odboru ali pa naravnost Matičinemu odborniku Fr. Levcu.

Nove knjige slovenske. Antona Martina Slomška zbrani spisi. Četrta knjiga: Različno blago. Zbral, uredil in izdal Mih. Lendovšek, župnik Makolski. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci 1885, 8., 428 str. Tržna cena četrte knjigi je 1 gld. 40 kr. za trdo vezan, 1 gld. 30 kr. za broširan iztis. Pri g. izdavalci (pošta Makole — Maxau bei Pöltschach) pa se dobiva po 1 gld. s poštino vred.

Zlatá vredna knjiga, ki se smé prištevati pravim biserom književnosti slovenske, kajti polna je najlepših, najplemenitejših naukov. Pokojni Slomšek se nam iz nje odseva kot pravi učenik in vzgojevalec naroda svojega, poln ljubezni do šole in napredka, prijatelj resnične omike, skrbán pospeševalec dušne in telesne sreče dragih svojih Slovencev, iskren domoljub, zvest državlján. Zdi se nam,

da se v tem četrtem zvezku še lepše zrcali vsa vélika duša, ves blagi značaj nepozabljivega škofa nego v njegovih pesmih, basnih, povestih in živtopisih, katere so nam prinesli prvi trije zvezki. Vsak sestavek nam kaže, da je Slomšek pisal ne samó z bistro glavo, ampak tudi z gorkim srcem, in kakor blagodejen rythmus doni iz njegovih zvonečih perijod, tako se njegova zdaj krepka, zdaj mehka, zdaj ostra, zdaj blaga beseda prilega našemu srcu.

Knjiga je razdeljena na tri poglavja z naslednjo vsebino: I. Šola in odgoja; II. narodna politika in narodno gospodarstvo; III. razna poučna tvarina, ter obseza skupno sedeminsedemdeset po obsegu in vsebini jako raznovrstnih sestavkov, katere je g. izdavitelj nabral po Drobhtnicah, Novicah, Zgodnji Danici, Carinithiji, po raznih knjigah, časopisih in pastirskih listih. Samó tisti, kdor se je kdaj pečal z uredovanjem take ogromne in po toliko mestih raztresene tvarine, vedel bode ocenjevati ves trud in vso zaslugo g. izdavitelja župnika Lendovška, ki v tem svojem poslu kaže toliko spretnost, da se način, kakor on ureduje Slomškove zbrane spise, sme naravnost uzoren imenovati. Naj Slovenci g. izdavitelju pokažejo svojo zahvalnost ter poskrbé, da se kmalu razprodá knjiga, katere resnično zasluži postati prava narodna knjiga.

Oveselila nas je tudi novica, da se s početkom prihodnjega leta I. knjigi („Pesmi“) in II. knjigi („Basni, prilike in povesti“) oskrbi že drugi natis; zdaj je na razpolaganje le še nekoliko izvodov; oba zvezka, kakor tudi III. knjiga („Živtopisi“) se dobivajo po jako znižani ceni pri g. izdavitelji; prva knjiga po 50 kr., druga in tretja po 70 kr. Ceno IV. knjige, kakor tudi adresu izdaviteljevo smo naznanili že zgoraj.

— „Ljudske knjižnice“ 9. zvezek nam prinaša konec Šulčeve povesti „Mati in sin“, dalje povest iz časov grške vstaje „Sotir“, katero je poslovenil H. Majer; povest „Grof Ruginski“, poslovenjeno iz nemškega in pravljico „Stari grad“, katero je spisal Ivan Jenko. — 10. zvezek nam podaje „Kratke povesti v pouk in zabavo“, katere je zapisal J. S. Gombarov. Zbirka obseza šestnajst povestij, ki so bile deloma natisnene že v „Vrtci“. — Sploh je opazovati, da „Ljudska knjižnica“ lepo napreduje, in ker je to literarno podjetje prekoristno in vse hvale vredno, priporočamo je še jeden pot dijakom, vsem roditeljem in kmetskimi gospodarjem. —

— G. knjigar in tiskar Ivan Krajec v Novem Mestu je zadnje tedne dal na svetlo spet več slovenskih knjig, na katere obračamo pozornost čitajočega občinstva. Te knjige so: Spisi Krištofa Šmida, poslovenjeni mladini v zabavo in pouk. VI. zvezek: Ferdinand, čudapolno življenje mladega španjskega grofiča. Poslovenil P. Florentin Hrovat. V Novem Mestu 1884, 8, 146 str. Cena? — Izvrstno berilo za mlade ljudi; a tudi starejši bodo s pridom brali lepo povest. Roditeljem, ki imajo kaj šolske dece, bodi vsa zbirka Krajčevih spisov Krištofa Šmida kar najtopleje priporočena.

— Krajčeve „Narodne biblioteke“ 13. do 16. snopič (cena 60 kr.) Siovincem iz nova podaje „Babico“ Božene Nemcove, katero je prekrasno na slovenski jezik preložil Fr. Cegnar. „Babica“ je že blizu dvajset let zaradi svoje prelepe vsebine in zaradi divnega jezika prava svojina naroda slovenskega, ki jo je prebiral in jo še prebira s tisto slastjo, kakor češki narod prebira češki izvirnik. A le težko je bilo dobiti v roke Janežičevo „Cvetje“, kjer je bila „Babica“ prvič natisnena. Právo sta zatorej pogodila oba, založnik in prelagaatelj, da sta slovenskemu narodu to lepo knjigo poklonila v drugem izdanji.

— „Senilia.“ Poezije v prozi Ivana S. Turgenjeva. Prevel Aleksander Hudovernik. Ta spis obseza Krajčeve „Narodne biblioteke“ 17. snopič, kateremu je cena 15 kr. O tem proizvodu Turgenjevem je „Ljubljanski Zvon“ že obširneje pisal v svojem II. letniku na 193. str. in v IV. letniku na 753. strani. Zatorej zadostuj, ako omenjamo, da se Hudovernikov prevod prav lepo bere.

— 18. snopič „Narodne biblioteke“ nas je oveselil z drugim delom zbranih spisov Andrejčkovega Jožeta, in sicer so natisnene v tem zvezku sledeče slike iz domačega življenja: Matevž Klander. — Spiritus familiaris. — Zgodovina motniškega polža. — Gregelj Koščenina. — Préprosti jezik, ljubeznivo pripovedovanje in natančna karakteristika delujočih oseb nam pri Podmiljščaku ugaja toliko bolj, ker nam zadnje čase nekateri pisatelji slovenski kvarijo zdrav ukus, pišoč tako „genijalen“ jezik, da ga navaden človek ne more umeti, rišoč znake, ki so morebiti možni na luni, a ne na našem planetu, in junake svoje postavljajoči v situacije, ki so vse drugo prej nego naravno-človeške. Kaj bi danes rekli Jurčič, ko bi še živel?

— „Dramatično društvo“ v Ljubljani je dalo na svetlo „Slovenske Talije“ 52. zvezek, ki je debel nad 26 tiskovnih pol, obseza šest gledaliških iger ter stoji 2 gld. Vsebina ji je ta: 1. Deborah. Narodna igra v štirih dejanjih. Spisal dr. S. H. Mosenthal, poslovenil Fr. Cegnar. Prevod, z večine v verzih, je dovršen. — 2. Revizor. Komedija v petih dejanjih. Ruski spisal Nikolaj Vasiljevič Gogol, preložil Ivan Vesel. Hvaležni smo g. župniku Veselu, da nam je poslovenil to po vsem svetu slovečo, klasično komedijo Gogolovo. Med vsemi Slovenci, ki so kdaj prelagali ruske pesnike na slovenski jezik, je brez ugovora najspretnější g. Ivan Vesel; jezik mu je lep, verz pravilen, stik poln in doneč; njegovi prevodi iz Puškina in Lermontova se smejo imenovati dovršeni. To spretost svojo nam g. Vesel jasno kaže tudi v prozi, in „Revizor“ se bere tako lepo, da je gotovo opravičena želja naša, naj bi č. g. župnik kmalu spet razveselil Slovence s prevodom kakega klasičnega dela ruskega. — 3. Oče so rekli, da le! Gluma s petjem v jednom dejanji, spisala G. pl. Moser in A. L'Arronge, preložil Fr. Končan. Godba R. Bialova. — 4. Same zapreke. Gluma v jednom dejanji. Po W. Fridrichu preložil Ivan Kalán — 5. Perzijski šal. Šaloigra v jednom dejanji. Spisal Aleksander Dumas, preložil Ivan Kalán. — 6. Kdor se poslednji smeje! Gluma v jednom dejanji. Spisala Marija Knaufova, preložil Ivan Kalán. Poslednje štiri igre so namenjene malim domačim predstavam in čitalniškim gledališčem in bodo zatorej diletantom našim gotovo dobro došle, zlasti ker jim tudi v jezikovnem oziru ni ničesa očitati, kajti g. Ivan Kalán, ki je poslovenil zadnje tri igrice, je Slovincem dobro znan ne samo kot jeden najpridnejših, ampak tudi kot jeden najboljših prelagateljev, ki je že marsikatero tujo gledališko igro ndomačil po slovenskih čitalnicah.

Ker so razmere v Ljubljani take, da se iz raznih uzrokov (katere smo deloma razpravljali že o drugi priliki, kolikor je sploh možno pisati o njih), ne more ukoreniniti javno slovensko gledališče, moramo pač veseli biti, da slovensko dramatično društvo tiho, a vspešno dela vsaj na književnem polju slovenskem; kajti preskrbelo je diletantovskim gledališčem našim že obširen in primeroma prav dober repertoar. Poleg društvenega predsednika g. cesarskega svetovalca Ivana Murnika ima za društvo največ zaslug blagajnik g. dr. Jos. Starè, ki z domoljubno požrtvovalnostjo, neumorno pridnostjo in redko natančnostjo skrbi za to, da društvo vsaj častno živi; in ako tudi, zlasti zadnja leta, ne more kazati

sijajnih uspehov v gledališči, ponosno je lahko na „Slovensko Talijo“, na gledaliških iger bogato zbirko, ki je letos srečno dospela že do 52. zvezka. Čuditi se moramo, da društvo pri skromnih dohodkih svojih še toliko deluje; podpora deželnega zbora je majhna (500 gld.), podpornih članov društvo niti 200 nima; dohodki osmih gledaliških predstav so znašali okoli 1000 gld., tako da je imelo društvo skupnih dohodkov okoli 1900 gld. Ravno toliko so znašali stroški. Vsega premoženja je 5600 gld.

— Zadnje čase lepo napreduje pri nas tudi tista vrsta pripovedne literature, ki je najprej namenjena srednji šolski mladini, in to mora veseliti vsakega domoljuba, kajti vsak vé iz svoje izkušnje, kako vpliva lepa knjiga na dovzetna mladostna srca. V to vrsto knjig prištevamo zlasti Giontinijevo in Krajčeveo izdanje Kr. Šmidovih spisov in mariborsko „Ljudsko knjižnico“. S temi knjigami se je zamašila pri nas velika praznina. Mladi šolarji so imeli sicer že izvrstni „Vrtec“; zrelejši dijaki so brali „Kres“ in „Ljubljanski Zvon“, dasi nobeden teh dveh listov prav za prav ni pisan za šolsko mladino; a jako smo pogrešali knjig, da bi jih brali šolarji med 10. in 16. letom. Zdaj se je začelo skrbeti tudi za té. In nedavno je izdal g. tiskar in založnik J. R. Milic v Ljubljani knjigo, katero posebno priporočamo mladini in vsem, ki imajo kaj posla z mladimi ljudmi. Imenuje se: Oče naš. Povest za mladost in krščansko ljudstvo. Po priporočenji častitljivega duhovna iz nemškega poslovenil Fr. Malavašič. Drugi pregledani natis. V Ljubljani 1885, 8, 227 str. Cena solidno vezani knjigi samó 60 kr.; po pošti 5 kr. več. Te knjige bi ne smeli pogrešati v nobeni šolski knjižnici, v nobeni slovenski obitelji, kajti podaja nam lepo povest v lepi obliki.

— Spet nova šolska knjiga slovenska! Imenuje se: Aritmetika za učiteljsišča. Spisal Fr. vitez Močnik; po drugem natisku poslovenil J. Celestina. Natisnila in založila Ig. pl. Kleinmayer et Fed. Bamberg v Ljubljani 1885, 8, 288 str. Cena 1 gld. 10 kr.; v platno vezani knjigi 1 gld. 30 kr. G. prof. Celestina, ki nam je zadnji dve leti po izvrstnem Močniku na slovenščino preložil vse aritmetične in geometrične knjige, kolikor se jih potrebuje na spodnji gimnaziji, priredil je s to knjigo tudi našim učiteljskem prepotrebno slovensko učilo. Kakor vse učne knjige Celestinove, odlikuje se tudi ta s svojim izbornim in prozornim jezikom, s krepko stilizacijo, izvrstno terminologijo in z lepo odbranimi nalogami. Knjiga obseza poleg navadne aritmetične učne tvarine tudi dodatek, v katerem nam g. pisatelj podaja na učiteljskih predpisanih nauk o jednostavnem knjigovodstvu. Zlasti v tem poglavju je moral g. prelagatelj uvesti več novih slovenskih terminov, o katerih se mora reči, da jih je prav dobro pogodil. Knjiga je na trdnem papirju tiskana s razprtimi garmondom in vsa nje oblika je taka, kakršne zahtevajo ministerski predpisi od šolskih knjig. S to lepo knjigo se je šolska literatura naša izdatno obogatila. To se vé, da bode tiste Atlante naše, ki zadnje čase slovenski globus nosijo na svojih orjaških ramah, silno jezilo, da je Celestinovo „Aritmetiko“ spet založil nemški tiskar in knjigar g. Bamberg. A ti velikani slovenski ne pomislijo, da s svojim otročjim kljubovanjem in neumnim zabavljanjem premotijo morebiti kakega političnega čevljarja, nikakor pa ne pametnih, razsodnih domoljubov, ki se veselijo vsakega domačega literarnega napredka. Odkod bi bili vzeli slovenske učne knjige za spodnjo gimnazijo, da nam jih ni založil Bamberg? Iz njegovega založništva je zadnji dve leti izšlo pet matematičnih knjig Celestinovih; Bamberg je založil latinske vaje Kermavrnarjeve za 3. in 4. razred, Kermavrnarjevo latinsko slovnico, Wiethalerjeve latinske vaje za 1. in 2. razred, Rožekov latinsko-slovenski

slovar, Erjavčeva mineralogija in Senekovičeva fiziko; on nam je priredil izdanje Gregorčičevih poezij v dostojni obliki ter nam tudi Stritarja, Preširna in Funtkovega „Zlatoroga“ podá v novih, dovršeno lepih izdava; vrhu tega je nakupil več slovenskih rokopisov in plačuje pisateljem slovenskim nenavadno visoke nagrade. Za takega knjigarja ni treba delati reklame Matičinim odbornikom (kar se jim je očitalo nekje), kajti Bamberg najboljšo reklamo záse dela [s knjigami svojimi sam. In pisatelji slovenski so tudi tako pametni, da ne poslušajo teh političnih literatov.

„Führer durch Krain und die Landeshauptstadt Laibach. Mit Ansichten von Laibach und anderen hervorragenden Orten in Oberkrain und einem Plane von Laibach. Von Peter v. Radics; Verlag von J. Giontini, Laibach 1885, 8, 84. Cena 75 kr. — Ta lepa knjižica bode dobro došla vsem tujcem, ki potujejo po naši deželi, a tudi domačin najde v nji marsikatero dobro zrno. Pisatelj najprej na kratko omenja ležo, meje, gorovje, vodovje in podnebje kranjske dežele; potem navaja glavne momente iz deželne zgodovine, obširno opisuje Ljubljano in njé znamenitosti ter napósled spremlja bralca na prelepo Gorenjsko, na ljubeznivo Dolenjsko in na prezanimivo Notranjsko. Povsod poleg topičnih in prirodnih posebnostij navaja tudi zgodovinske znamenitosti. Knjižico lepša deset prav čedno zvršenih podob, ki nam od treh strani kažejo Ljubljano, Podturen, Bled, Bohinj, Savico, Radovino in Belopeški jezeri; tudi ji je pridejan prav čedno in natančno izdelan plan ljubljanskega mesta.

„Truber Primus und die Reformation in Krain“ se imennje razprava, katero je beneški pastor g. dr. Th. Elze priobčil v zborniku „Real-Encyclopaedie für Theologie und Kirche, XVI.“ Spis je sicer kratek, vendar obseza množino znanih in tudi nekaj novih podatkov o prezanimivi protestantovski dobi književnosti slovenske ter se odlikuje po tisti točnosti in natančnosti, ki diči vse spise Elzejeve.

„Archiv für slavische Philologie.“ Knjige VIII. zvezek 2. prinaša te razprave: 1. J. Gebauer, über die Negation, insbesondere im Altböhmischen. Ein Beitrag zur Lösung des Negationsproblems. — 2. St. Smal Stockij, über die Wirkungen der Analogie in der Declination des Kleinrussischen. — 3. Ivan Milčetić, ein Beitrag zur kroatish-glagolitischen Bibliographie. — 4. J. Leciejewski, die Sprache des polnischen Theils des Florianer Psalters, II. Formenlehre. — 5. J. Baudouin de Courtenay, Sprachproben des Dialektes von Cirkno, II. und III. Abtheilung (anekdote; uganalce; razne stvari; nadgrobnice; pesmi); Glossar. — 6. Anzeigen. V tem razpredelku poroča A. Brückner o nekaterih poljskih in litavskih knjigah, V. Jagič pa o Schuchardtovi knjigi „Slawo-deutsches und Slawo-italienisches“. — 7. Kleine Mittheilungen. Tu priobčuje Al. N. Veselovski člančice: der Drache zu Babylon; Šembilja-Sibylla; zum russischen Bovo d'Antona; der ewige Jude; Alamanen und Sakulaten i. t. d. — 8. Bibliographischer Bericht. V tem poglavju poroča V. Jagič o najnovejših ruskih, srbskih, hrvaških in poljskih knjigah, in napósled bere tudi dr. Fr. S. Kraussu zaslužen lekcijo.

Književnost hrvaška poganja iz čvrstih svojih korenin vsak čas kakšen nov cvet. Na prvem mestu nam je omeniti začetja, ki bode vsakega prijatelja lepe knjige tem bolj razveselilo, ker bode vsaj nekoliko izpolnilo praznino, ki jo po smrti Šenoe in Jurčiča čutimo v pripovedni literaturi hrvaški in slovenski. Ferdo Becić je začel izdavat zbrane svoje pripovedke, katerih je zadnjih deset let lep šopek priobčil v raznih časopisih hrvaških. Prvi zvezek, v katerem je tiskan večji roman „Kletva nevjere“,

je že prišel na svetlo in velja 1 gld. 20 kr. Hrvaški kritiki Becića različno sodijo, ali vsi se ujemajo v tem, da ga smemo prištevati prvim hrvaškim pripovedovalcem. Ko smo v „Viencu“ čitali prve njegove romane in novele, uvrstili smo ga takoj za Šenoo; toda rodbinske nesreče, boleznin in naporna služba niso mu dale, da bi se že takrat razvil, kakor je želel in kakor bi se po prelepah svojih darovih tudi mogel, in poznejši njegovi plodovi niso vsi bili ravni prvim. Zdaj so se te razmere na bolje obrnile in prepričani smo, da bodo novi plodovi, ki jih je že osnoval, prekosili lepe njegove prvence. Becić nam v pripovedkah svojih posebno lepo riše življenje ter narodne šege in navade v nekdanji vojaški krajini, kjer se je vzgajal v mladih letih in kjer je tudi pozneje v državni službi delj časa bival. Malokdo zna, kakor on, pogledati na dno duše teh najbližnjih svojih rojakov, in ravno zato imajo njegove pripovedke tudi veliko vrednost za kulturno zgodovino hrvaškega naroda, kajti to „krajisko“ življenje je že jenjalo in kmalu bodo izumrli tudi pravi stari „graničari.“ Tudi Slovencem bodo zbrani Becićevi spisi dobro došli, in nihče naj si jih ne zamudi kupiti, kdor se rad peča z lepo knjigo. — Drugi dišeči cvet na literarnem polju so „Sitne pjesme“ Harambašićeve, ki so v krasni zunanji obliki prišle na svetlo v Oseku. Harambašić je, kakor smo že povedali, zdaj najbolj obljubljeni hrvaški lirik, a ker je še jako mlad, smemo veseli in nadepolni čakati daljnjega njegovega razvoja. — Drugi mladi pisatelj Vjekoslav Livadić je pod imenom „Svjetlo i sjena“ izdal arabeske in slike iz zagrebskega življenja ter je z zanimivo vsebino gotovo ustregele čitačemu občinstvu. — Bosenski frančiškan fra Bono Nedić spisal je „Dva zarobljenika“, jako poučno povest iz bosenskega življenja v 17. stoletju ter jo dal tiskati v Pečuhu. — Vid Vuletić-Vukasović je v Dubrovniku izdal hercegovsko pripovedko „Gjuro harambaša ili Konakovski ustanak.“ Cena 80 kr.; in ravno tam je Gjuro Miličević drugo izdanje „Zimnjih večeri“ dal tiskati z latinico. — Iv. Krst. Švrljunga v Zagrebu je pohrvalil „Kolombo ili krvnu osvetu na Korziki“, mično pripovedko od Prospera Meriméa. Cena 50 kr. — V zbirki spisov za mladino je kot XII. knjiga prišla na svetlo pripovedka „U radu je spas“ od Davorina Trstenjaka. — Hrvatske biblioteke 20. zvezek ima M. Polanićev prevod „Undine“ od de la Motte Fouquéa in „Parižke crtice“ od Daudeta. — Marija Jambrišakova je opisala „Znamenite žene iz priče i poviesti“ ter za to dobila Draškovićevo nagrado, kar je gotovo najbolje priporočilo za knjigo, ki je že tiskana in velja 1 gld. 20 kr. Med znamenitimi ženami čitamo tudi Slovenko, Josipino Turnogradska. — Stari bosenski frančiškan fra Martin Nedić, strije prej omenjenemu Boni Nediću, spisal je zgodovino frančiškanskega reda v Bosni od konca bosenskega kraljestva do okupacije, torej celih štiri sto let. Knjiga je jako imenitna, a zanimiva tudi zato, ker je ž njo stari Nedić izpolnil petdeset let književnega delovanja svojega. Tiskana je v Djakovu. — Marcel Kušar je izdal I. del večjega svojega znanstvenega dela „Povjest razvitka našega jezika hrvackoga ili srpskoga“ od najstarejših časov do danes ter brani v njem „hrvacko“ ime in fonetiški pravopis. Ker se poslednjega tiče, mislimo, da je „srednja pot najboljša pot;“ kajti kakor bi bilo strašno nerodno, ko bi se strogo držali etimologije, tako se niti zgolj fonetiški pravopis ne da do dobrega izpeljati ter bi prouzročil mnogo težav in pomot. — Ker so homiletični spisi v hrvaški literaturi bolj redke prikazni kakor v slovenski, naj omenimo, da je učeni dr. Rieger izdal „sedam besjeda o dostojanstvu besmrtné duše.“ — Še bolj redki so zdaj filozofski spisi, zato nam je dobro došla knjižica „Nauk o čustvih“ od prof. dr. J. Križana. — Z nekim opravičenim strahom

oznanjamo veliko začetje, ki sta se ga v Oseku lotila prof. dr. Zoch in profesor Menzin, a to je „Priručni rječnik sveobčega znanja“ ili mala hrvatska enciklopedija. od katere je ravno prišel na svetlo 1. snopič, ki nam na štirih tesno tiskanih polah razlaga besede od „A“ do „Afrike“, ter velja 40 kr. Nikakor ne mislimo odrekati gosp. urednikoma potrebne zmožnosti, še menj pa dobre volje, ali vkljub temu zdi se nam, da sta bila malo preveč predrzna, ko sta se lotila tolikega dela. „Hrvatska matica“ ima v svojih osnovah že več let podoben „naučni rječnik“, v mislih in vendar se ga še zmerom ne upa lotiti, akoprem bi v Zagrebu imela mnogo večih pripomočkov, nego jih spoštovana gospoda imata v Oseku. Prav veselilo nas bode, če bo naš strah neopravičen in če bode „enciklopedija“ srečno dalje izhajala po oglašeni osnovi. — Vzgojno literaturo je pomnožil A. Čuvaj z malo knjižico „Ručni rad i pedagogija“. Cena 20 kr. — Prijateljem glasbe naj povemo, da je znani umetnik v Varaždinu A. Stöhr izdal na Dunaji dve lepi kompoziciji za klavir in sicer fantazijo o narodnih pesmah „Gdje si mila?“ „Zemaljski raj“ in „Mila moja“ ter transkripcijo na pesem „Sini žarko od istoka sunce“. Cena vsaki po 90 kr. — Ravnokar oglašajo se tri politične knjižice, ki bodo gotovo zanimale tudi vsakega domoljubnega Slovenca. Prva se zove „Hrvatsko pitanje“, t. j. državo-pravna nagodba medju Ugarskom i Hrvatskom; druga „Usporedjenje autonomije hrvatske s autonomijom velike kneževine Finske“; tretja „Das rechtliche Verhältniss Kroatiens zu Ungarn, mit einem Anhang, die ungarisch-kroatischen Ausgleichsgesetze enthaltend“. Poslednjo sta spisala prof. dr. Pliverić in prof. dr. Jelinek. — Perijodična literatura hrvaška se je z novim letom pomnožila za dva nova časopisa in sicer za lokalni list „Varaždinski glasnik“ v Varaždinu in za „Vuk“ list za književnost in umetnost, ki izhaja z latinico in cirilico po dvakrat na mesec v Zadru.

Akademija znanosti v Zagrebu je izdala dva nova zvezka svojega glasila „Rada“; LXXIII. knjiga ima te-le članke: „Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini „od Valjavca (nastavak). — „Nov prilog za istoriju akcentuacije hrv. ili srp.“ od dra. T. Maretića (svršetak). — Svečana sjednica 9. stud. 1884. prigodom otvorenja galerije slika; govor Strossmajerov in govor dra. Račkega; godišnje izvješće tajnika. LXXIV. knjiga pa: „Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini“ od Valjavca (nastavak). — Prievodi t. 2. „disticha moralia Caetoni“ u hrvatskoj literaturi od dra. F. Maixnera. — Prilozi za poviest humanisma i renaissance u Dubrovniku, Dalmaciji i Hrvatskoj“ od dra. F. Račkega. — „Posveta stolne cerkve djačkovaške“ od Vebera. — „Jugosl. Akademija znanosti i umetn. početkom god. 1885. — Razven tega je izdala 6 zvezek svojega „rječnika“, ki ga ureduje učeni prof. Budmani; XVI. knjigo „Starina“, v kateri je nabrano mnogo gradiva za jezik, povest in zemljepis hrvaški; in XV. knjigo „monumenta hist. mer“, v kateri je marljivi gosp. Lopašić priobčil več sto raznih pisem, ki razjasnujejo zgodovino bivše „hrvatske krajine“ od leta 1479—1610, ter ž njimi ovrgel marsikako krivo mnenje. Naj pri ti priliki omenjamo, da pojde isti gospod Lopašić te dni na delj časa na Dunaj, kjer bode v dotičnem državnem arhivu poiskal potrebnih spisov, da nadaljuje začetno delo.

Popravek. V Gorázdovo balado „Kralj Matijaz“, ki je bila natisnena v zadnji številki našega lista, vtihotapilo se je nekoliko tiskovnih napak.

V kiti 14. mora stati rajska (namesto rajska).

„ „ 15. „ „ ženo („ žene).

„ „ 17. „ „ bájnega („ bojnega).

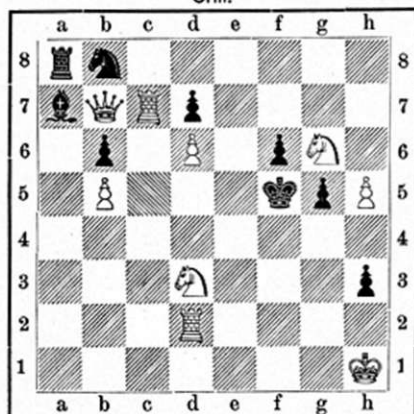
Šah.

Ureduje Janko Kalan v Vélikih Laščah.

X. naloga.

Sestavil R. Braune v Kočevji.

Črni.

Beli.

Beli naredi v 3 potezih mat.

Rešitev

VII. in VIII. naloge v 5. zvezku „Ljublj. Zvona“.

VII.

Sestavil dr. K. Bayer.

Beli.

1. T. h8 — h4 S. e6 — c5 (A. B. C.)
 2. D. a7 — a5 K. e4 — f5
 ali d5
 3. L. e2 — d3 ali f3 † mat.

A.

1. — — — S. e6 × d8
 2. D. a7 — d7 † S. ali K. vleče.
 3. S. ali D. daje mat.

B.

1. — — — S. e6 × g5
 2. S. f7 — d6 † K. e4 — e5 (d5)
 3. D. a7 — d4 † mat.

C.

1. — — — S. e6 — c7 ali
 drugače.
 2. D. a7 — d4 † K. e4 — f5
 3. L. e2 — d3 † mat.

Lična in jako skrbljivo izdelana naloga! Predmet jej je: v 1. potezi vezanje črnega tekača f4, na kar more jedini

skakač vleči, kajti ako črni potegne v prvi potezi kralja, naredi beli že v drugi potezi s tekačem mat. Glavna igra nastane, ako vleče črni skakač na polje c5, na kar gré bela dama (liki turnu) na a5, da veže omenjenega skakača za slučaj, ako vleče v drugi potezi črni kralj na polje d5 ali f5. — Potegne li črni v drugi potezi tega skakača kamor koli, ondaj odpré beli dami vsa polja 5. vrste takó, da se črni kralj ne more geniti nikamor ter ga ali Sf7 (na polji d6) ali bela dama (na polji e5, kjer jo brani Sf7) naredi mat.

VIII.

Sestavila gospá S. Schett.

Beli.

Črni.

1. K. h8 — g7 Kakor koli razven A.
 2. L. h2 — e5 † Kakorkoli
 3. D. a6 — f6 †
 ali e2 † mat.

A.

1. — — — c5 — c4
 2. D. a6 — d6 † mat.

Misel tej nalogi je (po približanju belega kralja za jeden korak) žrtév belega tekača h2, da prisili črnega kralja na polji e5 ali e3, od koder sta mu nedostopni polji c4 in d3. Čista in zanimiva je matna pozicija po vzprejetej daritvi belega tekača, na kar sledi: D. a6 — f6 † in mat.

Prav so rešili naše naloge: „Ne-poznata“ v Sežani (8. in 9.), pa gg.: Ivan Lavrenčič, notarski kandidat v Postojni (7. 8. 9.); Jožef Križman, c. k. prof. v Pazinu (7. 8. 9.), T. Lukaničič, učitelj v Gorenjem Polju (7. in 9.); J. Sicherl v Dol. Logateh (7.); Ivan Ješe, računski nadidesetnik v Borgo-u na Tirolskem (7.) in Vaso Petričič ml. v Ljubljani (7.), poslednji samo 1. potezo.

Razpisano darilo za najboljšo rešitev in razložitev VII. in VIII. naloge, namreč dva elegantno vezana zvezka Jurčičevih zbranih spisov, prisodili in poslali smo gosp. notarskemu kandidatu Ivanu Lavrenčiču v Postojni.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: vse leto po 4 gld. 60 kr., pol leta po 2 gld. 30 kr., četrt leta po 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnstvo v Ljubljani, Nove ulice 5.

Tiska „Narodna Tiskarna“ v Ljubljani.

Navodilo

o pravilnem igranju šaha za začetnike.

(Dalje.)

Mat.

Mat (ali šah-mat, a bolje in običajno je: mat) je kralj, ako mu kak nasprotna stranke kamen šah daje, ne da bi se mogel ali ta kamen na kakšen koli način vzeti, ali pa šah odstraniti, a kralj sam pa tudi ne sme ali ne more ogniti se na sosednja polja, ker ali njegove stranke kameni stoje na njih, ali pa mu branijo na nje stopiti nasprotni kameni, ker bi se ondu zopet izpostavil šahu. Kralj se tedaj ne more ubraniti šahu in partija (igra) je končana.

Ako gré v III. podobi (št. 6) bela dama z f5 na f8, ondaj je črni kralj mat, kajti mu daje dama šah, kateremu se ne more ogniti: vsa 8. vrsta je v oblasti bele dame, katere črni kralj ne more vzeti, ker je predalječ od njega; isto tako mu brani dama na polje e7, a beli kralj varuje polji c7 in d7. — Pa tudi, ako se potegne bela dama na polje d7, bil bi črni kralj mat, ker dobi šah, pa ne sme vzeti dame, kajti jo ščiti beli kralj, a vsa polja, na kateri bi se mogel podati, nahajajo se v oblasti dame, ali dame in kralja.

Več jako elegantnih in čistih matnih pozicij smo že podali v raznih šahovih nalogah; té naj bodo tudi šahovim začetnikom za vzgled, da si bolje predčijo, kedaj je kralj „mat“.

Pat.

Matu podoben je „pat“; razlika med matom in patom pa je ta, da se pri „pat-u“ ne more vleči niti „pat“ stoječi kralj, niti kak drugi njegove stranke kamen, ne da bi bil kralj izpostavljen šahu.

Ako v III. pod. vleče beli 1. Df5 — e6, ondaj je črni kralj pat, kajti ne more vleči nikamor, da se ne bi podal v „šah“, a vendar na polji d8 ne stoji v šahu. V tem slučaju bi bila partija neodločena, da-si ima beli tri figure več, nego črni.

Remis.

„Remis“ ali neodločena je igra, ako ne more noben igralec svojega na-

sprotnika mat napraviti. Razven pata je to tudi v naslednjih slučajih:

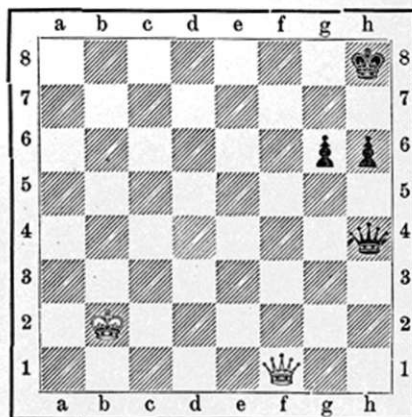
1. Ako nema noben igralec dovolj močij (kamenov), da bi nasprotnika naredil mat, ako n. pr. samó oba kralja ostaneta na deski, ali če ima jeden igralec še samega kralja, drugi pa razven kralja samó jednega tekača ali jednega skakača.

2. Ako oba igralca trdovratno ponavljata isto potezo ali več potez, ali pa, ako jedna stranaka, z védnim šahom sili nasprotno stranako, da vedno ponavlja iste poteze.

3. Ako ima igralec dovolj močij, da bi sovražnega kralja mat napravil, pa tega ne razume (ne zná).

O poslednjem slučaju bomo pozneje še govorili; k 2. točki pa podajemo sledeči diagram:

IV. podoba.

Beli potegne 1. Df1 — f8 †; črni kralj se mora umakniti na h7, a beli gré z damo na f7 †; črni kralj mora nazaj na h8, a bela dama gre spet na f8 in potem na f7 i. t. d.

Beli torej napravi z védnim šahom remis, dočim bi bil drugače izgubljen, kajti bi bilo črnemu mogoče, napraviti si iz kmetov dvé dami ali dva turna i. t. d. (Dalje.)

Vabilo na naročbo

Jurčičevih zbranih spisov.

Jurčičevih zbranih spisov stoji:

I. zvezek, nevezan po	gld. 1.—
elegantno vezan po	1 50
II. zvezek, nevezan po	0 70
elegantno vezan po	1 20
III. zvezek, nevezan po	0 70
elegantno vezan po	1 20
IV. zvezek, nevezan po	0 70
elegantno vezan po	1 20

Ako pa tudi oddajemo vsak posamični zvezek, vendar se priporoča, pošiljati naročnino za več zvezkov skupaj. Naročnina znaša za I., II., III. in IV. nevezani zvezek 3 gld. Za vse štiri lepo vezane zvezke 5 gld.

Naročnina za zvezek I., II., III., IV. in V. stoji 3 gld. 50 kr., za elegantno vezanih prvih 5 zvezkov 6 gld.

Naročnina se pošilja najprikladneje s poštними nakaznicami pod naslovom: dr. Jos. Starč v Ljubljani, Marije Terezije cesta 5.

Naročniki dobivajo knjige franco.

Dijaki dobivajo Jurčičeve „Zbrane spise“ po 60 kr. izvod pri gosp. dr. J. Starču v Ljubljani.

Odbor za Jurčičev spomenik.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsežnih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemam:

za vse leto 4 gld. 60 kr.

za pol leta 2 „ 30 „

za četrt leta 1 „ 15 „

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji „Ljubljanski Zvon“ po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamični zvezki se oddajajo po 40 kr.

„Ljubljanski Zvon“, II. tečaj (1882) nevezan po . 3 gld. — kr.
v Bonačeve platnice vezan po 4 „ 20 „

„Ljubljanski Zvon“, III. tečaj (1883) nevezan po 3 „ — „
v Bonačeve platnice vezan po 4 „ 20 „

„Rokovnjači.“ Zgodovinski roman. Spisala Jos.

Jurčič in Janko Kersnik po — „ 50 „

„Valentin Stanič.“ Spisal Paulus po — „ 25 „

Upravništvo Ljubljanskega Zvona.
Ljubljana, Nove ulice 5.